BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
3 D
49

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

43.4.5.

43
e
5.

DE ROBORE BELLICO DIVTVRNIS ET AMPLIS CATHOLICORVM REGNIS

LIBER VNVS.

ADVERSVS MACCHIAVELLVM.

AVCTORE

THOMA BOZIO EVGVBINO
Presbytero Congregationis Oratorij.

Ex legato ... Coccini

ROMAE,
Ex Typographia Bartholomæi Bonfadini. M. D. XCIII.

SVPERIORVM PERMISSV.

14·3·D·4

SANCTISSIMO
AC BEATISSIMO
PATRI ET D. N.
CLEMENTI VIII.
PONT. MAX.

THOMAS BOZIVS
Presbyter Congregationis Oratorij
ſempiternam fælicitatem.

INter alia multa, quæ Macchiauellus dixit aduerſus Chriſtianam religionem, Pontifices Maximos, ac denique aduerſus omnium Virtutum genuina officia, ſolidamque veritatem, ſunt hæc, quæ ſuſcepimus hoc libro confutanda.

A Chriſtiana religione fieri homines ignauos, & imbelles. Hortatur namque ad honores humanos, & opes deſpiciendas; vetat iniurias vindicari; ait præſtare, vt vnam maxillam per-

cutienti alteram præbeamus; pallium rapienti, tunicam donemus.

Infantibus Chriſtianorum nòn eſſe imponenda nomina noſtrorum ſanctorum, quòd hi fuerint inertes ad prelia, inſcij rerum militarium: reuocanda ad vſum nomina Herculis, Theſei, Achillis, Diomedis, Hectoris, Æneæ, Pyrrhi, Alexandri, Annibalis, Cæſaris, Syllæ, Marij, Pompei, vel huiuſmodi antiquorum; qui fortitudine bellica præſtiterunt.

Olim milites maximè ſolitos animari, & corroborari ad hoſtes proſternendos, interimendos, quod antequam pugna iniretur, multa pecora ijs videntibus immolarentur, ac Dijs ſacrificarentur: ex ijs fiebat, vt delectarentur effuſione ſanguinis, inuitarentur ad edendas hoſtium ſtrages, veluti pecorum, & armentorum.

Sed quando hæc dixiſſe, videbat eſſe nimis inuidioſum, nimis execrabile Chriſtianis, adiecìt, horum cauſam non eſſe legem Chriſtianam, ſed eorum, qui interpretati ſunt illam, ac manſuetudinis cuiuſdam leges præſcripſerunt, indicans, vt apparet è multis, Pontifices Romanos, in eos culpam, ſi qua eſſet, omnem deriuans, & auertens.

Quocirca addidit; Militum forti ductori viden-

dendum, ne ſinat ſibi elabi è manibus occaſiones præclaras acquirendi, quod cupit; neque exhorreſcat facinora quæuis admittere. ſic enim ſubijcit, Ioannes Paulus Baleonus ſiuit effugere ſibi è manibus opportunitatem pulcherrimã, cum Iulius Secundus Peruſiam ſe contulit cum Cardinalibus inermis, abſque vllo ferè præſidio: nam poterat ille occidere omnes, ac ſuas res mirabiliter promouere, ditionesque ſibi magnas comparare.

Hæc qualia ſint nemo non cognoſcit. ſpeciatim vero quàm ſint impia, damnoſa, ac veritati contraria cum nemo videretur Innocentio Nono ſatis bene adhuc oſtendiſſe, placuit illi, vt ego id oneris ſubirem. res erat maximi momenti ex ſeipſa; maximè verò, quod Macchiauelli ſcripta teruntur manibus hæreticorum, vel aliorum plerumque ſimilium. rem totam perfeci. ſed quando ille migrauit è vita; ac BEATITVDO TVA aſſumpta eſt ad Apoſtolicum thronum, deferri ad te hæc omnia debebant; quod in eis agatur de dignitate ſacroſanctæ Sedis, de cuius iuſſu quidquid eſt hoc operis abſolui, & elaboraui. Reliqua porrò ab illo ſcriptis prodita, & non minori impietate in vulgus emiſſa alijs per nos libris confutantur, quæ ſimiliter S.T. dabuntur. Deus autem, quem ſpectamus, per tuas manus, in qui-

bus cælorum claues poſuit, diuinis nos benedi-
ctionibus repleat; atque ex illis in Ec-
cleſiam ſuam, genusque omne hu-
manum fælicitatis totius
abundantiam largiſ-
ſimam dedu-
cat.

ILLV-

ILLVSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO
CARDINALI
PETRO ALDOBRANDINO

THOMAS BOZIVS

SI quis affirmaret à Principibus, qui regnant, non eſſe multi facienda tormenta ignea, quibus ad propugnacula conquaſſanda, ac deijcienda, ad maximas hominum ſtrages faciendas, ad arcendos hoſtes vtuntur exercituum Duces; adijceret præterea, non eſſe cur ij nummos admodum curarent, non eſſe in illis multum ponendum; neque his contentus aſſeueraret non ſatis ad rem facere, multas equitum copias habere in prælijs conferendis; ac denique concluderet à Regibus eſſe negligendas Vrbiumq́, atque arcium mu-

munitiones; homo iſte, credo, qui quatuor hæc diceret, exſibilaretur, ac ſtultiſsimi apud omnes loco foret. Atqui iſta ipſa Macchiauellus literis mandauit; & tamen eius ſcripta ſunt in oculis ſemper, ac manibus hæreticorum, vel aliorum plerumq; huiuſmodi hominum. quid ita? num quia Cerberis iſtis ad oſtia Tartarea excubantibus obiecit.

Melle ſoporatam, & medicatis frugibus offam,

aditum aperiens illis patentiſsimum, quo breue aliquod in terris lucrum comparent, ſed mox omnium iacturam facientes ad inferos præterea præcipitentur? An quia ſtylo vtitur ſpiſſo, & ſæpe acuto, qui relinquat animis infixa ſpicula humana, Deoq; inimica ſapientiæ veneno imbuta, quibus ſit quidã ſuffuſus nitor extrinſecus pelliciens oculos? quæ tamẽ omnia ad extremum regnis, ac principatibus afferant vltimam perniciem, quod tum libro hoc, tum ſequentibus argumento ſimili, qui ſub prælo ſunt, aperietur. Inter alia ſanè, vt minus ſuperiora miremur, eſt auſus aſſerere à Chriſtiana religione fieri homines ignauos, & inertes ad prælia. quod eſſe falſiſsimum

clariſ-

clariſsimis euentis, & omni teſtimoniorum genere nunc explicabitur. Ita vt, ſi quid hac in re peccetur, nõ ſit culpa vel religionis Chriſtianæ, vel Romani Pontificis, ſed eorum, qui præſunt; ac neque ſemetipſos, neque ſubiectos populos ad arma exercent.

Cum verò hæc, ſint primitiæ noſtri agelli, quę ſeuimus CLEMENTE OCTAVO *ſedente, merito à nobis erãt offerẽdæ nepoti illius, ſacratiſsimoq; Proceri, qui maximè Dei, cui primitiæ debentur omnes, locum tenet. idq́; eò magis, quod à teneris annis inſignem pietatem cum litteris coniunxeris; ac multa nobis humanitatis dua dederis experimenta; maioremq; omnium Virtutum quotidie ſpem facias amantibus Diuini honoris, tuæq; Amplitudinis incrementa: ad quorum maximũ culmen, vt precamur, te cum Patruo Sanctiſſimo Deus euehat; vobisq; diu viuentibus ad omnia feliciſsimè aſpiret.*

AR-

ARGVMENTA CAPITVM
TOTIVS OPERIS.

Prohemium.

MVLTIS *probatur eſſe fortioris ſuſtinere, quam aggredi. idcirco iure fieri pluris iniuriarum patientes, quàm vltores ab Eccleſia catholica. milites non efferos, ſed manſuetos eſſe debere. ex proprietatibus leonis iuxta Ariſtotelem deſcribitur miles catholicus contra Macchiauellum. in prohemio.*

Cap I.

Clariſsimè oſtenditur à Pontifice Romano ſtudium diſciplinæ militaris omnium maximè inter Chriſtiano inductum, ac ſtabilitum. pag. 1

Cap. II.

Curanda in primis diuina, ac virtutes animi, deinde ars militaris, quæ ſine illis eſt nulla, falſumq́. eſt Romanos ob ſacrificia fuiſſe fortes in bello. 5

Cap. III.

Oſtenditur catholicos longè omnium fortiſsimos in bellis, quod cū pauciſsimis ſuorum maiores hoſtium ſtrages ediderint, quàm quicumque à nobis alieni. 10

Cap. IV.

Catholici domuerunt plurimas nationes, quas nulla vnquam gens vel bellicoſiſsima ex omni tempore potuerat edomare, ex quo

fit ca-

ſit catholicos longè omnium fortiſsimos dicendos. 17

Cap. V.

Ex amplitudine regnorum, quæ noſtri ſibi armis acquiſiuerunt colligitur nos omnium fortiſsimos extitiſſe. 24

Cap VI.

Cum noſtri maxima imperia diutius conſeruarint, armisq. tutati ſint, hinc fit noſtros omnium fortiſsimos exiſtimando eſſe. 33

Cap. VII.

E collatione antiquorum Ducum, Regumq. in bellis clarorum, cum noſtris colligitur noſtros fortiores. 84

Cap. VIII.

E comparatione bellorum cum Perſis geſtorum à Romanis, & à catholicis, è bellicis machinis, tormentisque, & è fœminis militaribus apparet noſtros Romanis, & omnibus in bello fortiores. 54

Cap. IX.

Soluuntur obiecta quædam Macchiauelli quantum ad paupertatem, & nomina Sanctorum, & contra ipſum retorquentur. 60

Cap. X.

Soluitur obiectum Macchiauelli, quo contendit imbelles homines fieri quod Chriſtiana lex iniurias vlciſci vetet, & contra ipſum retorquetur. 69

Cap. XI.

Neceſſe oſtenditur remittere iniurias, & contemnere ad amorem conciliandum, tuendumq. inter commilitones, quo nihil magis auget pugnãtium vires, quæ diuinitus maximè augentur, cum quis ob bonum publicum ſe ſe ijs deuouet. 74

Cap. XII.

Per crucem, quæ ſingularem nobis patientiam deſignat, & quam nos ſecuturos profitemur exemplo Chriſti in tolerandis iniurijs maximas victorias partas. 80

Cap. XIII.

Catholici ſuperant cunctos in amando Deo, & ſuis; ob id omnium

fortiſsimi, amor enim pugnaciſsimos homines facit. cumque ob illum cuncta appetant, & oppugnent, maxime appetent, & oppugnabunt, atque vbi opus eſt, ad nihilum redigent, cum nihil potentius Deo, Deiq. amore. 84

Cap. XIV.

Omnium gentium regna inſigniora conciderunt ob luxum, qui milites effœminauit, atque ex hoc concluditur milites catholicos omnium fortiſsimos, quod catholica religio maximè omnium reuocet à luxu, idemq. concluditur è fidei præſtatione; & ope ſuperorum. 91

Cap. XV.

Catholici ſunt omnium fortiſsimi, quod remotiſsima regna, ac regiones longiſsimè diſsitas, non modo acquiſiuerint; ſed etiam diu tutati ſint, ac tutentur; & quidem contra fortiſsimas gentes. ſimiliter haud ſunt propeſsi in ſuas terra, quamdiu permanſere in fide catholica, tam frequentes irruptiones barbarorum. denique non niſi cum multo maioribus copijs, ſi quando vinci accidit, ſunt profligati. 96

DE RO-

DE ROBORE BELLICO, DIVTVRNIS, ET AMPLIS CATHOLICORVM REGNIS.

LIB. I.

ADVERSVS MACCHIAVELLVM.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Clariſsimè oſtenditur à Pontifice Romano ſtudium diſciplinæ militaris omnium maximè inter Chriſtianos inductum, ac ſtabilitum. Cap. I.

A TRIA ſunt ſine quibus imperia magna, ac Reſp. vel diu ſtare, vel incrementa magna ſumere in bonum nullo modo poſſunt, vitæ ſanctitudo, diſciplinarum liberalium ſtudia, tractatio rerum bellicarum. Ac primum quidem Deo cōciliat humanum genus, & ex hominibus cælites facit. Secundum nos à belluis diſtinguit. Tertium tranquillitatem ad potiunda licitè terrena, ſupe-
B rioraq. expeditius percipienda, quaſi feras irruentes, ac bona, quæ diximus, interturbantes abigat, nobis parit. Atque ita hoc imprimis corpora tuetur; illo animus humanus excolitur; ſupremo mens ipſa, vt diuinitati adglutinetur, expolita euehitur ad ſummum, terra cælo inſeritur, cælum terræ infer-

tur, atque adducitur. Cum verò Chriſtiana Reſp. latiſsimè A
ſemper ex omnibus gentibus conflata, ac toto Orbe diſperſa in omnes mundi partes pertinuerit, ac poſt ætatem Conſtantini imperia inter mortales potentiſsima continuerit, neceſſe eſt, vt Pontifex Romanus hæc tria maximè curarit, quando tantæ Reip. ſupremo nomine veluti Chriſti Vicarius è tot ſæculis præſedit. Et quidem quàm magna, & admiranda præſtiterit ille in primo, ac ſecundo, latè explicauimus tomo primo de ſignis Eccleſiæ Dei; & aliquid attigimus libris de antiquo, & nouo Italiæ ſtatu. Quantum porro ſpectat ad tertium, cum fuerit auſus dicere Macchiauellus à religione Chriſtiana, atq; B
ob id à Pontifice Romano fieri, vt homines ignaui ſint, atque imbelles cum tolerandas iniurias decernant, percutienti vnã, & alteram præbendã dicant eſſe maxillam, ſublata ab ipſis ſint antiqua ſacrificia, quæ milites impellebant ad ſanguinem profundendum, nomina Chriſtianis imponantur hominum imbellium, veluti Petri, Andreæ, Franc. Benedicti, nõ Herculis, Achillis, vel aliorum huiuſmodi, id eſſe peruerſiſsimè dictum cognoſcere poterimus euidentiſsimè ex hoc libro. Licet enim Pontifex ſupra omnes manſuetiſsimus fuerit in eos, qui crimen agnoſcentes, emendationis aliquam ſpem dederunt, vt alibi C
aperuimus, ac tales etiam ſint Catholici omnes, quibus tranquillitas imprimis eſt cordi, non armorum tractatio, nemo tamen fuit in Rep. Chriſtiana, qui ad illius commune bonũ bellicã magis curarit, quam Papa; cum nulla facta vnquam fuerit expeditio militaris aduerſus Chriſti, & Chriſtianæ religionis hoſtes non adnitente ante alios ipſo, & quam non procurarit ille litteris, legationibus, omniq́. ope, atq; induſtria. quod quia cunctis eſt notiſsimum, non eſt, quod multis confirmare nunc conemur. Adijcimus tamen, ab illo perfectum, vt religioſi militum cœtus, atque ordines inſtituerentur, qui toti eſſent ſecũ- D
dum diuina rite procurata in bellicis expeditionibus, atque exercitationibus ab omni rerum quarumlibet adminiſtratione ſemoti. Nam ſub annum 1095. cùm primum cruce Vrbanus Secundus milites ſignaſſet, atque ad Hieroſolymas recuperandas miſiſſet, Amalphitani quidam curabant in ijs locis ex voto hoſpitales ædes in S. Ioannis. qui permoti exemplo aduẽtantium in ea loca militum, crucis & ipſi ſuſcepto inſigni bellis pro commodo publico gerendis ſe ſe deuouerunt. Italorum deinde exemplum ſecuti Galli, qui in eas oras innumeri ad expeditio-

Signo quadrageſimo ſeptimo libri vndecimi cap. 5.

A peditionem ſacram confluxerant, & ipſi ordinem ſuum conſtitueruut ad templi defenſionem, viaſq. ab hoſtilibus incurſationibus tutandas, vt ſecuri omnes venire Hieroſolymas poſſent, ob id Templarij dicti. ad eos extant epiſtolæ quædam S. Bernardi. Hæc refert inter alios Guglielmus Tyrius illorum temporum Scriptor lib. 4. c. 18. Germani poſt Italos, & Gallos cum Duce Conrado, & Friderico Primo maximas in Orientem copias impulſu Pontificum Romanorum traieciſſent, ædem S. Mariæ conſtruẽtes ordinem Theutonicorum proprijs legibus informarunt, & à Cæleſtino Papa priuilegia multa obrinuerunt.

B Hos longe poſt in Hiſpania Caſtellani ſunt imitati, ordinemq. S. Iacobi excitarunt anno 1176. Alexandri iij. ſeptimodecimo, à quo fuit ille ſtabilitus. Vltlmi fuere Luſitani, qui fundarunt ordinem Chriſti.

Atque ita quatuor hiſce nationibus ordines militares fuerunt, Italis, Gallis, Theutonicis, Hiſpanis, in quos qui admittebantur, tria vota Deo nuncupabant obedientiæ, paupertatis, & caſtimoniæ, quò liberi ab omni cura terrenarũ rerum, coniugumq. effœminatis amplexibus, & caritate liberorum poſſent bellicis rebus ſtudioſius operam dare. quod Romanorum Pon- C tificum fuit opus totum, cui ſoli erat olim ſubiectus eorũ ſummus Præfectus, qui Magnus Magiſter vocabatur. Quantum porro fuerit horum militum robur, quanti olim progreſſus in vtilitatem publicam, Regumq. maximorum bonum, quid ad illos publicæ vtilitati conſeruandos Papæ egerint, quid contrà alij, liquet ex eis, quæ ſunt alibi à nobis explicata.

Lib. 3. cap. 4. de antiquo, & nouo Italię ſtatu.

Illud in vniuerſum de ipſis aſſeri poteſt, eos quibuslibet ſuæ nationis bèllica fortitudine præſtitiſſe. ſpeciatim verò, opera Theutonicorum non modo Pruſiam, Liuoniamq. ampliſsimas regiones adiectas Chriſtianæ Reip. ingenti Germaniæ decore, D imperijq. Germanici augumento, ſed etiam Tartarorum, Scytharumq. aliorũ conatus, & irruptiones in Europam totã repreſſas; Hiſpanicorum verò ope magnam partẽ depulſos Arabas, ac Mauros è patrijs locis, quæ ſupra ſeptingentos annos occuparant; quod Antonius Nebriſſenſis teſtatur. Luſitanicorum denique armis plurimas in Africa oras apertas, belloq. acquiſitas. Sed iſti ſcilicet non ad augenda propria ſuos labores intenderunt, ac potentiſsimi Reges ipſarum laboribus, ac bonis Pontifice Romano ob temporum difficultatem, vel iudulgente, vel non omnino aduerſante, ſuas opes auxerunt, atque

Signo lxxxj cap. 1. lib. 19. de ſignis Eccleſiæ Dei.

A 2 idcirco

idcirco quid præſtiterint illi, non elucet. Verum bellica eorum fortitudo ſemper extitit admiranda, ac diuina: nonnullaq. ipſorum pene incredibilia geſta huius operis capite primo è domeſticis Scriptorum teſtimonijs aperimus. Nos ſanè Itali niſi haberemus expeditiones annuas Hieroſolomitanorum, quibus adiunguntur aliæ militum S. Stephani, multo quàm ſint dirioribus Mahometanorum pyratarum incurſationibus pateremus. Iſtorum certè quidem fortitudo militaris nulli quæ ſit, aut vnquam fuerit, eſt ſecunda. & quamuis ferociſsimas oppugnationes ſint perpeſsi ſupra omnes, quæ acciderint vllis aliquando; ſuſtinuerunt tamen, cum pauciſsimi forent reſpectu hoſtium, glorioſiſsimèq. ſuperarunt. Quod niſi hæreſis euertiſſet ordinem Theutonicorũ, niſi mala mens Philippi Pulchri Templarios, atque Hiſpanici permanſiſſent in antiquis inſtitutis, quæ acceperant à Pontifice Romano, quòd Hieroſolomitani, qui propius Papæ ſubiecti fuerunt, egere, vniuerſiq. ordines quatuor nationum cõſpiraſſent aduerſus Chriſtianorum perduelles, nec Reges aliqui in ſua commoda ipſos traduxiſſent, aut reliqui è noſtris adeo fortes extitiſſent, quanta cuncti ab ipſis, quod Papæ ſtudebant, emolumenta percepiſſemus? Appa ret tamen hac in re Pontificum Romanorum ſtudium præ cæteris Principibus, vt vigeat in Chriſtianis bellica fortitudo, ordinibus huiuſmodi militum conſtituendis. Producatur enim quæſo Rex aliquis, qui cætum tandiu permanentẽ, militumq. adeo fortium formauerit inter Chriſtianos, aut etiam mortales quoslibet, vt Pontifices Romani, quos prædiximus, ordines inſtituerunt. Nunquid igitur Papæ ignauos, imbelleſq. homines efficient, an potius omnium valentiſsimos, ac maximè fortes? Quid verò eſt, quod omnium bellicoſiſsimi Reges ijdem fuere Pontificibus Romanis addictiſsimi, veluti Conſtantinus, Theodoſius, Caroluſq. ob res geſtas cognomento Magni Imperatores? in ſingulis autem regnis, qui fortiora, & celeberrima perfecerunt in bellis, eorundem ſtudioſiſsimi fuerunt, quòd alibi fuit à nobis explicatum. Hæc omnia manifeſtum faciunt Chriſtianæ religionis, ac Pontificis eſſe, vt homines Catholici militaria prudenter adminiſtrent, fortiſsimèq. exequantur. Quod hic à nobis leuiſſimè perſtrictum clarius è ſubiectis apparebit.

A B C D

Curanda

A *Curanda in primis diuina, ac virtutes animi, deinde ars militaris, quæ ſine illis eſt nulla; falſumque eſt Romanos ob ſacrificia fuiſſe fortes in bello.* Cap. II.

SED quemadmodum domus, non ex vno pariete, non ex vno membro corpus animantis, ſic Reſp. non erit, quæ vnius duntaxat artis ſtudio tenebitur, cæteras autem nullo prorſus loco ducet. ac ridendus foret ille medicus, qui mor-
B bum conaretur expellere ex oculis verbi gratia ſolis, aut etiam capite, quamuis potiſsima noſtri corporis parte, reliquum ſperneret; eodem modo non eſt audiendus ille, qui Reip. partem curaret, alias nequaquam. pateret enim morti euidentiſsimæ miles ille, qui rueret in armatos hoſtes nudus ipſe vndique, quamuis ferro brachia circundaret. Ac nemo poteſt negare in rerump. gubernatione plus operę dandum rebus illis, quarum maior eſt excellentia, ac nihil non eò referendum, quorum finis eſt ſupremus. Atque ita ſcientia, cultusq. diuinorum primas ſibi, ac præcipuas vendicabit. Deus nanque
C eſt omnium finis; inde omnis vita, omnis noſtra beatitudo. Poſt hoc, doctrinarum liberalium ſtudia, quibus excoluntur humanæ mentes, vel ad officia virtutum præſtanda, vel ad naturalia perdiſcenda, ac ſcienda, quæ præſtant arti militari, ac bellicæ diſciplinæ. non enim pax ob bellum, ſed bellum geritur, vt in tranquillitate degamus; neceſsitateq. adacti mortales ad prælia compelluntur quietem reſpicientes, mentiumq. ornamenta, ac nobilitatem cælitus deriuandam: alioquin pugnando beſtijs potius ratione carentibus videmur eſſe ſimiles, quam præditis intelligentia naturis; ſcientia verò, ac ſanctitudine cæli-
D tibus ipſis æterna, ac ſtabili pace fruentibus. Quocirca ingenioſiores belluæ, ac prudētiores veluti elephantes, grues, apes, minus amant bella, & feritatem, quæ truculentioribus, ac furentibus ingenita propellit ad pugnas, & cædes, vt angues, lupos, tigres, & cæteras id genus, quas maximè auerſamur, odioq. cuncti habemus: conſtat præterea genus humanū prælijs conſerendis, haud propagari, & expoliri, ſed efferari, & exſcindi ad internecionem populorum, gentiumq. vaſtitates inferri agris, ruinas vrbibus, & ædificijs cunctis extremas. vt recte ille Terentianus dixerit.

Omnia

Omnia prius experiri, quàm armis ſapientem decet. A

Et apud Græcum poëtam Iliados 1.

Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιος ἐστιν ἐκεῖνος
Ὅς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου ὀκρυόεντος.

Id eſt.

Ex lex, fœdifragus, nulli ſociabilis ille eſt
In populo quicunque cùpit lugubria bella.

Quocirca Romani quamdiu pacem magis, quam bella amarunt, atque hæc inierunt maximis prius, an iure ſumerentur, habitis diſputationibus cuncta referentes ad iuſtitiã, ſtudiaq́. B
quietiora tuenda, & maximis ipſi bonis potiti ſunt, & imperij confinia latiſsimè amplificarunt, nullis propè ſeditionibus, nullis ciuilium turbarum diſsidijs exagitati vſque ad annos Vrbis 650. plus minus, quibus tẽporibus Polybius admiratur, ac ſummis laudibus extollit Romanorum virtutes, cum iam, ſcribit illè, multo amplioribus, quam Perſæ, ac Macedones ditionibus partis non Orbis aliquam partem, ſed vniuerſum ferè ſubegiſſent. Ex hoc magis bella cupientes, quam tranquillitatem fidei, iuſtitiæ, ac pietatis ſæpe immemores fuere. & quid tum nõ mali perpeſſa eſt Italia, ac Roma per annos prope centum? So- C
cialia bella exorta, ciuilia inter Octauium, atq; Cynnam; deinde Marium, ac Syllam; poſtea Cæſarẽ, & Pompeium; mox trium viros, ac Brutum, Caſsiumq́ue; inde inter Octauium, & Lepidum; rurſus inter illum, & Pompei filios; denique C. & M. Antonios; atque hoc temporis ſpatio ter Vrbs direpta, quater totius penè Italiæ agri expulſis, ac longiſsimè amandatis prioribus dominis diuiſi inter milites; totq́ue, ac tantæ Vrbibus, ac locis omnibus clades allatæ, vt Lucanus adhuc ætate ſua ſemirutas illas, & cuncta ſquallentia, in ſolitudineq́. adducta deploret. ac teſtis eſt Tacitus imperante Nerone deſertas Antiatũ, D
Tarentinorumq́. ſedes permanſiſſe, colonosq́. idcirco deductos, neque tamen repletas, quamuis nemo ignoret eas regiones amœniſsimas Italiæ ſemper fuiſſe. Hæc nimirum laus eſt iuſtitiæ, virtutumq́. quibus animi perpoliuntur, vt non modo bellicoſiſsimos homines efficiant ſuis temporibus, auocent ab inertia, ſed omnia ſecum bona ferant.

Nunquid enim Romanis, aut Italis fuere militum duces excellentiores, poſtquam ſtudium virtutum relinquere, inanes vmbras ſectari cœperunt? Poſt Auguſtum vix eſt, vt proferri

A poſsit è Romanis, qui ſit ex aliqua parte antiquis in arte militari comparandus. Audiamus id conquerentem Venuſinum.

—— teneræ nimis
Mentes aſperioribus
Formandæ ſtudijs: neſcit equo rudis
Hærere ingenuus pudor
Venariq. timet ludere doctior
Seu Græco iubeas throco,
Seu mauis vetita legibus alea.

B Et

Non his iuuentus orta parentibus
Infecit æquor ſanguine punico
Pyrrhumque, & ingentem cecidit
Antiochum, Annibalemq. dirum.

Defuncto autem Nerua, neq; ex Italicis fuit vllus paulo præſtantior, vel miles, vel militum Ductor. Ex hoc nanque per annos quaſi ducentos exteri omnes, ac barbari plerumque Imperatores Vrbem ſimul, Italiamq. dilaniarunt, vt libris de nouo, C & antiquo Italiæ ſtatu declaratur. Sic igitur initium nobis eſt à Dei cultu, iuſtitiaq. & cæteris virtutibus faciendum, à quibus ſane Romani primis tempor bus minus abfuere, quam cæteræ nationes, vt merito S. Auguſtinus aſſerat illis ob eas imperium tantum diuinitus attributum. ac Plutarchus proprio libro palàm faciat, fortunam vocans, quam nos prouidentiam Dei, non minus vi militari, quàm fortuna tantas à Romanis ditiones comparatas; quod ſcilicet Deus ipſis, eorumq. mentibus veras virtutes, quamuis aberrarent, affectantibus occurrebat, & aſpirabat.

D Hæc itaque ſcientes optimè Romani Pontifices tum naturalia, tum diuina iura edocti, religionem, Deiq. cultum præ cunctis alijs curarunt: cum faciēda ſit etiam libentiſsimè omnium iactura pro illius incolumitate, quando repoſita ſint pro caducis hiſce, ac fluxis ampliſsimo fœnore cæleſtia ſimul, atq; æterna. Idcirco per eos, quos ipſi miſerunt, excultum ſcimus, quidquid eſt terrarum ſupra Rhænum, Danubiumque; id verò eſt Europæ duplum. In ijs quippe locis olim nulla erat Vrbs, nulla literatura, nulla ars liberalis. quo perfecto apertus eſt aditus ad Africæ latiſsimas plagas, ad inſulas, quas Oceanus circumfluit,

fluit,ad Indias Orientales, & Occidentales. Eorumdem munus fuit religionem confirmare ſex illis modis, quos alibi recenſuimus: præterea verò confutandis hæreticis,concilijs vniuerſalibus è toto Orbe conuocandis, vnanimi Doctorum conſenſu tuendo, aut lapſa doctrina, labefactataq. multis in locis reparanda. cum certè vel in terris multo glorioſiora, atque honeſtiora ſint hominibus ſanctitate præſtantibus apparata præmia, quam bella miſcentibus. Nam quis ex iſtis Italus eſt aſſecutus honores Benedicti, Franciſci, & aliorum, quos eſſet infinitum numerare, & quibus innumera toto Orbe ſunt excitata templa,cæleſtisq́.decreti honores? A B

Sed quando non eſt omnium morti pro pietate vltro ſubeundæ ſe offerre, ac pro officijs virtutum præſtandis nihili cuncta facere,pericula adire, quorumlibet apertum detrimentum pati; idcirco Romani Pontifices ad imbecillos,ac paruulos defendendos,frangendamque,& coërcendam flagitiorum confidentiam ſimul,& colluuionem,Reges, Principes, ac populos ad arma ſumenda excitarunt, fœderibus aduerſus hoſtes Dei coniunxerunt,militares ordines inſtituerūt,ita vt nihil vnquam præclarum ſit geſtū contra Chriſtiani nominis oppugnatores, niſi impellente,promouente,aut in primis adiuuante Papa,vel Papæ ſtudioſis. C

Atque ita Romani Pontifices, populusq́. Chriſtianus,meritò magis operam dederunt, ac dant rebus diuinis, doctrinisq́. ornantibus mentem quam militaribus, quæ ſibi in his poſtremum locum vendicare debent, inuerſioq́. eſſet ordinis totius, ſi præponerentur hæc illis, perinde ac ſi quis pedes capitis,caput pedum loco ſtatuere vellet, & ad ruinas ſtruendas parietibus imponeret fundamenta,tectum verò parietibus ſubſterneret.poſſumusq́. cognoſcere in omni natione,ſi celebritatē præcipuam tulit artis bellicæ, quamdiu viguit hæc, viguiſſe ſimul etiam pietatis,iuſtitięq́. amorem,quo ſublato corruiſſe eodem caſu illam,quod ad finem dilucide aperiemus. D

Ridendus porro hic (nam de ſacris, ac diuinis modo loquimur) eſt Macchiauellus, qui vult ideo fortes in bello fuiſſe Romanos, quod antequam ſigna committerentur, ſolerent in ſacrificijs pecora mactare,ex quo fiebat,vt illi animos ſumerent ex huiuſmodi aſpectu ad cædes patrandas, ſanguinemq́. effundendum. Atqui, ò homo acutiſsimè, Cæſar non legitur hæc ſolitus facere cum ſuis militibus, quoties inire prœlium volebat,

A bat, & tamen omnium bellicoſiſsimus eſt habitus, eius exercitus inuictus, timoris expers. quid hic dices? quid de Alexandro Magno comminiſceris? qui ſimiliter antequam manus cõſereret, haud legitur conſueſſe beſtias immolare. Nunquid hunc imbellem vocabis, aut ignauum? Omittemusne Annibalem, vel ſi quis eſt alius laude militari præſtans? Enimuero ſtatuet aliquis talia ſacrificia potuiſſe afferre animis ſocordiam quandam. Nemo enim dubitat facillimum eſſe pecudem, vel aliam beſtiam perimere, difficillimum vero hoſtes armatos. Cum procedit igitur aliquis putans ſe inimicis ablaturum vi-
B tam, veluti pecoribus; experitur autem longe ſecus euenire, pugnandumq. ſibi, ac vitæ diſcrimen adeundum, neque minus è ſuis cadere, quam ex aduerſarijs, corripietur ille timore improuiſo, qui excutiat omne robur, ac deiectus opinione, ſpeq. ſua, contrarium ſortietur euentum. Atque ita multo aliter ex iſtis aſſumptis eſt concludendum. Perſæ nulla cruenta ſacra faciebant, nullas hoſtias litabant, & tamen viuente Cyro, & Cambyſe pugnacisſimi fuere, & imperium latisſimum compararunt. Quod ſi è pecoribus perimendis fortitudo noſtris animis ingeneraretur, lanij forent omnium præſtantiſsimi copia-
C rum duces, aut bellatores valentiſsimi. id ſi Macchiauellus aſſerit, acumen ingenij, ſicut in cæteris, incredibile oſtentabit. Certè in quolibet exercitu ſolent ad eſum neceſſarium publicè, palamq. hodie cunctis inſpectantibus armenta iugulari; quid itaque prohibet, ſi velit ita eſſe, quin ex iſtis occiſionibus fiant milites animoſi? quid reuocat obſoletas, ac detruſas cum ſuis ad inferos immolationes? Sed abominanda iſta ad finem commodius confutanda duximus: Illud non omittentes, à nobis alias explicatum fuiſſe, magna imperia, quę ſine bellicis artibus conſeruari haud poſſunt, plerumq; apud eas gentes olim Signo lxc. de euerſione gétium, & regnorum.
D fuiſſe, quæ minus aberant à vero Dei cultu, iuſtitiaq. præſcriptis; ſed hæc omnia maximè illuſtrantur ijs duobus libris, quibus aperimus, imperia pendere à veris virtutibus, non ſimulatis. Nunc ad rem veniamus.

Oſtenditur catholicos longe omnium fortiſsimos in bellis, quod cum pauciſsimis ſuorum maiores hoſtium ſtrages ediderint, quàm quicunque à nobis alieni. A

Cap. III.

ET quidem ſicuti non inficiamur Catholicos vinci ab omnibus propè nationibus quantum ſpectat ad exercitationes bellicas, quod paci in primis ſtudeant, ac tranquilitati: ſic falſiſsimum prorſus eſt, quod Macchiauellus eſt B auſus aſſerere, à Catholica religione fieri, vt homines timidi ſint, ignaui, & imbelles, afferens inania quædam, ſolidè à nobis ad finem confutanda: nam clariſsimè oſtendemus è plurimis euentis, ac geſtis, Catholilicos, niſi pugnent pro regionibus hæreſum plenis, quas Deus, & omnium maximè aduerſatur, & efferis gentibus addixit, aut alioquin ſint in Pontificem Romanum contumaces, vel foueāt iniuſtam cauſam, ſemper in bellis omniū fortiſsimos, quicunq; vnquā fuerint, extitiſſe. ob eas cauſas, quas infra adducemus.

Primumq́. ſit illud argumento. Nullam fuiſſe vnquam gen- C tem, quę cum paucioribus ſuorum tot, ac tantas in acie ſtrages hoſtium feciſſe vnquam memoretur, quot, & quātas noſtri ediderunt. Quod vt euidentiſsimum fiat, enumerabimus aliqua huiuſmodi euenta; inter quæ poni poſſet illud etiam, quod cōtigit M. Antonino Imperatori, qui confitetur epiſtola ad Senatum data ſe victoriā conſecutum, ſiue precibus, ſiue etiā viribus ſimul Chriſtianæ Legionis, quam fulminatricem vocauit, cum pugnaret aduerſus Quados, & Marcomannos, cæterosq́. populos Boreales ſub ſignis habentes militum nongenta ſeptuaginta quinque millia, quibus erat longiſsimè impar numerus ſuo- D rum. attexitur epiſtola operibus S. Iuſtini. meminere huius victoriæ per noſtros habitæ Tertullianus in Apologetico cap. 5. Euſebius lib. 5. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 1. Oroſius lib. 7. cap. 9. ante hoc prælium nunquam Romani pauciores aduerſus plures victoriam ſunt adepti, niſi Lucullo duce aduerſus Tigranē.

Huic merito ſubijcietur, quod obtigit Imperatori Conſtantino, qui cum ſuis pauciſsimis ingentem armatorum multitudinem, copiasq́. infinitas (ita loquitur Euſebius) quibus Maxentius Imperator omnem Italiæ locū repleuerat, tribus prælijs fu-

lijs fu-

A lijs fudit; ita vt in hoc ſint renouata antiqua euenta Hebræorum, qui numero exiguo innumeras hoſtium copias aliquando interemerunt. ſic ille his temporibus viuens, & haud ſcripturus mendacium, cuius redargui poterat à cunctis, lib. 1. de vita Conſtantini cap. 31. Hinc apparet Zoſimi vanitas, qui res noſtras, quantum poteſt, extenuat, & abfuit longè ab hac ætate, & ſecus aliquanto rem ſcribit.

Haud diſſimile contigit Imperatori Theodoſio, qui cum tenues haberet militum ſuorum copias, haud veritus eſt ſigna conferre cum Eugenio, qui imperium Occidentale occupaue-
B rat; exercitumq. infinitum (ſic ait Socrates horum temporum ſcriptor lib. 5. cap. 24.) ducebat iactans ſe exciſurum Chriſtianam religionē. meminerunt huius victorię tanquam memorabiliſsimę S. Auguſtinus lib. 5. de Ciuit. Dei. S. Ambroſius aduerſus Symmachum ſcribens; miraculoq. eſt adſcripta quod venti exorti iacula in hoſtes ipſos retorquerent; hinc Claudianus poëta à nobis alienus, alloquens Theodoſium:

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Aeolus armatas acies, cui militat æther,
C *Et coniurati veniunt ad claſsica venti.*

Non omittemus, quod huius filio Honorio ſcribitur accidiſſe, cum Duce Stilichone partim deleuit, partim cœpit ducenta millia, & amplius Gothorum, quos ad euertendum Chriſti cultum Radagaiſus Romam trahebat, euenit hoc in montibus Feſulanis. ſcribit S. Auguſtinus pauciſsimos noſtros milites fuiſſe, eadem Proſper, & Oroſius. addit ille è noſtris nullum vel extinctum, vel vulneratum, quòd in tanta victoria Romanis vnquam contigiſſe, vel alijs haud legimus. inſignis & illa victoria fuit, quam conſecutus eſt Aëtius in campis Catalaunicis aduer-
D ſus Attilam ſeptingenta millia militum ſub ſignis habentem, ita vt Sidonius illorum temporum ſcriptor cecinerit.

—— ſubito cum rupta tumultu
Barbaries totas in te transfuderat Arctos
Gallia ——

cæſa ſunt hoſtium ducenta millia. Non habuit in acie ſuorum Aëtius triginta millia, quamuis auxiliū tulerint Gothi, & Burgundi, auxerintq. numerum noſtrorum.

Præſtantiſsimas præterea victorias retulere è Perſis duces

Theodoſij iunioris, Mauriciusque, & Heraclius Imperatores, A qui & Perſica regna occuparunt, & Perſis Reges dederunt, vt infra aperiemus.

Poſtquam Vitiza, & Rodericus à Romani Pontificis obediētia diſceſſerunt, atque ob id Sarraceni occuparunt Hiſpanias, Pelagius primus Caſtellæ Rex Catholicus anno 717. non niſi mille milites habens vigintimillia, & amplius hoſtium cecidit ſuorū nemine amiſſo, quod alijs accidiſſe vix eſt, vt in hiſtorijs memoretur. hæc Toletanus lib.4.cap.11.

Carolus Martellus Pipini Regis pater anno 730. tercenta, ac ſeptuaginta quinque millia Sarracenorum peremit, Sigibertus ait tercenta octuaginta millia non amiſit ille, niſi mille & quingentos è ſuis; vnum ſcilicet pro ducentis triginta. B

Sic eodem modo cum paucisſimis ſuis occiderunt Sarracenorū Froila primus quinquaginta quatuor millia poſt annum 756. Alfonſus Caſtus ſeptuaginta millia poſt annum 791. Ranimirus poſt 827. totidem; Ranimirus alter anno 905. ad ſeptimancas octuaginta millia; Ferdinandus Gundiſaluus Caſtellæ Comes anno 924. trecentis militibus fretus vicit Alman ſarem Africæ, & Hiſpaniæ celeberrimum Regem quinquaginta, & plura hominum millia habentem, ita vt vnus è noſtris pugnaret aduerſus centum ſexaginta, & plures. Rurſus anno 931. idem quadringentos quinquaginta equites habens, peditumq́. quindecim millia, vicit eumdem copijs innumeris inſtructum, ita vt prœlium ſit tres dies continuatum. C

His omnibus eſt admirabilius prœlium, cui Rodericus Archiepiſcopus Toletanus horum ſcriptor interfuit anno 1212. in quo Rege Alfonſo ſunt interfecta Mahometanorum ducenta millia, deſiderati è noſtris tantum vigintiquinque. atq; ita pro vno è noſtris perierunt octomillia inimicorum.

Veniamus ad propiora ætati noſtræ anno 1500. Moſchouiæ Dux irrupit in fines Liuoniæ ſub ſignis habens equitum Moſchouitarum centum millia, Tartarorum triginta millia. it illi obuiam Vualtherus à Plettemburgo Theutonicorum ſummus Magiſter adducens equitum Germanicorum ſeptem millia, Liuonicorum quinque. occiſa ſunt ex hoſtibus centum millia, vnus è noſtris perijt pro illis centum millibus, nihil ſimile eſt in tota antiquitate. D

Rurſus anno 1564. Moſchouitarū Dux in acie habebat equitum ducenta millia, Lithuani neque millia triginta. ventum eſt ad

A eſt ad pugnam. è Moſchouitis cæſa ſunt millia nonaginta, è Lithuanis homines viginti. Hæc Tilmannus Bredenbachius libro de bello Liuonienſi.

Narrat Cromerius oratione funebri habita in obitu Sigiſmundi I. Baſilium Moſchouiæ Ducem ſub ſignis habuiſſe apud Orſam bellatorum octuaginta millia. Polonorum ex aduerſo tam tenues erant copiæ, vt Moſchouitæ noluerint impedire, quominus noſtri amnem tranarent, quod ſe eos flagris abacturos pecudum more iactarent. collata ſunt ſigna. perierunt ex hoſtibus quadraginta millia, quinque ſunt capta. è noſtris, qui
B fuerint deſiderati haud ſcribit auctor.

Ferdinandus Corteſius in Indijs Occidentalibus bella geſsit aduerſus gentes pugnaces, & quibus huiuſmodi tela erant, vt ijs quandoque vno ictu ſit homo medius diſſecatus. is tantum terrarum bello acquiſiuit, vt æquent Europæ prope dimidium. cumque non niſi quingentos pedites, & equites quindecim haberet cum centum quinquaginta millibus hominum pugnans victor extitit nullo amiſſo ſuorum, cæſis innumeris hoſtium; quamuis vnus aduerſus quadringentos prœliaretur. iterumq.
C cum centum milibus eodem modo manus conſeruit, ac victoriam reportauit. nihil ſimile eſt in tota antiquitate inter alienos à nobis.

At Franciſcus Pizarrus tantumdem regionum ferro acquiſiuit, prœliaq. cum bellicoſis populis iniuit; cumque non niſi quadraginta quinque equites, & pedites vigintiquinque inſtruxiſſet aliquando, è quadraginta millibus armatorum victoriā retulit, plurimos hoſtium peremit, ſuos incolumes reduxit, cum quilibet ex eis aduerſus quadringentos, ac plures ſtaret.

In Arabiæ terras neque Alexander, neque Romani penitus vnquam peruadere armis potuerunt, vicit ille Indos, ac Per-
D ſas effœminatos, atque ob id Magnus eſt vocatus. Atqui Alfonſus Alburquecius plurimas in Arabia terras occupauit armis, in ipſa Perſia, regnumq. Armuzij nobiliſsimum Luſitanicæ ditioni adiecit, in India verò cis, & vltra Gangem, ad quas neque Perſæ, neque Alexander armis peruenerunt, innumeros Reges, eosq. latè dominātes vicit, ac tributarios fecit, ſæpiusq. cum quingentis tantum militibus, & aliquando etiam paucioribus aduerſus triginta, & quadraginta armatorū millia, quibus ignea tormenta maiora, & minora erant, ſicut & nobis, pugnauit, ac victor extitit, cum quilibet è ſuis haberet ex aduerſo quin-

ſo quingentos, quibuſcũ res illi prœliando foret. quæ latè Oſo- A
rius lib. 5. vſque ad decimum perſequitur.

Odoardus autem Paciecus cum non niſi ſeptuaginta & vnũ Luſitanos haberet aduerſus quinquaginta ſeptem millia Arabum, & Indorum manum conſerens dilapſis ab eo quingentis, qui opem ferebant, Indis, hoſtes fudit, ac ſemel mille ac trecentos eorum necauit, iterum ducentos ac nonaginta, tertium ſexcẽtos, quartum mille & quadringentos, quintum multo plures nemine amiſſo vnquam ſuorum, cui rei nihil ſimile è tota antiquitate inter alienos à nobis proferri poteſt. Hæc Oſorius lib. 3. B

Almeida cum decem & nouem tantum naues haberet aduerſus centum pugnauit omni tormentorum, militumq́. genere inſtructiſsimas, in quibus erant octingenti Mamalucchi milites fortiſsimi à Sultano Aegyptiaco miſsi, cæſisq́. hoſtium quatuor millibus, ſuorum triginta duobus duntaxat amiſsis victoriã reportauit. Hæc Oſorius lib. 6. plura adferre potuiſſemus, ſed hæc ad propoſitum ſatis eſſe nobis videntur.

At inquiet aliquis, effœminati, & imbelles erant iſti, quibuſcum noſtri pugnarunt. & quales quæſo milites Tigranis, quibuſcum Lucullus eſt prœliatus, vt infra dicetur? an non huiuſmodi, vt Romanos puderet Strabone id teſtante, & in Lucullo Plutarchus refert, quod aduerſas huiuſmodi mancipia induiſſent arma? & quinam fuere illi, de quibus Cæſar Pompei trophea deridens ad Senatum ſcripſit: Veni, vidi, & vici? quales denique erant Perſæ, quos Alexander deuicit? An non ignaui, & imbelles? C

Age verò conferamus hæc noſtra cum celeberrimis Græcorum, & Romanorum. Græci nobiliſsimas è Perſis victorias retulerunt, quibus audent ſe cunctis ob eas præferre. Harum primam ſunt adſecuti in campis Marathonijs aduerſus Darium Hyſtaſpis filium. In eius narratione mirum quàm ridicula prodiderit è Trogo Iuſtinus. ſcribit enim Perſarum ſexcenta millia ſtetiſſe aduerſus decem millia Athenienſium, milleq́. Plateenſes. cæſa adijcit è Perſis millia ducenta. & Cynegirum quendam dextra appræhendiſſe nauim Perſicam fugientẽ, qua amputata ab hoſte, inieciſſe ſiniſtram, quam cum ſimiliter hoſtis truncaſſet, ore mordicus nauim tenuiſſe. Hæc ille. Atqui Herodotus Græcus ſcriptor, qui refert ſe cum ijs locutum, qui pugnæ interfuerunt, & nihil omittit, quòd faciat ad laudẽ Græcorum D

A corum lib.6.ait,nō millia ducenta, ſed ſex millia ac tercentum duntaxat è Perſis interempta, ex Athenienſibus centum nonaginta duos. Addit copias omnes Perſarum ſexcentis triremibus vna cum ſuis equis aduectas, ita vt quiuis cognoſcat, quando equi in nauibus erant, haud potuiſſe exponi militum quinquaginta millia plus minus. Cynegyro,ait,dextram tantum præciſam,dum puppim ſummam capere conaretur,atque ob id occubuiſſe. cætera apparent eſſe fictitia. alioquin haud ſiluiſſet.

Quocirca placet pro fabuloſo iſto Cynegiro referre, quod B reuera contigit quinque Luſitanis, qui ſcapha inuecti cum facerent aquationem in flumine inſulæ Taprobanæ,ad oſtia concluſi fuerunt à claſſe inimicorum maxima,multiſq. militū millibus inſtructa. & nihilominus illi eam mediam pertranſierūt. cumque tres magnæ naues aſſecutæ eſſent ſcapham,eamq. oppugnarent,quinque illi in vnam ex eis inſilientes interfecerūt centum quinquaginta viros,eamq. captam perduxerunt incolumes Malacham, vbi conſeruatur ad memoriam poſteritatis æternam; quod ſcribit Oſorius lib.12.

Alteram victoriam conſecuti ſunt Græci aduerſus Xerſem C ad Platæas, cum ſcilicet ille decies centena hominum millia armauit aduerſus Græcos, ponte Boſphorum iunxit, Athon perfodit, perennia flumina exſiccauit, & Athenas euertit. ſed quamuis tot milites adduxerit,quingenta tantum millia Mardonio reliquit pugnaturo aduerſus Græcos, idq. aſtu Themiſtoclis deceptus. ſteterunt contra è Græcis centum millia, vt lib. 11. bibliothecæ narrat Diodorus. vnus itaque ex illis pugnauit aduerſus quinque neque habet aliquid, quod cum noſtris conferatur.

His proximæ ſunt Alexandri victoriæ. quarum prima eſt,cū D ad Granicum flumen eſt pugna commiſſa,in qua,vt refert Plutarchus in vita Alexandri, adfuerunt illi, qui numerum minorem dicunt,peditum triginta millia,equitū quinque,qui maiorem, peditum triginta quatuor millia, equitum quinque tradunt. Aduerſus eum pugnarunt ſi credimus Diodoro lib. 17. equitum quindecim millia, peditum centum millia; ſic igitur vnus erat pro tribus,aut quatuor. Arianus autem,qui in conſcribēdis Alexandri geſtis omnes à ſe ſuperatos eſſe gloriatur lib.1. refert Perſis adfuiſſe equitum viginti millia, peditum totidem, quocirca par vtrinque numerus prope erat.

Secunda

Secunda eſt,quam retulit in anguſtijs Amani montis,in qui- A
bus ait Arianus,nullus vſus equitum Dario fuit,atque ob id eſt
victus. Habuit hic in acie quadringenta hominum millia, vt
vult Diodorus, interfecta ſunt centum decem millia peditum,
equitum decem millia, è Macedonibus perierunt equites tre-
centi,equites quingenti. Iuſtinus ait lib. 11.è Darianis perem-
pta peditum ſexaginta millia, equitum decem. & hæc igitur
noſtris haud conferenda.

Tertia fuit ad Arbelæ vicum, in qua ceciderunt è Darij mili-
tibus nonaginta millia, ex Alexandri quingenti, vnus pro qua-
draginta quinque. Arianus lib. 3. ſcribit in hoc prœlio educta B
ab Alexandro in aciem equitum ſeptem, peditum quadragin-
ta millia: Iuſtinus ait, à Dario producta peditum quadringen-
ta,equitum centum millia. ſic vnus Alexandri miles ſtetit ad-
uerſus vndecim.

Omnes has ſuperat,& quæcũque ab alienis proferri poſſunt,
quam reportauit Lucullus è Tigrane, ita vt, referente Plutar-
cho dixerit Antiochus Philoſophus à Sole nunquam viſam pa-
rem; Liuius autem nunquã Romanos ſigna cum hoſtibus con-
tuliſſe tanto numero inferiores: non enim victores æquaue-
runt vigeſimam partem inimicorum. ſtetit igitur, de ſentẽtia C
Liuij,vnus è Romanis aduerſus viginti, aut paulo plures. Ha-
buit Tigranes peditum centum quinquaginta, funditorum, &
ſagittariorum viginti, equitum quinquagintaquinque millia,
è quibus erant cataphractorum decem & ſeptem millia; quibus
tamen non erant armata femora,& crura. ſumma erat omniũ
ducentorum viginti quinque millium. Appianus Alexandri-
nus ait, Lucullo adfuiſſe peditum decem millia, equites mille
plus minus. Interfecta ſunt è partibus Tigranis peditum cen-
tum millia; equitum pauci effugere: è Luculli centum milites
vulnerati,quinque occiſi. atque ita pro vno è Romanis perie- D
runt hoſtium prope triginta millia. quòd tamen non æquat vi-
ctoriam Theutonicorum in Moſchouitas,& Tartaros; è quibus
centum millia ſunt perempta pro vno; neque, quam retulit
Stilicho è Gothis,cum nemo è ſuis eſt vulneratus,neque ſimili-
ter,quas Corteſius,Pizarrus,Alburquecius,& Paciecus repor-
tarunt.

Atque hi ſunt conflictus, in quibus alieni à nobis cum ſuorũ
pauciſsimis hoſtium maximas ſtrages ediderunt. in quibus,vt
apparet nullo modo ij noſtris ſunt comparandi, atque idcirco

noſtri

A noſtri longè fortiores antiquis, verèq. vates ille ſummum Catholicis robur futurũ deſignans ex oraculis Sybillinis, (quamuis inſcius aliò rem referret) nobis in bello noſtros Heroas, & Achillas cecinit ad futuros, Eclog. 4.

Alter erit tum Typhis, & altera, quæ vehat, Argo
Delectos Heroas; erunt etiam altera bella:
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

B *Catholici domuerunt plurimas nationes, quas nulla vnquam gens vel bellicoſiſsima ex omni tempore potuerat edomare, ex quo fit catholicos longè omnium fortiſsimos dicendos.* Cap. IIII.

MVLTAE ſunt nationes, quas nullus vnquam populus, aut Rex potuit adijcere ſuis ditionibus, quamuis id ſint conati, & tamen Catholici ſub imperium ſuum miſere armis, & bellica virtute, quòd facit, vt hac parte cunctis
C præcellant.

Inter has primam ponere poſſumus ipſos Romanos. Nam cum Conſtantinus adhuc cathechumenus Britanniam, Galliasq. ſolas bello poſt obitum patris adſecutus eſſet: at Romam cum reliquo imperio Occidentali Maxentius teneret Romanis quidem ciuibus inuiſus, quorum nonnulli Conſtantinum vocabant, non item militibus Romanis, & Italicis; Conſtantinus aduerſus Maxentium bellum mouit, ac ter in Italia cum maximis Italicorum, Romanorumq. copijs conflixit; primum quidem in campis Taurinorum, iterum Vero-
D næ, poſtremo ad pontem Miluium in conſpectu Vrbis anno 307. atque ita Romam cœpit. hæc Nazarius in Panegyrico, Zoſimus lib. 2. Zonaras, & Cedrenus annalium tom. 3. in vita Conſtantini, Eutropius lib. 10. Euſebius lib. 1. de vita Conſtantini.

Rurſus Theodoſius ſenior Orientis Imperator ad Aquileiã pugnauit cum Eugenio, qui Occidentale imperium occupauerat, copiasq. innumeras è Romanis, Italis, gentibusq. diuerſis conflatas ducebat iactans ſe Chriſti religionem ſubuerſurum. vicit Theodoſius. Romanos ab Eugenio ſtetiſſe ſcribit Zoſimus lib. 4. ad finem, quamuis rem totam peruersè narret. teſta-

tur tamen ibi Romanum Senatum noluiſſe, quamuis id expoſceret Theodoſius, à cultu Deorũ recedere, quod in cauſa fuiſſe ait idem, vt Conſtantinus Vrbe abſcederet, Conſtantinopoliq́. imperij ſedem collocaret, nouam Romam vocãs, nouumq́. in ea Senatum conſtituens. Hæc ille ad medium libri ſecundi. ſic à Chriſtianis Imperatores, copiæq́. Romanorum ſunt deuictæ. A

At inquies; imperantibus Chriſtianis, eſt imperium Romanum euerſum. Reſpondemus primo loco id eſſe falſum. euerſum nanque eſt, imperantibus hæreticis, Momyllo ſcilicet Auguſtulo in Occidente, ac Zenone in Oriente hæreticis ambobus, vt ſcribit annalium tom. 3. Zonaras, & Paulus Diaconus lib. 15. B

I. Reſponſio.

Secundo. Deinde addimus Italiam captam à Gothis, quod Imperatores ipſi ad hoc Gothos impulerint, ac miſerint. Zeno enim, qui Orienti imperabat, & ad quem cura Occidentis pertinebat, miſit Theodoricum Oſtrogothorum Regem, qui Italiam caperet, & ſibi haberet, quod ille non tam vi, quàm ſceleſta fraude perfecit. quod referunt Procopius lib. 1. belli Gothici, Paulus Diaconus lib. 15. Iornandes lib. de bellis Geticis.

Tertio. Dilaceratum verò eſt imperium à Viſigothis, Vandalis, Anglis, & Francis, non vi, & fortitudine militari, ſed incredibili perfidia, qua ſunt vſi in Imperatores Chriſtianos. Nam Theodoſius ſenior reliquit Honorio filio decenni tutorem Stilichonem ſanguine Vandalico, & hæretico prognatum; hic vt pararet imperium Eucherio filio ſuo, & eriperet illud Honorio, Vãdalos, & Gothos ſuis ſedibus exciuit, in Galliamq́ue, & Italiam vocatos admiſit, vt omnia præſidijs nudata, quod eſſent in ipſius adminiſtratione, occuparent. ſic Numatianus, Zoſimus, Oroſiusq́. illorum temporum ſcriptores, & Ioruandes libro de rebus Geticis. Cum iam gentes iſtæ in viſceribus eſſent Italiæ, & Galliæ fraudem cognouit Honorius; Stilichonẽ ſtrangulari iuſsit, pacemq́. cum barbaris compoſuit. Alaricus prætextu pacis Romam Gothos trecentos miſit, qui liberè, ac ſeparatim nihil mali ſuſpicante vllo vagabantur, ac re compoſita noctu portas aperuerunt, cæteroſq́. Gothos, qui de improuiſo aduolarant, introduxerunt. atque ita capta eſt, ac direpta Roma, mox ijdem ſeceſſerunt in Gallias ex fœdere, Vandaliq́. in Hiſpanias, & in ijs locis quieti per aliquod tempus manſerunt; donec Bonifacius in Africam miſſus falſis iniuriarum ſuſpicionibus irritatus Vandalos ex Hiſpanijs in Africam vocauit; ij C D

contra

A contra fœdus cum ipſo ictum ciuitates multas occuparunt; Carthaginemq́. poſt pacem iterum compoſitam dolo cępere; ac denique eiuſdem pacis ſimulatione Romam. quod in chronico Caſsiodorus adnotauit, & Procopius lib. de bello Vandalico.

Franci ſimiliter Valentiniano permittente in Gallijs conſedere, atque illas deinde cōtra iura fœderis de improuiſo adorti occuparunt. Angli eodem modo acciti à Britannis amicitiæ, ac ſocietatis prætextu per ſummum ſcelus inſulam ſubiecerūt, Beda initio Anglicæ hiſtoriæ refert.

B Adijcimus eò tempore has prouincias hæreticorum plenas fuiſſe, quod proprio libro de prouidentia diuina teſtatur horū temporum ſcriptor Saluianus Maſsilienſis. ſpeciatim verò Hiſpania Priſcillianiſtis abundabat, quod Seuerus Sulpitius refert; Africa Donatiſtis, quod conſtat è ſcriptis S. Auguſtini; Britannia Pelagianis, quod in vita Auguſtini Romani tradit Beda. nullam verò eximiam fortitudinem Catholicis eſſe fatemur cum pro hæreticorum plenis regionibus pugnant. Quarto.

Denique iis imperantibus hæ prouinciæ in barbarorum poteſtatem ſunt adductæ, qui in Pontificis Romani decreta contumaces Eccleſiaſticæ immunitatis, poteſtatis, ac libertatis iura omnium maximè imminuerunt, vt è Codice Theodoſiano apparet tit. 45. cap. 3. lib. 9. & lib. 16. tit. 31. & 33. & in nouellis. tit. 12. At Catholicis Regibus nullum robur inſigne attribuimus, cum ſint iniurioſi in Pontificias leges. Quinto.

C

Secundo igitur loco deuictæ ſunt à nobis duæ nationes ex omni tempore indomitæ Oſtrogothi, & Vandali, e quibus illi duos Imperatores Romanorum peremerunt Decium ſcilicet, Valentemq́ue hæreticum: quin Vandali per multa ſæcula eoſdem fatigarunt, Africæq́. imperio per annos circiter centū

D ſpoliarunt. vicit hos Iuſtinianus feliciſsimè primis annis, Vandaloſq́. omnino deleuit ad internecionem, cum Pontificis Romani, pietatiſq́: Catholicæ ſtudioſiſsimus eſſet, vt ex ipſius litteris ad Ioannem Papam datis apparet, quę ſunt in Codice tit. de ſumma Trinit. & fide Catholica. Sed cum recepta Italia deſciuiſſet à ſemetipſo, Syluerium Papam Roma expuliſſet, ac ſede Pontificia, Vigiliumq́. illi ſubſtitutum Conſtantinopolim captiuum duci iuſsiſſet, & in carcere multis iniuriis diuexatū detineret, tum Roma penè euerſa, Italia fœdiſsimè eſt vaſtata per Oſtrogothos, qui tamen ad extremum victī, necatiq́. aut

C 2 capti

capti omnes, vt liquet è libris Procopij de bello Gothico, & Vandalico. A

Tertio loco ſunt Germani cunctis antea ſæculis indomiti. licet enim multi Imperatores Romanorum plurimis Germanos prœlijs attriuerint, nunquam tamen ſub imperium ſuum mittere omnino potuerunt. Atque hoc eſt,quòd maximè Tacitus libro de moribus Germanorũ demiratur, à Romanis imperio coërcitos Britannos toto Orbe diuiſos,extremos ſimiliter Hiſpanos,ac longiſsimè poſitas ad Orientem, Auſtrumq. gentes,ipſos Thracas,Dacos,Pannonasq́. ad Aquilonem,Germanos verò in ipſis Italiæ confinibus poſitos ab ipſis vnquam B
domari haud potuiſſe. Alexander eorundem ſuperba reſponſa,quibus iactabant ſe nihil aliud timere, niſi vt cælum rueret, ipſoſq́. opprimeret admiratus,attingere noluit. & hos tamen, quos nulli Imperatores Romanorum, nullæ quamuis pugnaciſsimæ gentes in ſuam ditionem redigere potuerunt,vnus Carolus Magnus multis prœlijs domitos ſubiecit,regnumq. inter eos nobiliſsimum fundauit, quod ad nepotes, ac poſteros ſuos tranſmiſit,vt è Rheginone apparet.

Quarto, ſunt innumeri populi Scythiæ Europeæ à nullis vnquam Regibus,aut gentibus ſub imperium miſsi, niſi à Catho- C
licis. ac tales ſunt Hungari, Sarmatæ, Poloni, cunctiq. Daniæ, qui olim Cymbri,ſiue Cymerij vocabantur, Noruegiæ, Suetiæ, Pruſsiæ,Liuonię,ac denique totius Septentrionis mortales,qui Scythiæ Europeæ ab antiquis aſcribebantur. Conatus eſt quidem Darius Hyſtaſpis filius eos ſubijcere, ſed infecta re profugere eſt coactus, vt Herodotus lib. 4. refert. Tranſgreſſus eſt ad eos Seſoſtris, & in eorum terra titulos collocauit, ſed illos imperio tenuiſſe nullus aſſeuerat. Contra autem Scythæ Europei ex Europa in Aſiam tranſierunt, in poteſtatemq́. adduxerunt Mediam,reliquamq́. Aſiam,quam multos annos tenue- D
runt,vt lib. 1. Herodotus refert,& Iuſtinus 2. Quin ab ijs profectos Troianos, Phrygas, Bythinos, multoſq́. in Aſia populos vult lib. 7. Strabo.

Hos igitur ex omni antiquitate inuictos populos Catholici Reges domuerunt,eorũq́. Reges ſibi tributarios reddiderunt. Nam Daniæ,Hungariæ,Poloniæ,Pomeraniæ,Rugiæ,Bohœmię, Slauorumq. gentes innumeræ propè Balthicum mare ſitæ, & ab Imperatoribus,Regibusq. Germanis deuictæ ſunt, & tributum pendere cum ſuis Regibus,& Principibus coactæ; quod te-

ſtatur

A ſtatur de Polonia, & Slauia Helmoldus lib. 1. c. 1. annalium Slauicorum, Ottho Friſingenſis lib. 6. cap. 18. de Hungaria Hermannus Contractus in chronico ſuo ſub annum 1045. & 1047. de Dania Friſingenſis lib. 2. de geſtis Friderici cap. 5. à quo non diſſentit patrius Daniæ, ſiue Cymbricæ Cherſoneſi ſcriptor Saxo lib. 14. notiſsimum porro eſt cunctis, qui vel primoribus labris hiſtorias Germanorum deguſtarunt à Theutonicis militibus Pruſsiam, Liuoniamq́. ſubactas. Vendicarunt autem ſe in libertatem populi, Regesq́. Septentrionis ab Imperatoribus Germanis, ex quo Fridericus ſecundus Pontificiam poteſtatem

B conatus eſt omnino extirpare, nec modo ſe in libertatem vindicarunt, ſed finitimos præterea populos Septentrionis imperio ſuo adiecerunt; ac nobiliſsima regna, & qualia ex omni totius antiquitatis tempore in ijs locis non memorantur, excitauere. Apparet itaque fuiſſe Catholicos omnium gentium fortiſsimos, quando toti antiquitati, Regibusq́. omnium potentiſsimis indomitas gentes, & domare potuerunt, & imperio continere. quod eò magis eſt mirandum; quod Scythiæ Aſiaticæ populi, qui cõmuni nomine nunc Tartari dicuntur, & in ipſas Scythia Aſiatica morantur, à nullo vnquam ſubijci potuerunt, ſicut

C à Catholicis ſubacti ſunt Scythæ Europæi.

Quinto loco ſunt igitur iſti Tartari, qui ſub annum 1240. ex Aſiatica Scythia mouentes Aſiam totam ſibi parere coegerũt, Perſis, Turcis, Medis, Bactris, Parthis, Indis, atq; extremis denique Seribus deuictis; inter quos potentiſsima regna excitarunt, ac per annos plurimos tenuerunt; vt latè proprio libro proſequitur Hayto Armenus, Marcus Polus Venetus, horumq́. meminerunt Gregoras Græcus lib. 7. & multis in locis Ioannes Villaneus. Cum vero ex eadem natione fortiſsimi Duces cum copijs immenſis in Poloniam, & Hungariam peruaſiſſent,

D easq́. triennium prædationibus, & incurſationibus fœdaſſent, Moſchouiamq́. Græcanicis hæreſibus addictam ſubieciſſent, ad extremum tamen ab Hungaris deuicti omnes, conciſiq́. fuerunt, vt Cromerius, & Bõfinius tradunt. Quibus igitur in Aſia, quanta quanta eſt, nulli populi quamuis robore bellico præſtãtes, in quibus Turci erant, aduerſari potuerunt, ſic obſtitere ijs catholici Reges, vt quicumq; in eorum regiones auſi ſunt, licet immenſos exercitus ducerent, penetrare, fuerint eodem tempore à noſtris deleti.

Sexto ſunt quilibet populi rei militaris excellentia præſtantes,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tes, qui à Regibus catholicis ad extremum domiti ſunt, ac deuicti; modo Reges iſti catholici pro terris hæreticorũ plenis, aut Regibus hæreſi addictis haud pugnarint. Inter hos autem populos deuictos ſunt Perſæ, ac Parthi de quibus infra agemus. Sequuntur hos Sarraceni, qui regnante in Hiſpania Roderico Hiſpanias occuparunt. Hic vna cum Vitiza, qui ante ipſum Rex fuit, ab obedientia Pontificis Romani deſciuerat; ipſorũq. permiſſu licebat cuilibet ordinibus ſacris initiato vnã pluresve vxores ducere, ac vetitum fuerat omnibus appellare ad Põtificem Romanũ. quæ teſtantur Rodericus Toletanus, ac Sanctius in hiſtoriis ſuis. Ab ijſdem capta eſt Sicilia, Sardinia, nonnullaq. Apuliæ, & Calabriæ loca, cum parerent ijs temporibus Michaeli Balbo, & Leoni Iſaurico hæreticis, vt annalium tomo 3. in vita ipſorum ſcribunt Zonaras, & Cedrenus. & Sarraceni quidem, qui Hiſpanias occuparunt ſic à Regibus catholicis sũt deuicti, vt anno 1216. nemo foret in Hiſpania Princeps Sarracenici nominis, alioquin Mahometi addictus, qui tributum Ferdinando III. Caſtellæ Regi non penderet. ſub imperiũ deinde ſic miſsi ſunt omnes, vt ex Hiſpania vel fuerint expulſi, vel Chriſto nomen dederint Ferdinãdo V. regnãte anno 1492. Qui vero occuparũt Siciliam victi ſunt à Roberto Guiſcardo, ac fratribus, & filijs eius catholicis, vt narrat in hiſtorijs ſuis Fazelus, qui denique Sardiniã à Genuenſibus, & Piſanis. ſic igitur Sarraceni qui aduerſus hęreticos Reges inuicti fuerũt, ijdẽ ſunt à catholicis omnino victi, & ſpoliati ſuis olim regnis. Quodq. ſit maximè obſeruandum, catholici tantum terrarum Mahometanis eripuerunt in Europa; quãtum Turci Mahometani eripuerũt in eadem Europa Græcis hæreticis. eripuimus nos ijs Hiſpaniam, Baleares, Sardiniam, Cretam, Cephalenẽ, Zacynthum Siciliam, Italiæ, adde Africæ etiam loca quædam: Græcis illi, & hæreticis abſtulerunt ipſam Græciam, Cycladas, Daciam, Myſiam, Illyrium, Pannoniæ, Dalmatiæq. partem.

Si quis igitur obijciat nobis Turcos, dicatq. ab illis nos bello ſuperari, ac proinde nobis eſſe fortiores, Reſpondemus.

Primo loco, nihil adhuc à Turcis occupatum fuiſſe è regionibus noſtris, quod hæreſibus non fuerit contaminatum, ita vt quamuis anno 1526. Solymanus ad Mochazum ſudiſſet Hungaros; Ludouicusq. Rex aufugiens in palude demerſus obijſſet, cum nonniſi triginta hominum millia plus minus in aciem pro ducens auſus fuerat non expectatis aliorum copiis ſigna conferre

A ferre cum quadringentis Turcorum millibus,tamen Hungaricæ ditioni nihil deperierat,niſi ex quo in Hungariam peruaſit hæreſis Lutherana,annoque 1542. Solymanus eſt ab Iſabella Regina accerſitus, melioremq́. illius regni partem tranſtulit in ſuam poteſtatem.quamobrem non nobis,ſed hæreticis Turci fortiores.

Videmusq́. numquã congredi audere nobiſcum pari numero,quod ſciant,ſe robore bellico inferiores,ſed incredibili multitudine exercitus aduerſus nos expediũt.

Et quamuis fuſi ſimus aliquando ab illis ob innumeras eorũ B copias,dum pro hæreſum plenis terris pugnamus;maior tamẽ ſemper eſt eorum cædes edita, quam noſtrorum,quod eſt omnibus notum.

Cumque manus conſeruimus cum illis,neque pro hæreticis bella geſſimus nobiliſſimas ex eis victorias retulimus. Nam quis ignorat,quas adſecuti ſunt Ioannes Huniades, Matthias Coruinus,alijq́. Hungariæ Duces,cum nulla hæreſis in Hungaria foret.quis potentiſſimam Turcorum claſſem ad Echinadas Pio V ſedente profligatam?

Turcos vero iſtos, anteqnam Græci deſciſcerent omnino à C nobis,catholici non modo vicerunt, ſed ſub annum 1096.cũ noſtri in expeditione ſacra traieciſſent in Aſiam,bis eorum exercitus fuderunt,quorum alter conſtabat è tercentum ſexaginta millibus armatorum,qui ferè omnes occiſi,alter è centum millibus equitum,peditumque multitudine infinita vt Robertus, qui bello interfuit,narrat.eripuimusq́. illis Aſiam totam vſque ad extremos Armeniæ fines,& Euphratẽ,quæ reddita eſt Græcis,excepta Syria, vt idem tradit,ac poſt eum Guglielmus.Tyrius,& Gregoras Græcus lib.4.cumq́. per annos ducentos noſtri continuarint ea bella, fregerintq. eorum vires, numquam D Turci potuerunt per illud tempus reſurgere, quamuis Græci nihil non mali in nos molirentur, quæ ſuis exprobare haud verentur ipſi Græci Scriptores, & in his Coniatas lib. 7. rerum à Manuele Comneno geſtarum,& lib.11.Iſaacij Angeli.

Sed poſtquam Michaëli Paleologo Imperatori, qui fidem Catholicam pro virili inter Græcos amplificare eſt conatus, defuncto Andronicus eius filius ſepulturam negauit: Græciq́. omnes communi decreto ab Eccleſia Catholica defecerunt, eoipſo tempore circiter annũ 1300. rurſus Aſiam per noſtros recuperatam non modo Turci occuparunt, ſed Othomannum

ſibi

ſibi Regem crearunt ad extremam Græcorum perniciem, vt lib.6.& 7.Gregoras narrat. A

Ita verò futurum Græcorum rebus adhuc florentibus in Europa, prædixit Brigida ſanctiſsima fœmina, aſſerens id euenturum ob hæreſes eorum.

Ex his patet bellicoſiſsimas quaſque nationes, & ex omni tẽpore indomitas, à nobis tamen eſſe victas, ac vinci; cum nõ pugnamus pro regionibus hæreſi contaminatis (niſi magno noſtrorum ſtudio repurgari illæ poſsint) iuſtamq. cauſam fouentes Pontifici Romano ſumus obſequentes, ac proinde nos omnium fortiſsimos eſſe in bellis. B

Haud negamus tamen occulto Dei iudicio contingere interdum, vt cui ſanctior eſſe cauſa videtur, ſuccumbat; quod euenit Hebræis pugnantibus, & quidem de ſententia Dei aduerſus tribum Beniamim. Verum nos decernimus, quod plerumque accidit, exitumq. rei ſupremum ſortitur. Non enim bene victor, niſi qui ad extremum reportat vltimam victoriam. Galli anno conditæ Vrbis 363. illam cœpere, & euerterunt. mox eiecti, ac fuſi varijs euentibus per annos tercentum cum Romanis bella geſſerunt. donec anno 695. Gallia decreta eſt C. Cæſari, qui eam ſpatio annorum nouem redegit totam in poteſtatem. C exitus itaque poſt annos tercentum intra annos nouem declarauit eſſe fortiores Romanos. cum contigerit, quod Brigida prænunciauit, vt Græci, & hæretici huiuſmodi confracti ærumnis, & contuſi agnoſcere qualitercunque crimen ſuum poſsint; tunc, inquit illa, eſt futurum, vt Deus eos reſpiciat; ac Turci, vel ſuccumbant omnino, vel manus dent Chriſto.

Ex amplitudine regnorum, quæ noſtri ſibi armis acquiſiuerunt, colligitur nos omnium fortiſsimos ſemper extitiſſe. Cap. V. D

IAM verò cum ſint omnium fortiſsimi vocandi, qui bello ſibi omnium latiſsima imperia compararunt, hinc profectò fiet noſtros eſſe omnium fortiſsimos quibus ampliſsima omnium plerumque imperia ſemper fuerunt bellico robore parta poſt Conſtantinum: ex quo ſcilicet adfuit nobis, cui fuerit auctoritas publica indicendi belli iuſtas ob cauſas. Vt autem, quod aſſe-

A rimus euidentiſsimum fiat, afferemus in medium Regum ſucceſsiones illas, quibus maxima terrarum ſpatia paruiſſe vnquam ſcribantur.

Atque vt omnia ſint apertiora, neque locus vllus dubitationis relinquatur, explicabimus hic, quanta ſit vniuſcuiuſq; Prouinciæ longitudo, ac latitudo. ſic enim ſciemus, quod imperiũ ſit alteri æquale, & quodnam maius, aut minus. & quando vel Scriptores inter ſe variant, vel diuerſa interdum pro temporũ diuerſitate confinia regionum fuerunt, nos earum terminos aſcribemus, mediamq. inter auctorum diſſenſiones viam ſeque-
B mur, quod etiam ſeruabimus in varijs quorumlibet locorum dimenſionibus tradendis; nam cum longè illa, lateq. protendantur, modo fines eorum coanguſtantur, modo autem dilatantur, & nos igitur in his neque breuiores, neque ampliores fines aſcribemus, ſed medios proponentes in ſingulis, quæ ſint maiores, aut minores amplitudines terrarum non aberrantes à veritate diſpiciemus. noti porro ſunt, qui Geographi hæc litteris mandarunt exactius, è Priſcis quidem ſolus eſt Ptolomæus, qui gradus deſcripſerit, è recentioribus Ortelius, Mercator, Phineus, Caſtaldius. incipiemus itaque ab extrema Europa, vt
C ſolemus; longitudinemq. vocamus ab ortu in occaſu, latitudinem contra ab Auſtro in Septentrionem.

Hiſpaniæ media longitudo eſt graduum decem, latitudo ſexdecim.

Galliæ intra Rhænum, vltimosq. Heluetios, & alpes longitudo vndecim, latitudo decem.

Germaniæ intra Alpes Rhæticas, & mare Balthicum, Rhænumque, & Viſtulam longitudo eſt graduum tredecim, latitudo duodecim.

Italiæ intra alpes, & vtrumque mare longitudo eſt graduum
D duodecim, latitudo duorum, ac dimidij.

Corſicæ longitudo vnius ac dimidij, latitudo duorum.

Sardiniæ ſimiliter vnius ac dimidij, latitudo trium.

Siciliæ longitudo, ac latitudo duorum.

Iſtriæ, Liburniæ, vtriuſq; Pannoniæ, ac Daciæ longitudo quindecim, latitudo trium cum dimidio.

Græciæ adnumeratis Illyrio, Theſſalia, Macedoniaq. longitudo eſt quatuor, latitudo ſeptem.

Mauritaniæ, Libiæ, Numidiæq. habitabilium longitudo eſt quadraginta, latitudo quatuor.

Cyrenes, & Aegypti intra Syenem, Caſium montem, mare, A
ac deſerta, longitudo eſt ſexdecim, latitudo duorum.

Aſiæ vſque ad Euphratem longitudo eſt ſexdecim, latitudo ſex ſecluſa Iberia, Colchide, Arabia, & Cæleſyria.

Ab Euphrate ad Indum ſunt gradus quadraginta quinque longitudinis, ſecluſis autem Bactris, & Hircano mari ſunt latitudinis gradus ſex.

Atque hæc ſunt illa loca, quæ veniunt in comparationem, ſi regna regnis quoad amplitudinem conferantur. hæc enim maximis imperijs Aſſyriorum, Aegyptiorum, Perſarum, Græcorumq. ſubiecta fuerunt. Deinde pleraque Romanorum ſiue fue- B
rint à nobis alieni, ſiue nobiſcum ſenſerint poſt Conſtantinum. poſt hos autem reliquorum, de quibus eſt ſermo: vt cognoſcamus quibus fuerit vis maior ſiue ad acquirenda, ſiue ad tuenda. ſed in his eſt illud etiam conſiderandum gradus latitudinū quibuslibet terris eſſe æquales ab Arcto in Auſtrum, longitudinum verò ijs tantum locis, qui cæli eodem tractu continentur. alioquin ſunt maiores ijs, quæ propius accedūt ad æquinoctialem circulum. & ſuperiores quidem, vt nonnulli volunt, conficient milliaria ſeptuaginta. at alij plura, vel pauciora, quò ma- C
gis, aut minus abſunt ab æquinoctiali plaga. Quocirca poſſumus in vniuerſum definire.

Hiſpaniam magnitudinis eſſe maioris, quam terras omnes Aſiaticas, quæ ſunt ab Helleſponto vſque ad Euphratem non adnumerata Cæleſyria, & Colchide. Nam cum ſit Auſtralior Hiſpania, quam loca hęc Aſiæ, gradus longitudinis in Hiſpania continent plura milliaria, quam in regionibus his Aſiæ. At nos Hiſpaniæ diximus eſſe gradus decem longitudinis, ſexdecimq. latitudinis. Aſiæ verò ſignatis oris gradus longitudinis ſexdecim, latitudinisq. ſex. Hinc fit Hiſpaniæ totius Reges latius dominatos, quam ſiqui ſunt in Aſiæ terris adductis domi- D
nati.

Similiter apparet Hiſpaniæ totius ampliores eſſe ditiones, quàm fuerint Aegypti, & Cyrenes, cui longitudo eſt ſexdecim, latitudo duorum, quòd eſt à nobis adnotatum.

Eiuſdem præterea Hiſpaniæ cōſtat ex allatis eſſe latiora regna, quam Græciæ, Illyrij, Theſſaliæ, ac Macedoniæ ſimul; cum ſint his locis gradus longitudinis quatuor, latitudinis ſeptem.

Amplius liquet Hiſpaniæ amplitudinem non longe abeſſe ab amplitudine Lybiæ, Numidiæ, ac Mauritaniæ habitabilium,

nam

A nam quamuis quadruplo maior ſit his locis longitudo quam Hiſpaniæ,huic tamen quadruplo maior eſt latitudo,quam terris illis. Hoc intereſt, quòd harum longitudo pluribus milliaribus conſtat,quàm longitudo Hiſpaniæ, ſed non multo ſanè pluribus.

Rurſus apparet regiones,quas ab Aegeo mari terminant Euphrates Hircanum mare,Bactri, & Indi, eſſe duplo ampliores, paulo minus,Hiſpania, cum ſint illis gradus longitudinis quadraginta quinque, latitudinis ſex. Quamobrem,cum Magnus Alexander ab Illyrio ſcribatur proceſsiſſe vſque ad Indũ,
B continueritq́. imperio Aegyptum, & Cyrenem quadruplo latius regnauit,quam totius Hiſpaniæ Reges. at Nabuchodonoſorus,paulo præterea amplius,quam Magnus Alexander, cum ſubiecerit Hiſpanias ipſas, quamuis non ſit progreſſus in Aſia vltra Armeniam. Atque hæc quidem de Hiſpania ſola,ſed tota. nunc ad Gallias veniamus.

Galliæ vt Pyrineis,Alpibus,ac Rhæno terminantur ſunt Hiſpaniis anguſtiores, ſi latitudinem conſideremus tertia parte, & amplius,ſiue ſeſqui altera;ſi longitudinem,nulla. nam quamuis his ſint gradus decem longitudinis, at verò illis vndecim,
C tamen cum Borealiores ſint Galliæ, ſunt etiam, quod aduertimus,breuiores ipſis longitudinis gradus.

Idemq́. iudicium de Germania, vt eius confinia poſita fuerunt à nobis,eſt faciendum.

Horum ſingulis quadruplo ferè minor eſt Italia;cum pateat in longitudinem gradus duodecim,in latitudinem duos,ac dimidium;cui ſi annumeretur Sicilia,Corſica,Sardiniaq́. duplo.

At verò Iſtriæ,Lyburniæ,vtriuſque Pannoniæ,& Daciæ paulo maiora ſunt ſpatia terrarum,quam terris Italiæ:nam quãuis longitudo ſit illis maior in graduum dinumeratione,anguſtiores
D res tamen ſunt gradus, quod magis ad Aquilonem vergant. His poſitis ad amplitudinem regnorum conferendam veniamus.

Aſſyrij dicuntur omnium primi latiſsimè dominati. Sed hi tamen, vt ait Dionyſius Halycarnaſſeus initio hiſtoriarum ſuarum tenuerunt Aſiæ modicam partem. & ſanè neceſſariò ſic eſt dicendum,vt capite ſequenti aperietur. omnium reuera inter ipſos maximè imperauit Nabuchodonoſorus, ſed is tamen in Aſia ad Indos non peruenit, neque proceſsit vltra Armeniam,vt è Megaſthene refert lib.15.Strabo;in Europa Hiſpa

niam tenuit,in Africa Cyrenem,& Lybiam. primasq́. Aethyo- A
pum terras. quæ tradunt Ioſephus lib. contra Appionē ſecundo.Euſebius lib.9.de præparatione Euangelica.

Aegyptij ſimiliter ampliſsimè ſcribuntur Imperaſſe. Nam Zethus,ſiue Zethoſis,aut Thoſſus, vt vocat eum S.Theophilus, Phœnicas, Cyprios, Medos, Aſſyrios adduxit in poteſtatem. Scribit hoc Manethon apud Euſebium lib.2.contra Appionem. Rhamſes eodem modo aſſeruit in inſcriptione obeliſci Thæbei, quod refert lib. 11. annalium Tacitus ſe dominatum Lybiæ,Aethiopię,Medis,Perſis,Bactris,Scythis,Armenis,Cappadocibus,Lydis,Bythinis. At Seſoſtris in Aſia paulo vltra Gan- B
gem proceſsit,quòd non contigit Alexandro Magno,& Nabuchodonoſoro,vt vult Diodorus lib.1.antiquarum rerum cap.1. in Europa Thracas vicit, & Scythas, in Africa vſque ad oſtia Diræ in mari rubro peruenit. Sed neque hunc ad Indos perueniſſe refert è Megaſthene idem Strabo.

Aethyopes etiā ferūtur latiſsimè dominati,& inter hos Tarachuscuius eſt mentio 4.Reg.c. 19. Iſaiæ.c.27. Hunc Strabo lib. 15.è Megaſthene ait,vſque ad Herculis columnas penetraſſe.

Sed omnes hi reuera,excepto Nabuchodonoſoro potius Orbem ſunt peruagati cuncta armis peruadētes,obuiosq́. vincen- C
tes, quam fundarint imperia. hinc nihil ad poſteros leguntur tranſmiſiſſe.

Perſæ poſt hos imperarunt ab Indo vſque ad fines extremos Aegypti, ac prima Zonæ torridæ loca tunc inhabitabilia, Scythas fugarunt, non etiam ditioni ſuæ potuerunt ſubijcere, ita vt in Europa nihil potuerint ſtabile potiri, quod diſcimus ex Herodoti lib.4.ſic itaque in Europa,& Africa nihil habuerunt. Sed neque ab his Indi deuicti, vt eodem libro è Magaſthene refert Strabo. omnino autem ſic eſſe, illud conuincit, quòd Creſias,qui Perſarum res poſt Herodotum ſcribit, & in Perſia fuit, D
fabuloſiſsima,& apertè falſiſsima de Indis ſcribit. non ſcripſiſſet autem,ſi res Indorum Perſis cognitæ fuiſſent.

Græci Alexandro regnante Aſiatica regna acquiſiuerunt vſque ad Indum,in Europa verò Macedoniæ,Græciæq́. nonnulla loca,Illyrium,Thraciam,Pannoniam,Triballorumq́. terras, in Africa nihil. vltra Indum non proceſsiſſe Alexandrum prodit lib. 6. Arianus diligentiſsimus ſcriptor è commentarijs Ptolomæi Regis,qui rebus geſtis interfuit,& Strabo lib.5.mentiuntur itaque Curtius, Diodorus, & qui hos ſequuntur, nihil

enim

A enim certius teſtimonio Regis Ptolomæi.

Romani cũctos hoſce ſuperiores amplitudine imperij vicerunt. Nam poſſedere in Europa, Africa, & Aſia quidquid eſt intra Rhænum, Danubium, Colchorum, Iberumq. cõfinia, Euphratem, deſerta Arabiæ, & Aethyopiæ, Atlantem montem, & Oceanum. ſic latè diſſerit cõferens multa eorum, quæ diximus initio Hiſtoriarum ſuarum Dionyſius Halycarnaſſeus, & Appianus in Lybico. Nam licet Romani non ſint progreſsi plerunque vltra Tigrim, & Alexander peruenerit vſque ad Indũ; Seſoſtris ſit eodem progreſſus, totus ille tamen tractus, qui Ti-
B gri, & Indo includitur non eſt tantus, quãtæ ſunt regiones, quibus in Europa dominati ſunt Romani, & quas illi neque attigerunt. Ex his verò omnibus nemo conſtitit in locis torridæ Zonæ, quod ijs temporibus eſſent inhabitabilia, nullus Arabiã poſſedit, vt tradit Herodotus lib. 3. Diodorus lib. 2. antiquarum rerum cap. 12. Scythas aliquos aliqui vicerunt, ſed imperio continere nunquam potuerunt. vt poſt alios tradit Iuſtinus lib. 2.

Saraceni præter hos latiſsimè viſi ſunt imperare. Nam tenuerunt in Aſia, quidquid eſt cis Parthos, Carmanos, Hyrcanũ mare, Colchorum fines, Arabiam præterea potiti ſunt, Africæ
C quantũ Romani, in Europa aliquãdo Hiſpanias, Baleares, Siciliam, Sardiniam. Quocirca & hi non æquant Romanos, ſed multis partibus ſunt inferiores. quamuis enim tenuerint Arabiam, & quod eſt intra fines Carmaniæ, Parthorumque, & Tigrim, id tamen eſt longè minus, quam reliquum Europæ, quod Romani habuerunt. Adde ab his non omnem Arabiam deuictam, ſed quod eſt cis fœlicem.

Turci nunc ampliſsimè inter alienos à nobis dominantur. ſed his multo anguſtius eſt imperium, quam fuerit Saracenis. Non enim paret illis in Africa Numidiæ, vel Mauritaniæ vlla
D regio; & vltra Aſſyriam nihil tenent. Quod in Europa poſsident, par videtur ijs locis, quæ Saracenis obediebant. quæ omnia è tabulis Geographis optimè dignoſci poſſunt.

Hæc ſunt igitur omnium latiſsima imperia, quæ contigerũt alienis à Catholica religione. Nunc oſtendamus aut æqua omnino, vel propè nobis fuiſſe, aut noſtra longè ampliſsima, & maiora, vt nunc etiam ſunt. & quando recenſuimus octo imperia huiuſmodi, nunc totidem noſtra his opponamus; Regumque octo ſucceſsiones.

Et tamen longè impar eſt comparatio. Haud enim miran-

dum

dum ſi poſt Orbem conditum tam lata aliquibus imperia contigerunt ſupra annorum quater mille ſpatium in vniuerſa terra. At Catholici cætum ſuum conſtituerunt ab illapſu Spiritus ſancti in Apoſtolos annis iam mille quingentis ſexaginta duntaxat labentibus; & nihilominus, vt videbimus, ſuperant hac parte nationes cunctas. A

Prima eſt igitur ſeries Imperatorum, quibus vtrumque imperium Romanorum contigit Orientale, & Occidentale. Hi fuerunt Conſtantinus, Conſtantius quandiu nobiſcum ſenſit, Iouinianus, Valentinianus, Gratianus, Theodoſius ſenior. Vt autem ſciamus quanta his fuerit amplitudo imperij, ſciendum in ipſis Romani imperij ditionibus fuiſſe diu Reges aliquot, qui Romanorum ſocij dicebantur, neque illis erant ſubiecti. ac nè longè abeamus, imperante Nerone, erat adhuc in Italia Rex Alpium Cottiarum, quem Nero de medio ſuſtulit; imperante Tiberio Archelaus in Cappadocia, qui tũ deiectus eſt. Veſpaſianus inſulam Vectim Britanniæ proximam Romano adiecit imperio; idem Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, Thraciam, Ciciliam Thracheam, Comagenem, quæ ſub Regibus amicis erant, in prouinciarum formam redegit, quod Eutropius teſtatur; Traianus Daciam Romanis acquiſiuit, Armeniamque, Aſſyriam, & Meſopotamiam cum quadam parte Arabiæ, quamuis Hadrianus tres ſuperiores prouincias dimiſerit, Euphratemq́. imperij Romani finem conſtituerit; ſed receperunt Antoninus Pius, ac Septimius Seuerus. Conſtantinus itaque deuictis Maxentio, & Licinio imperium cunctis, quas recitauimus ditionibus amplificatum ſuſcepit, & in maxima pace per multos annos adminiſtrauit, nullamq́. illi prouinciã Tyrannus vllus occupauit. quod ſuperioribus ante ipſum Imperatoribus rarò accidit, ita vt Gallienis imperantibus triginta Tyranni varijs in locis propè cunctas imperij prouincias in ſuam poteſtatem adduxerint. quod proprio libro perſequitur Trebellius Pollio. Quamobrem verè aſſeri poteſt, Conſtantinũ latiſsimè omnium, qui fuerint ante ipſum, regnaſſe, quando iniuit imperium ſæculo illo, quo magis, quàm prius longè lateq́. portendebatur. Eum ſequuntur cæteri, quos recenſuimus, Imperatores. B C D

Secunda eſt Imperatorum Occidentaliũ, quibus paruit Mauritania, Numidia, Africa, quidquid eſt in Europa cis Rhenum, Danubium, Illyrium, & Mœſiam, nempè Hiſpania, Gallia, Italia

cum

A cum ſuis inſulis,Britannia,Pannonia,Iſtria, Liburnia,Rhætia, Carnia.quod aſſequitur ſuperiorum Regum,qui noſtram religionem non coluerunt,latiſsimas ditiones,aut exiguum eſt inter iſta diſcrimen.

Tertia eſt Imperatorum Orientalium, quibus obediebant Illyrium,Thracia,Dacia,Mæſia,Græcia cum ſuis inſulis, quidquid eſt in Aſia vſque ad Euphratem,Aegyptus, Cyrene,& Arabiæ nonnullæ regiones. Imperante deinde Iuſtiniano vſque ad Conſtantem Heraclij nepotẽ paruerunt Imperatori Oriẽtali Lybia,Mauritania, Numidia, & vſque ad Michaelem Bal-

B bum Sicilia, & Sardinia, denique Italiæ magna pars vſque ad annum 1042.Apulia nimirum,& Calabria, quas Normanni occuparunt.ſic igitur in Europa plures terras habuerunt, quam Magnus Alexander,cui non fuit ſubiecta Attica,Theſſalia,Epirus,Achaia,Peleponeſſus,Cyclades,Euboea,Salamin,Rhodus, Creta,Corcyra,Zacynthus,Cephalene. ab iſtarum namque regionum populis Dux belli eſt electus aduerſus Perſas, non etiã Rex cõſtitutus,vt habet Diodorus lib.16. & quãuis nihil fuerit Imperatoribus Orientalibus ab Euphrate aut Tygri ad Indũ. loco huius,præter eas,quas in Europa diximus regiones, fuit

C Numidia,Mauritania,Lybia.Igitur hoc imperium Turcico, & Saracenico maius,& Alexandri ditionibus æquale.Nam Turci non poſsident Numidiam,Mauritaniam,Siciliam, Sardiniam, vel Italiæ vllam partem;Saraceni nihil in Græcia,Thracia, Illyrio habuerunt,in Italia nonnullas duntaxat per exiguum tempus Vrbes.

Quarta eſt Regum Gallicanorum Pipini liberis Imperantibus;quibus paruit,quidquid eſt in Hiſpania ab Ibero amne dẽpta Aſturia,Galliciaque: pāruit etiam Gallia, Italiæ maxima pars vſque ad Apuliam,& Calabriam,Iſtria, Liburnia, Panno-

D nia,Dacia,Germania,vſque ad Oceanum,& Viſtulam fluuium quòd refert in vita Caroli Magni Eghinarthus eius ſcriba. Hoc igitur imperium Saracenico, ac cæteris non videtur inferius.

Quinta eſt Regum Germanicorum,ſub Otthone Magno ac plurimis ſequentibus;quibus Noricum,Carnia, Rhætia,Italiæ magna pars,& aliquando Sicilia,Sardinia,Calabria,Apuliaq., Gallia Belgica,Heluetiorum terræ paruerunt, tributarij fuerunt Reges maximi Bohemiæ, Hungariæ, Poloniæ, Daniæ, eorumdem agnouit imperium Pruſsia, & Liuonia, ita vt non

longè

longè abſit hæc Regum ſeries ab magnitudine ſuperiorum. A

Sexta eſt Regum quorumdam Tartaricorum, qui poſt annũ 1254. quantum colligimus ex Haytonis cap. 9. & 10. Chriſto nomen dederunt, hi ſunt Mangus, Cobila, Haloon, Nicolaus, Baidus, Caſſanus. ex his poſtea Nicolaus receſsit à Chriſti cultu. Halooni non fuit confirmata Regia poteſtas à Cobila, qui Tartaricorum Regum ſummus erat Imperator, & cui paruit, quid quid eſt à Syriæ, & Armeniæ finibus vſque ad extremos Seras vna cum Scythia Aſiatica, exceptis inſulis, quas Oceanus Indicus circumfluit, aurea Cherſoneſo, & regionibus, quas in India Maldiuarium vocant. Quocirca videntur hi ſuperaſſe ipſas B etiam Romanorum ditiones amplitudine ſua, vt è chartis Geographicis apparet. Cobila imperauit annis 42. vt vult Hayto, cap. 5. vel 40. vt Marcus Polus, lib. 1. cap. 44. Caſſanus quam mirabiliter ad Chriſti cultum conceſſerit narrat Ioannes Villanens, lib. 8. cap. 35. Ab his miſsi ſunt legati ad Concilium Lateranenſe ſub Gregorio X. vt habet Blondus lib. 8. Decade 11. & ad Ludouicum Galliæ Regem, quòd refert Gaguinus lib. 7. Clemens porro V. ordinauit illis Ioannem è monte Coruino Frãciſcanum Archiepiſcopum Cambalunenſem, nouemq. illi ſuffraganeos dedit; & Ioannes XXII. ordinauit ijſdem ex ordine C Prædicatorum Archiepiſcopum Sultanenſem, ſeptemq. illi ſuffraganeos adſignauit vt eſt in libro Cancellariæ Apoſtolicæ, in quo epiſcopatuum numerus habetur. Marcus Polus lib. 1. cap. 1. & lib. 2. cap. 2. narrat à Cobila miſſos ad Papam legatos Nicolauũ, & Maffeium Polos, qui nomine illius peterent à Pontifice Romano ad ſe mitti epiſcopos, & ſacerdotes, qui eum Chriſtiana ſacra edocerent. Sed quando iter longiſsimum ſuſceperunt ob alias cauſas, & iam certior factus erat multo ante Pontifex ea de re, quàm poſſent illi explicare legationem, Cobila videtur interim baptizatus. Ad ſummam fuit his omnium la- D tiſsimum imperium ex ijs, quæ celebrantur. & adhuc in Cataio, vbi eſt Cambalum, quò miſſus eſt Ioannes è monte Coruino Archiepiſcopus, dicitur eſſe Rex Chriſtianus. quod refert in ſuo itinerario Martinus Ignatius cap. 12. ignoramuſq. an ſit è nepotibus ſuperiorum,

Septima eſt Regum Luſitanicorum, quibus parebãt oræ omnes maritimæ in Africa, quas alluit Oceanus, cum ijs, quas circumfluit; inſulis vſque ad vltimas Molucchas, excepta Taprobana, Iauiſque, in Perſia, & Arabia Armuzij regnum, tractus

omnes

A omnes maritimi in India cis Gangem,& vltra Gangem Aurea
Cherſoneſus,Braſiliaque. & quamuis aliqui dicant eos nõ ad-
modum progreſſos in continentem terram; nihilominus Re-
ges,qui tributa eis pendent, progrediuntur,& ipſi ex omni par
te innumeras inſulas poſsident, vt merito imperijs omniũ ma-
ximis hoc ſit adnumerandum: cum portendatur à Braſilia vſq;
ad extremas Moluchas; quod ſpatium propè eſt gradnum du-
centorum ab Oriente in Occidentem in ipſa etiam torrida Zo
na. Neminiq. hucuſq. contigit procedere, vel centum.

Octaua eſt Hiſpanicorũ Regum,quibus eſt adiunctum, quid-
B quid Luſitanici potiebantur. Horum ditiones tam latæ ſunt,vt
Orbis terrarum tertiam partem conficiant,& hoc imperio ni-
hil vnquam par ex omni antiquitate vllo modo memoretur, ſi
latitudinem terrarum metiri velimus: quod eſt peritis notiſ-
ſimum,facilèq. è tabulis Geographicis colligi poteſt.

Ex his omnibus ſit Catholicos omnium fortiſsimos reuera
eſſe, non modo, quod cum paucis militibus maximas hoſtium
cædes faciunt, quales à nullo memorantur factas vnquam; &
nationes à nullis vnquam ſub imperium miſſas ipſi miſerunt;
ſed etiam quia latiſsima,quę fuerint in terris,imperia poſſede-
C rint,ac poſsideant adhuc ætate noſtra.

Cum noſtri maxima imperia diutius conſeruarint, armiſq. tutati ſint, hinc ſit noſtros omnium fortiſſimos exiſtimandos eſſe. Cap. VI.

SED quando fortitudinis bell cæ eſt, non modo
armis imperia maxima ſibi comparare, ſed
etiam,quin multo magis ea retinere; Videndũ
D nobis eſt, an Catholici diutius ea retinuerint,
quàm cæteri.

Quæri autem poteſt, an diutius retinuerint
amplitudinem iam conſtitutam, licet aliqua interdum facta ſit
eius variatio. an ex quo maximè conſtitui cœpit vſque ad eam
iam dilabentem, neque amplius reſtauratam; an denique ex
quo oriri cœpit regnum, verbi gratia, Romanorum, vſque ad
eius extremam ruinam, cum natio prorſus extera illud occu-
pauit,aut deleuit. Hæc tria diſpiciamus,& conferamus.

Aſſyriorũ regio,quod Niniue conſedit, ab ipſius prima ori-

gine, vſque ad vltimum caſum, deletamq. Niniuem, tribuit Euſebius annos 1243. Velleius Paterculus 1070. Agathias lib. 2. 1400. ac plures; Iuſtinus 1300. A
Regnante Nino, ac Semiramide volunt Iuſtinus, ac Diodorus amplitudinem maximam fuiſſe huic imperio: Scribuntq. cis Indos in Aſia vſque ad mare Mediterraneum cuncta illi fuiſſe ſubiecta, exceptis Scythis, Arabibus, & vltimis Aethyopiæ populis. Sed hæc omnia ſunt longè fabuloſiſsima, idq. è diuinis libris, & conſonis aliorum hiſtoricorum narrationibus conſtat. In primis enim cuncta hæc excepta ſunt è Cteſia Gnidio, qui plurima certiſsimò fabuloſa ſuis libris inſeruit, vt apparet ex ijs, quæ ſummatim refert Photius in ſua bibliotheca. B

Deinde apertiſsimè Diodorus, qui primus ea maximè diuulgauit fabuloſa eſſe, atq; vt fabuloſa ab antiquis exiſtimata ſcribit in proœmio, vt videas immeritò adduci harum rerum quaſi veræ ſint, à quodam ſcriptore, qui hæc ſequitur, teſtem Diodorum. idcirco Dionyſius iure ait ab Aſſyrijs Aſię modicam partem poſſeſſam.

Deinde à diluuio ad Abrahamum colliguntur (quòd è Geneſi liquet) anni ducenti nonaginta duo, quo tempore Ninus neceſſariò regnabat, vt temporum ratio conſtet, & Euſebius in chronico notauit. At Iuſtinus lib. 1. ſcribit à Scythis in Aſia regnatum mille ducentis annis ante Aſſyrios, quamobrem oportet Abrahami tempore per multa ſæcula Scythas, non Ninum, Semiramidemue, & eorum poſteros regnaſſe, niſi dicamus tam exiguo tempore ab his imperatum, vt nullo ſit habitum loco imperium Nini, ac Semiramidis. Abraham præterea nondum tranſacto ætatis anno octuageſimo ſexto vicit cum tercentum decemq. & octo vernaculis Regē Sannaar, quæ eſt Aſſyria Meſopotamiæ, in qua Babylon, ac Niniue erant, qui quatuor ſibi Regibus adiunctis aduerſus quatuor alios Paleſtinę fuerat prœliatus, quod hi ſeruiſſent annis duodecim Regi Elamytarū, qui ſunt populi Arabibus adnumerati à Plinio lib. 6. cap. 28. ſic igitur populi Paleſtinæ non Aſſyrijs, ſed Arabibus ſubiecti erant ſub tempora Semiramidis, & omnium tenues erant copiæ. Amplius gentium diſperſio colligitur facta poſt annum à diluuio circiter tercenteſimum nato Abrahamo, haud potuit itaq; Niniue, & Babylon ad eam magnitudinem condi, quam prędicant fuiſſe Nino, & Semiramide regnantibus, cum viueret adhuç Abrahamus, ideo nanque Deus gentes diſperſit, vt Babylonis C D

A lonis molitionē turbaret, vt habetur cap. 11. Geneſ. quam cōditam è ſpolijs gētium victarū ſcribit Diodorus lib. 2. antiquarum rerum cap. 1. & 4. Cum Deus itaque gentes diſperſerit, vt ædificationem Babylonis diſsiparet, & in ea non remanſerit, niſi vnum caput familiæ ex eis ſeptuaginta duabus, quæ recenſentur cap. 10. Geneſeos, & velint iſti conditā intra annos quinquaginta poſt diſperſionem tam Niniuem, quàm Babylona, cōditamq́. è diuitijs gentium domitarum, quì fieri hoc potuit tēpore tam breui à tam paucis contra conſilium Dei? & maximè cum dicant Niniuem è quolibet duorum laterum patuiſſe B ſtadijs centum quinquaginta, ex alijs verò duobus, quibus conſtabat, nonaginta: multo autem mirabiliora referant de Babylonicis ſtructuris.

Stet itaque initio Aſſyriaci imperij amplitudinem nullā dari poſſe, ac Scythis in Aſia potius eam deberi, vt vult Iuſtinus. Neque verò poſt Ninum, Semiramidemq́. Regibus Aſſyriacis fuit aliquid magnum: quod apparet è pugna Abraham, quæ cōtigit, ſi temporum rationem ſequamur ab Euſebio traditam, ſub annum ab obitu Semiramidis trigeſimum ſecundum. neq; ſequenti ſimiliter tempore fuerunt ijs amplæ ditiones. in Ge-C neſi nanque recenſetur Aegypti Reges, veluti potentiſsimi, ad quos omnes prouinciæ confluerent. cumque Moyſes, ac Ioſuè ſæpius cum multis populis bella geſſerint, nunquam leguntur Aſſyriaci Reges vel pugnaſſe, vel vllis tanquam ſibi ſubiectis, ac poſitis in eorum tutela opem tuliſſe. Rurſus autem per multos annos Hebræi poſt obitum Ioſuè cōtinenter cum finitimis pugnarunt, & à nullius parte Aſſyriaci ſteterunt, aut hos, illoſue deuicerunt, niſi Cuſamus Rex, qui tempus exiguum dominatus eſt Hebræis, vt habetur Iud. cap 3. At Dauidi, ac Salomoni Regibus Syria tota paruit, non Aſſyrijs, vt eſt 2. Reg. 3. & 3. D Reg. 4.

Conſonant hæc prophanorum ſcriptorum teſtimonijs. Herodotus enim, cui cæteri conſentiunt lib. 1. refert Herculis nepotes Heraclidas dictos Lydia potitos annis quingētis, & quinque; totoq́. illo tēpore Aeolas, Ionas, ac Doras in Aſia liberos fuiſſe. Poſt Heraclidas regnauit familia Gygis vſq; ad Crœſum annis tercentum. Hinc Cyrus, qui imperium Aſsyriacum Babylone conſtitutum ſubuertit.

Quocirca per octingentos, ac plures annos ante Aſsyriaci principatus interitum nihil ei fuit in Aſia minori. Ante Hera-

clidas dicũtur regnaſſe Teucri, ac Phryges,quos,ac Bythinos, A
alioſq. à Scythis ortos vult Strabo lib.7. cui conſentit Iuſtinus
aſſerens à Scythis Aſiam poſſeſſam,vt ſupra referebamus.Nullus eſt igitur locus in Aſia minori,qui Aſſyriacis Regibus relinquatur vllo tempore, vt merito dixerit Herodotus lib. 1. eam primum domitam à Cyro Perſa.

Aperuimus hucuſque in Paleſtina, & Aſia minori nihil fuiſſe Aſſyriacis Regibus. Reliqua foret Aſia, quam ſuperiorem vocat Herodotus; eamq. ſcribit ab illis poſſeſſam quingentos viginti annos. continet illa Pontum, Armeniam, Mediam cũ Meſopotamia, aut ſi quid eſt aliud. Dioces Medus centum quin- B
quaginta annis ante Cyrum primus abſtulit eis Mediam. mox huius filius Phraortes plures Aſiæ regiones: at Cyaxares nepos Aſiam totam trans Halym, Niniuemq. ſiue Ninum regni primariam ſedem.

Quamobrem Regibus iſtis non fuit tanta amplitudo imperij,quanta Gallicanis, & Germanicis,& eam tamen ſæpius diminutam fuiſſe neceſſe eſt fateamur à Sethoſo,Rhampſe, & Seſoſtri Regibus Aegypti,qui varijs temporibus ante Nabuchodonoſorum regiones illas occuparunt, niſi ſint fictitia, quæ de ipſis iactantur; à Taracho ſimiliter Aethyopum Rege,vt ſupe- C
riori capite eſt explicatum. & quidem Seſoſtris fuit annis propè quadringentis ante Nabuchodonoſorum; Sethoſus,ac Rhãpſes ſexcentis plus minus; Tarachus autem quinquaginta ferè. & quidem tres illi primi ſcribuntur Aſſyriacum regnum ſibi ſubieciſſe.

Nabuchodonoſoro imperante latiſsimæ Aſsyrijs ditiones fuerunt,vt ſupra dicebamus. Quin,quæ de Nino,ac Semiramide traduntur admiranda,ſunt opera Nabuchodonoſori,& coniugis eius, vt horti penſiles, muri Babylonis è bitumine, templumq. Beli ædificatum; quod è Bezoſo, & Abydeno ſcribit Ioſephus lib.2. contra Apionem, Euſebius lib.9.cap.4. de præparat.Euangelica. Idq. non modo è patrijs,& antiquiſsimis ſcriptoribus hi tradunt, Sed & Herodotus lia.1. aſſeuerans Semiramidem diſtaſſe generationibus quinque à Labynito, quem Cyrus vicit expugnata Babylone,Aſsyriorumq. imperio euerſo. & ſanè res ita eſt. nam poſt Nabuchodonoſorũ,coniugemq. eius regnarunt Euilmerodachus, Nigliſarus, Laboſardachus, ac poſtremus Labynitus, vel vt vocant Beroſus, ac Megaſthenes,Nabonitus,qui & Balthaſar nominatur Danielis cap.7.re-
gnatum

A gnatum verò eſt ab his omnibus, vt prædicti volunt, annis ad ſummum ſeptuaginta ſeptem, è quibus dant Nabuchodonoſoro quadraginta tres.

Videamus itaque, quãdiu ſteterit hæc amplitudo imperij parta à Nabuchodonoſoro. in primis autem ſtet illud, Nabuchodonoſoro nihil trans Armeniam fuiſſe. id è Megaſthene ſcribit Euſebius lib.9.c.4. Anno igitur vigeſimo tertio regni ſui Aegyptũ cœpit, quod Ioſephus narrat lib.10.antiquitatũ, innuuntq. Hieremias cap.43. Ezechiel cap.32. quo tempore eodem victoriæ curſu Lybiam videtur, & Hiſpaniam ſubieciſſe. Sed poſtquã

B cecidit in inſaniam Nabuchodonoſorus, in qua perſeuerauit annis ſeptẽ, cuncti ab ipſo defecerunt, & in his Medi. Nam Cyaxares Phraortis filius, Cyriq. auus Mediæ Rex, arma in illum ſumẽs Perſiam, cunctaq. illi abſtulit in Aſia excepta Babylonis regione annis quadreginta antequam regnaret Aſtyages Cyri auus, quamobrẽ viuente adhuc Nabuchodonoſoro, vt eſt apud Herodotum lib.1. ſimiliter Apries Nechi, quem Nechaonem vocant libri ſacri, Sidonem cœpit, ac diruit, Phæniciam ſubegit, Cyprios nauali prœlio vicit, ac regnauit vſque ad Amaſim: qui regnante Cambyſe Cyri filio vixit, Apriemq. ſtrangulauit, vt

C prædixit Hieremias cap. 45. E quibus omnibus fit hanc amplitudinem non ſtetiſſe multos annos. Nam cum regnauerit Nabuchodonoſorus annis quadraginta tribus, ac vigeſimo tertio peruenerit ad ſupremum culmen, vigintiq. ſuperſint vſque ad quadrageſimũ tertium, & intra hos viginti factus amens nihil retinuerit niſi Babylonicam regionem, in tanto faſtigio, veriſimile eſt non duraſſe annis decem. reſipuit enim poſtea, & aliquod tempus in priori magnificentia vixit Aſtyage Cyri auo, Cyaxariſq. filio inter Medos regnante.

Vt igitur omnia colligamus, ſiquidem regnarũt Aſſyrij tam

D qui Niniue, quàm qui Babylone conſederunt (ambo nanque Aſſyriaci fuerunt) annis mille, & quadringentis, ac forſan etiam pluribus ab Abrahami ætate vſque ad Cyrum, nunquam pertigerunt ad magnitudinẽ Gallicani, & Germanici regni, ſed Nabuchodonoſoro imperante ſuperarunt illam, breui tamen tempore annorum decem plus minus. Quamobrem noſtra hęc duo minora noſtris omnibus, quæ recenſuimus, fuerunt Aſſyriaco ampliora. Nam Gallicanum durat iam ſupra mille, ac propè centum annos nulli omnino ſubiectum; Germanicum verò ſupra annos octingentos. ſed hæc fuſius infra aperietur. illud tamen

men adieciſſe non pigebit, in Meſopotamia vſque ad Macedo- A
nas haud fuiſſe niſi duas Vrbes Ninum, & Babylona. reliqua
vici erant, vt Plinius teſtatur lib.6.cap.26. eodem modo Media
vſque ad Dioecem in vicos diſperſa erat; ciuitates nullæ; quod
Herodotus ſcribit lib.1. quæ volui dixiſſe, vt nemo putet ad iſto-
rum regum magnificētiam multum facere incredibilem Nini,
& Babylonis magnitudinem: nam ſi in Italia nō eſſent niſi duæ
Vrbes, ac quidquid eſt ędificiorum magnificum coiret omne in
duas Vrbes, quatuorue, aut quinque moles, ſine dubio Nini, &
Babylonis magnificentia, & amplitudo nulla præ illis eſſet.

Aegyptij poſt Aſsyrios ponuntur à nobis. hi plerumq; Aegy- B
pto ſola potiti ſunt. Tribus autem regnantibus latiſsimas ha-
buerūt ditiones Zeto, ſiue Sethoſo, aut Thoſso, qui fertur annis
quinquaginta quinque imperaſſe, & Rhampſe ſuperioris ſuc-
ceſſore, qui ſexaginta ſex. Videntur hi fuiſſe ante tēpora Heli
ſacerdotis ſummi Hebræorum; dominatiq. feruntur Lybiæ,
Aethyopiæ, Medis, Perſis, Bactris, Scythis, Armenis, Cappado-
cibus, Lydis, Bythinis, non tāmen in Europam tranſierūt. Ter-
tius poſt hos eſt Seſoſtris, qui tranſijt in Europam, vt refert He
rodotus, Thracaſq. deuicit poſt Sethoſi, ac Rhampſis obitum
ducentis, ac pluribus præterea annis. C

Sed quæ de Sethoſo, ac Rhampſe iactantur valde ſuſpicor eſſe
fabuloſa. mouet me, quod accepta ſunt à ſolis Aegyptijs, qui in-
uentores omnium fabularum fuerunt, ijſq. omnia nedum
humana, ſed etiam diuina fœdarunt, & obſcurarunt. Ab ijs
commenta Deorum turpiſsima ad Græcos translata, vt Hero-
dotus lib.2. refert. Omnium porrò effuſiſsimi fuerūt in laudem,
ſuarumq. rerum ſiue falſam, ſiue veram oſtentationem, quod co
gnoſcimus ex inanibus ſtructuris pyramidum, obeliſcorum, &
huiuſmodi molium. Idcirco vix eſt, vt aliqua poſsit fides habe-
ri ijs, quæ de Sethoſo, ac Rhampſe dicuntur ex inſcriptionibus D
obeliſcorū, pyramidumue accepta. ipſi hæc de ſe, ac ſuis rebus
iactabant, fabuloſiſsimi erant, ſuarumq. rerum vaniſsimi præ-
cones. Nunquid habeas his fidem?

Diſſentiunt præterea ab ijs, quæ cōſtanter traduntur ab alijs
profanarum rerū ſcriptoribus, & diuinis etiam ſcriptis viden-
tur repugnare. Nam Iuſtinus vult lib.1. Scythas Aſiæ domina-
tos (excepta, crediderim, Niniue, Ionibus, & Græcis in Aſia cō-
morantibus) mille ac ducentis annis, qui ſi numerentur à gen-
tium diſperſione incidunt in annos Sethoſi, ac Rhampſis. Rur-

ſus

A ſus ait Herodotus Crœſum è barbaris primum fuiſſe, qui Ionnas, Aeolas, ac Doras in Aſia ſubiecerit.

Qui vero fieri poteſt, vt iſti duo Reges Syriæ ſint dominati, neque mentio ſit in libris Iudicum dominatos eſſe Hebræis? quod erat neceſſe, quando Hebræi ſedes habebant in Syria, optimamq. iſtius incolebant regionem.

Atque hæc quidem de Sethoſo, ac Rhampſe; de quibus apud Græcos, & alios nulla eſt mentio, niſi ex inſcriptionibus obeliſcorum, & libris Manethonis Aegyptij ſui gentilis, patrijsq. rebus addicti. Quamobrem ſiquid iſtis Regibus tribuimus, id B tantum ducimus tribuendum, quod in multas regiones vi irruperint, vicerintq. aliquos obſiſtentes, non autem continuerint imperio, quod priſcis Regibus vſitatum fuiſſe narrat Iuſtinus lib. 1.

De Seſoſtri non eadem prorſus dicimus: mentio namque illius eſt 3. Reg. 9. 11. & 14. quod vicerit Hebræos: & Herodotus libro ſecũdo ſcribit, ſe multa illius monumenta vidiſſe, & facta inueſtigaſſe curioſius. Sed cum regnauerit hic annis trigintatribus, & ad poſteros Aegypti ſolius imperium tranſmiſerit, quin ab eo frater deſciuerit Aegypti, finitimarumq. regionum C ſibi imperium vẽdicans, atque ob id ille in Aegyptum coactus ſit redire, fugatusq. frater Argos occupauerit, Danaosque de ſuo nomine vocauerit, ex his ſit huius imperium breue extitiſſe. è triginta enim tribus annis plures inſumpſit in curſu victoriarum, & in Aegyptum redire eſt coactus.

Aethyopes autem neque diu ſunt ipſi dominati. Tarachus enim, quo viuente contigit eis imperij magnitudo, viginti annos dumtaxat regnauit, vt habet Euſebius in chronico; quorũ cum ſint aliqui dandi imperio parando, pauci ſupererunt amplitudini partæ.

D Perſæ, ex his omnibus reliqui ſunt, qui ducto initio à Cyri imperio vſque ad Darium ab Alexandro victum regnarunt annis ducentis ſexaginta ſex plus minus. Nullaq. eſt imperij magnitudo hucuſque diuturnior ea, quæ Perſis fuit. & Cyrus quidem ſubegit quidquid eſt à Bactris, & Carmanis vſque ad Ageũ mare, terminaturque Arabiæ, Aegypti, Cholchidis, & Scythiæ, confinibus, regnauitque annis triginta. Cambyſes filius adiecit Aegyptum, & Aethyopas Aegyptiis finitimos; dominatusque eſt annis nouem, vt Euſebio placet Herodotus vero attribuit illi ſeptem dumtaxat annos, & menſes quinque. Huic Darius

rius Hyſtaſpis ſuccedens Thracas, ac Scythas, & alios quoſdā A
populos in Europa vicit:ſed paulopoſt à Græcis fuſus in cam-
pis Marathoniis non modo amiſit,quidquid habuerat in Euro
pa,ſed & Aegyptus ab eo defecit.ac licet filius Xerſes eam rece
perit,Achemenidique fratri regendam commiſerit, hic tamē
à Pſammitico eſt occiſus;qui diu tenuit Aegyptum,ſicut etiam
nepos eius Pſammiticus.& huic ſuccedentes ex ordine Achor,
Tachus,ac Nectenabus, vt ab vndecimo libro perſequitur vſq;
ad decimumquintum Diodorus,donec Artaxerſes Ochus Phæ
niciam,Cyprum,& Aegyptum recepit, & ex hoc illa vſque ad
vltimum Darium Perſis obediit annis ſexdecim plus minus, B
quibus ſi adiungas annos Cambyſis, Darij I, Xerſis I. circiter
annos quadraginta fuit illis ſubiecta, quibus ſanè amplitudo
maxima Perſis in Aſia fuit à Bactris, & Carmanis vſque ad Ae-
geum mare,Cyrenem,Scytharumque,& Aethyopum fines in-
tra terminos Colchorum,Arabum,& mare Hyrcanum. Indos
eis non fuiſſe ſubiectos è Megaſthene probat Strabo lib.15.reli
quis autem centum nonaginta quatuor non tam magna Per-
ſis fuit amplitudo, quod nihil eis eſſet cis Phæniciam. Quam-
obrem plerumque maior imperij magnitudo quibuslibet no-
ſtris,quos ſupra recenſuimus fuit,vt infra oſtendemus. C

Græci latè regnarunt,quandiu vixit Alexander,qui cū duo-
decim annis cuncta abſoluiſſet,non benè annis duobus conſti-
tit in tanto faſtigio. Sic igitur breuiſsimum fuit in vno Rege
imperium illorum;mox in plures eſt diſſectum. Ex his latius do
minati ſunt Seleucidæ,& Ptolomæi, quorum tamen regna non
illam ſunt nacta latitudinem, quam ſuperiora & aliena, & no-
ſtra.& Seleucidæ,quidem regnarunt vltra ducentos, ac ſeptua
ginta annos,inquit in Syriaco Appianus;Ptolomæus ducentis
viginti ſeptem,vt Euſebius ſcribit.

Romani cunctos hos diuturnitate ampliſsimarum ditionū D
ſuperarunt,ita vt nihil eis ſimile videri poſsit. Cū namque an-
no 363.fuiſſet Vrbs à Gallis diruta;mox ij fuſi, fugatiq; fuiſsēt,
Romani ſic vires auxerunt, vt cunctas in Italia regiones cis
Padum ſubegerint vſque ad annum 489. quo bellum gerere in
Sicilia cœperunt aduerſus Pœnos;& quamuis poſt annum 535.
vſque ad 551. Pœni Annibale duce in anguſtum redegerint il-
los,vt neque Italiæ tertiam partem retinuerint; ex eo tamen
paulatim peruenerunt in amplitudinem ſuam, cum poſt annū
722.Auguſtus adiecit imperio Romano Aegyptum, Canta-

briam

A briam,Dalmatiam,Pannoniam,Aquitaniam, Illyricum, Rhætiam,Vindelicos,Salaſſos,omneſq́. Ponti maritimas ciuitates, Claudius Tiberius Britannias,Orchadas,Veſpaſianus autem, Traianusq́. Antonini,& Seuerus alias regiones.

Sed quandò Cæſar poſt annum ſeptingẽteſimũ Gallias, Numidiam,Mauritaniáq́. in prouinciarum formam redegit,ex illo verè aſſeritur perueniſſe Romanos ad imperij maximam latitudinem,quam non mediocriter auxere Auguſtus, Claudius, Veſpaſianus,Traianus. Hinc ad Conſtantinũ Romæ imperantem numerantur anni tercentum ſexaginta ſex. & quamuis re-
B gnantibus Gallienis imperium propè Romanum fuerit, inquit Eutropius,diſſolutum, cum per annos nouem variæ gentes,ac Tyranni triginta, de quibus proprio libro Trebellius, varias prouincias occuparunt,alijſq́. temporibus alij ſimilia perpetrarint, verè tamen aſſeuerari poteſt nullos hucuſque aut Romanis latius dominatos; aut in tanta, quam ſibi armis pararunt, amplitudine imperij conſtitiſſe. Quod ſi colligas annos,ex quo Galli euerterunt Romam,ad Conſtantinum,numerabuntur ſeptingenti;quibus ſi aggreges,qui ducuntur à cõdita Vrbe,fient mille ſexaginta tres.

C Saraceni regnare ceperunt anno 632. cum Dux eorum Mahometes ſucceſſorem ſibi reliquiſſet Ebubezerem, cui ſuffectus Haumarus Aſsyriam, Aegyptum, Perſiamq́. debellauit, obijt anno 655.Muhauias Ciliciã,Lyciamque,mortuus eſt 680.Habdemelichus Armeniam,& Africam,deceſsit 689.Haumarus Hiſpaniam,migrauit è vita 717. Gizidus Sardiniam, mortuus eſt 724. Euelidus Cæſaream Cappadociæ,Gizidus Cyprum,defunctus eſt anno 744.Atq; hæc maxima imperij Saracenici amplitudo. Sed anno 750.diuiſum eſt in hoſtiles factiones, alijs alias regiones occupantibus, & ob contrarias impietatis ſectas in
D exſecrationes erumpentibus. Quatuor autem præcipui Reges fuerunt,Habubalas,qui Arabiam,Perſiamq́. poſſedit;Salim,qui Aegyptum; Habdallas,qui Syriam, & Meſopotamiam; Muhauias,qui Africam. & Hiſpaniam. Rurſuſque hi principatus in alios ſunt diuiſi ſubeũtibus Choraſmijs,Numidis,Mauris,Turcis,Curdis,Mamalucchis,qui bello cuncta ad ſe tranſtulerunt, Saracenicíq́. ſanguinis Reges deleuerunt.

Permanſit amplitudo imperij Saracenici ab anno 655. vſque ad 750. per annos nonaginta quinque ad ſummum; duxit extremam ruinam ſub annum 1180. cum Saladinus Aegyptum

ſibi vendicauit; Numidæq. in Africa Saracenos omnes Regia A poteſtate exuerunt, ab ortu ad occaſum numerantur anni 648.

Turci poſt hos ex alienis latiſsimè regnarunt. Hi circiter annum 1055. aduerſus Perſas duce Tranglophice ſumpſerunt arma, annoq. 1095. cuncta propè occuparũt à finibus Choraſmiorum vſque ad Helleſpontum, Mediam ſcilicet, Perſiam, Syriam, Ciliciam, Iſauriam, Pamphiliã, Lyciam, Piſidiam, Lycaoniam, Cappadociam, Galathiam, Pontum, & Aſiæ minoris partem; quibus temporibus nulli ſuperiorum poteſt æquari, & ideo non veniet in collationem. Sed anno 1100. reiecti ſunt vſque ad Euphratem à noſtris, vt ſupra explicauimus, & intra Mediam, B Meſopotamiamq. concluſi, donec ſub annum 1185. Saladinus natione Curdus (ſunt Curdi Mediæ populi) Meſopotamiã cœpit, mox Syriam, & Aegyptum; cuius poſteris de medio ſublatis Mamalucchi in Aegypto inſtituti. Tartari deinde poſt annum 1240. adduxerunt cunctas Aſiæ regiones vſque ad Armeniam, Syriamq. in ſuam poteſtatem, ita vt nihil Turcorum, Saracenorumue foret, quod è Marco Polo, & Haytone apparet. perſtitere itaque Turci in hoc principatu, qui ſuperiorum nulli eſt æqualis non bene annis ducentis.

Sed circiter annum 1300. Turci reſumptis viribus Andronico C Paleologo imperãte delegerunt Otthomanum ſibi Regem, à cuius poſteris imperium Turcicum nunc videmus maximè amplificatum, ita vt ab Aſsyriæ finibus extremis vſque ad Liburniam pertingat in Europa, & in Africa Lybiam, & aliqua Mauritaniæ Cæſarienſis loca. ſed anno 1403. cunctæ eorum res acciſæ, ac propè funditus euerſæ fuerunt. Conſiſtit maximè amplitudo Turcici imperij poſt annum 1470. cũ Mahometus Conſtantinopolim, Græciam propè totam, Myſiam, Daciam, Pontũ Armeniæ partem. Selimus I. Ciliciam, Syriam, Arabiæ partem, Aegyptum, Solimanus Meſopotamiam, Rhodum, Pannonię ma D ximam partem, Lybiamque; Selimus II. Cyprum; Amurathes, qui nunc regnat, Armeniæ reliquum, Mediæq. partem cœperunt. A prima origine nondum peruenit ad annos tercentum, ſtat adhuc in amplitudine ſua annis centum viginti octo.

Atque hæc eſt exteris imperijs, quæ maxima omniũ fuerint, diuturnitas ortus, amplitudinis, & vtriuſque caſus. nunc ad noſtra veniamus.

Vtrumq. imperium fuit in noſtris ab anno 323. quo Conſtantinus Licinium deiecit, vſque ad 424. quo poſt Maioranum, &

Anthe-

A Anthemiũ Iulius nepos factus eſt Imperator Occidentis à Leone I. Imperatore. perſtitit annis cẽtum quinquaginta duobus. & quamuis duo forent Imperatores, alter Occidentis, alterq́. Orientis; tamen ſi quis eorũ decedebat abſque ſucceſſore dato, ſolebat ſuperſtes Imperatorem creare, ſic verò vterque adminiſtrabat; vt leges de communi conſenſu plerumque ab vtroque ſubſcriptæ promulgarentur, vt apparet in Códice Theodoſiano.

Rurſus eiectis à Iuſtiniano Gothis ex Italia vtrumque imperium coijt in vnum anno 552. amiſſa Hiſpania, Gallia, & Britã-
B nia continens non modo, quod nunc Turca habet, ſed Italiam præterea, Iſtriam, Liburniam, Dalmatiamq́. totam, Mauritaniam, Numidiam, Sardiniam, Corſicam, Siciliam, Cretam, Corcyram. ſed Italiæ dimidium Longobardi eripuerunt poſt annum 570. Africamq́. Saraceni poſt 686. Vtrumque imperium ſic coniunctum permanſit vſque ad annũ 900. quo Carolus Magnus Occidentis Imperator eſt à Leone III. creatus. Quocirca perſtitit annis centum ſeptuaginta quinque, quos ſi ſuperioribus centum quinquaginta duobus adiungas, colligentur tercentum viginti ſeptem, ſi intermedios adiungas fient quadrin-
C genti ſeptuaginta ſeptem.

Occidentale imperiũ ſtetit ab anno 312. quo Cõſtãtinus Roma potitus eſt, vſque ad 475. per annos centum ſexaginta tres, vel nouem ex quo ille in Britannia ſuſcepit imperiũ anno 306.

Orientale imperium ab anno 323 quo iniuit illud Conſtantinus, vſque ad obitum Michaëlis Paleologi ſub 1286. perſtitit annos nongentos ſexaginta tres. ſed quando Ioannes Paleologus ſubſcripſit concilio Florentino; defunctusq́. eſt in fide catholica imperio Conſtantinpolis adhuc ſtante annõ 1445. Hinc recte dici poteſt à Catholicis illud imperium ſuſtentatum mille
D centum viginti duobus annis. Permanſit in amplitudine vſque ad annum 714. quo Saraceni eripuerant illi Aſsyriam, Aegyptum, Ciliciam, Lyciam, Africam, Armeniam, Cappadociam, Cyprum, Sardiniam; retinens Bythiniam, Phrygiam, multaſq́. alias Aſiæ minoris regiones, Thraciam, Græciam, Illyrium, Cycladas, Cretam, Siciliam, Calabriam, Apuliam, per annos quadringentos viginti plus minus.

Ad ſummam ſi amplitudinis diuturnitatem ſpectemus, ortumq́ue, & occaſum prima, & tertia ſucceſsio noſtrorum ſuperauit Romanos, atque ita cunctas Regum ſuperiorum ſeries,

quod enim quidam ſupra hoc ſpatium ab origine ad ruinam nu- A
merandum permanſerunt, illud eſt in cauſa, quod noſtri non in-
ceperant regnare, niſi poſt Conſtantinum.

Gallicanum regnum à Clodoueo ſcimus excitatum, qui no-
men Chriſto dedit anno 495. & adhuc à nulla extera natione
vi captum perdurat mille nonaginta octo annis inter Catholi-
cos. ad Amplitudinem maximam peruenit ſub annum 780. Ca
roli virtute auctum, perſtitit in Ludouico ipſius filio, qui defun-
ctus eſt anno 840. In poſteris pluribus agnationis eiuſdem vſ-
que ad Carolum Craſſum, quo imperante rurſus omnia regna
in vnum ſunt coniuncta: deceſsit hic anno 887. poſt hæc Ger- B
mania prima, & ſecunda, maximaq́. Italiæ pars Arnulpho eius
nepoti paruit; poſt obitum verò illius, id eſt poſt annum 896.
Ludouico Arnulphi filio vſque ad annum 911. Germania ſola.
In Gallia porrò ſui Reges fuerunt, à quibus adhuc tenetur il-
lud regnum, quamuis nō ex agnatione, ſed ſanguine tamen Ca
roli Magni. Hæc igitur Regum Gallicanorum ſucceſsio dura-
uit in amplitudine imperij ſui centū propè annos. minorq́. eſt
illi diuturnitas, quàm Perſico, Romano, Turcico, maior quam
reliquis à noſtra religione alienis.

Germanicum regnum Carolus Magnus excitauit, ſolusque C
iniuit eius nepos è Ludouico pio Ludouicus anno 840. vel 842.
ad maximas ditiones eſt euectum 962. cum ſcilicet Ottho Ita-
liam cœpit, Calabriamque, & Apuliam Græcis eripuit, quas ta-
men Græci receperunt (vt auctor eſt Sigibertus) anno 982. Re-
gibus eius Neapolitanum regnum, Siciliaque, & Sardinia, vt
Henrico V. & Friderico II. obedierunt; at Sigiſmundo Hungha
ria, Myſia, Dacia; poſt ætatem Friderici II. paruit ex aliqua par
te Pruſsia, Liuoniaque; Carolo demum V. Germaniæ Regi ſub-
iectæ erant Hiſpanicę ditiones, quamuis non Germanici regni
iure, poſt Friderici II. & Ludouici Bauari facinora in Pontificē D
Romanum perpetrata cæpit labaſcere amplitudo illius. ſtetit
annos tercentum ab Otthone Magno vſque ad Friderici II. vi-
tam, ſtat ipſum tamen regnum ſeptingentos quinquaginta an-
nos, ſi numeres illos à filio Ludouici Pij, ſin à Carolo Magno
octingentos.

Maiorq́. eſt huic regno diuturnitas amplitudinis, quàm cæ-
teris omnibus à noſtra religione auerſis, excepto Romano.

Tartaricum regnum perſtitit in magnitudine ſua regnanti-
bus Chriſtianis Mangò, Cobilaq́. annis ſexaginta, aut pluribus

h etiam

A etiam,vt è Marco Polo,& Haytone Armeno conſtat.& hoc igitur ſuperat amplitudinis diuturnitate Aſsyriacum, Aegyptiacum,Aethiopicum,Græcum;ſuperatur à Romano,Saracenico, Turcico. An verò hæc ſucceſsio duret adhuc poſt annum 1253. ex quo Mangus addixit ſe Chriſto,vt refert Hayto cap.9.incertum nobis eſt,quòd ſcilicet in Cathaij terris ipſis,in quibus horum Regum ſedes fuit,ſit Rex Chriſtianus, vt ſupra referebamus. Cùm verò Tartarici Reges potiti ſint ampliſsimis Sinarum , ſiue Serum regnis ſupra annos nonaginta tres, vt ſcribit Ioannes Gonzalczius lib.3.cap.1.ſiquidem ſunt ijdem cum Re-
B gibus Cathaij,his non modo maior amplitudo erit,verum diuturnitas etiam,quam Saracenis;Romanosq́. magnitudine dũtaxat imperij ſuperabunt,ac Turcos etiam amplitudinis duratione,ſiquidem vera ſunt,quæ litteris produntur à nonnullis de Rege Cathaij Chriſtiano,& Catholico.

Luſitanici regni amplitudo perſtitit vſque ad Henricũ Cardinalẽ,Regẽq́. ſupra annos octuaginta in vno Rege;ſuperatq́. omne à noſtra doctrina diſsidentes,exceptis Romano,Saracenico,ac Turcico regnis. eius ortus eſt ſupra annos quingentos.

Hiſpanicum iam peruenit ad annos centum maiora in dies
C incrementa ſumens; ab origine illius poſt Recharedum catholicum ſunt anni propè mille. Duratione igitur magnitudinis neque Romanum, neque Turcicum vincit hactenus. magnitudine omnia,quæ fuerint hucuſque regna.

Atque hæc quidem de regnorum,quibus ſit vnus potitus,duratione,amplitudineque ſimul,allata ſunt, diſcuſſaque à nobis. Quod ſi de pluribus Regibus qui ex eadem natione prodierint, eodemq́. tẽpore ſint dominati,agatur,nihil eſt par Gallici ſanguinis Regibus. Henricus enim Secundus Angliæ Rex originẽ duxit è Comitibus Andegauẽſibus;Henricus I.& Alfonſus Por-
D tugalliæ, ſiue Luſitaniæ è Comitibus Bononiæ Celticæ; Vuidus Luſinianus Cypri è Pictonibus;Gottifredus Hieruſalem,poſteriq́. ipſius ex ijſdem Comitibus Bononiæ Celticæ; Balduinus,&c. eius ſucceſſores Conſtantinopolis Imperatores è Gallia Belgica;at Carolus Siciliæ, Neapoliſq́. Rex è gente Hugonis Capeti,à quo orti nepotẽs Carolus Hungariæ,Myſiæ,Daciæq́. Rex, ac Ludouicus tum iſtarum regionum, tum verò Poloniæ. quod ſi Comites Lutzbulgerſes ſunt Gallici ſanguinis, cum reuera ſint intra fines antiquos Galliarum,Henricus VII.Imperator, Carolus IV.ac Sigiſmundus Germaniæ, Bohemiæ, Italiæq́. Re-

ges extiterunt, quin Princeps Antiochiæ cui Cilicia obediebat, A
Comeſq. Edeſſæ trans Euphratem, vt habemus è Guglielmo Tyrio, Galli fuerunt. Horum porrò plurimi eodem tempore ſunt dominati, ac latiſsimas, vt apparet ditiones, & imperia po titi ſunt; ac Luſitanici quidem ſupra annos quingentos perſtiterunt; Anglici tercentum triginta duos. Quamobrem Galli ab vltimis Moluchis vſque ad Braſiliam propter Luſitanos dominati ſunt, ab ortu ſcilicet in occaſum per gradus ducentos. Rurſus propter eoſdem, Anglicosque, & Lutzburgenſes ab inſula S. Laurentij, promontorioq. bonæ ſpei vſque ad mare Balthicũ, ſupremoſq. Liuoniæ fines, ab Auſtro ſcilicet in Aquilonem per B
gradus nonaginta in directum protenſos; quæ eſt quarta pars ambitus Orbis terrarum.

Si quis autem reges inquirat in vnam religionem coëuntes, vnique Pontifici in diuinis, diuinorumq. æterna doctrina omnino ſubiectos, & quam latè, diuq. imperarint, velit cognoſcere, nihil vnquam par nobis fuit ex omni æuo.

Non modo enim Romano Pontifici paruerunt Reges à nobis commemorati; ſed etiam Scotiæ, Angliæ, Daniæ, Noruegię, Sueciæ, Gothiæ, Poloniæ, cæteriq. omnes in Europa, in Africa
verò Aethyopum Reges. narrat enim Ruffinus in hiſtoria ſua C
Auxumitenſibus Regibus Aethyopum fuiſſe ab Athanaſio datos Epiſcopos; conſtatq. ex apologia Athanaſij ad Conſtantiũ, Chriſtianos illos fuiſſe. Hinc Adad Axumitenſium Rex anno xvj. Iuſtiniani Chriſtianus eſſe perhibetur, ac Rex Archetas Aethyopum Iuſtino Iuſtiniani ſucceſſori auxilium tulit aduerſus Perſas, vt ſcribit Paulus Diaconus lib. 16. Hi latiſsimè regnantes vſque ad noſtra tempora Presbyteri Ioannis nomine vocantur; eorumq. Legati ad Concilium Florentinum ſedente Eugenio venerunt, eiuſq. decretis adſenſere, & ad Clementem
VII. litteras obedientiam teſtificantes miſerunt, vt eſt in hi- D
ſtorijs Aluareſij, ac leguntur adhuc illæ typis excuſæ. Sunt verò his è tanto tempore, quod eſt ſupra mille annos, in Africa latiſſimæ ditiones, neque magnum diſcrimen amplitudinis eſt his, ac Turcorum regnis. Nunc feruntur, haud ita nobiſcum ſentire, licet Aluareſius narret, ipſorum quendam Regem noluiſſe accipere Epiſcopos à Patriarcha Alexandrino, qui diſſentiebat à nobis, ſed expectaſſe diutius à Pontifice Romano. fuerunt in Atrica, & Nubiæ Reges Chriſtiani, quorum mentionem facit Burchardus, qui ante annos tercentum fuit, & Aluarelius cap.

A 33. & latius cap. 137. vbi inquit Eccleſiæ Romanæ fuiſſe olim ſubiectos, nunc autem vehemẽter percupere, vt ſint, qui Romanæ fidei præcepta ipſis tradant. Sunt, & Reges his minores Manincongi de quibus Oſorius lib. 2.

In Aſia porrò à temporibus Conſtantini fuere Iberes, Cholchorum, Abaſgorumq. Reges de quibus Theodoretus cap. 24. Procopius lib. 2. de bello Perſico, & Agathias lib. 4. quamuis à Romani Pontificis obedientia defecerint. ex quo tempore Græci ſimiliter à nobis ſe abalienauerunt. Addi poſſent his Armemeniæ Reges, qui diu nobiſcũ ſenſere, vt eſt apud Haytonem, B & Marcum Polum.

Quamobrem nullus vnquam Pontifex fuit, cuius doctrinæ in diuinis omnino fuerint tot Reges, ac tandiu regnantes ſubiecti, vt Romanus. Nam ſi de Mahometanis agatur plures ſunt ipſis Pontifices, qui mutuis ſe execrationibus deteſtantur, vt Leo parte tertia deſcriptionis Africę, & Feſſæ refert. idque non multo poſt obitum Mahometis, vt ſcribit Tyrius lib. 1. cap. 3. & lib. 5. cap. 24. Trans Indum porrò, montemq́. Imauum nihil propè, vel exiguum quiddam, excepto Cambaiæ, & Mogoris regno Mahometanis in Aſia paret, ſicut in Africa trans Nigrũ, & Nu-C biam. eorum porro imperia ad annum milleſimum non dum peruenere.

Ad ſummum neceſſe eſt Catholicos eſſe omnium fortiſsimos in bellis, quando è tãto tempore ſint tot, ac tanta regna tutati, ita vt ex quo Regiam poteſtatẽ ſunt nacti, & in fide Pontificis perſtiterunt, poſt Conſtantinum ſcilicet imperantẽ, maximas ditiones armis aduerſus hoſtes plurimos ſibi conſeruarint; multo diuturnius quas gentes vllæ, vel omnium maximè pugnaces.

D *E collatione antiquorum Ducum, Regumq́. in bellis clarorum cum noſtris, colligitur noſtros fortiores. Cap. VII.*

SED adhuc illuſtriora hæc fient, ſi circumſpiciamus oras omnes catholicarum nationum, memoriaq́. reperamus antiqua euenta Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Galliæ, Britanniæ, Germaniæ, Bohemiæ, Hungariæ, Poloniæ, quam Sarmatiæ priſci aſcribebant. Ex his enim regionibus non inueniemus ab Orbe condito per annos quater mille, & amplius prodijſſe tam fortes, ac ſapientes militum duces, vt prodierunt

ex quo

ex quo Chriſti cultum ſunt ſecutæ. Nam quos quæſo Priſci Hiſpani opponerent tot Alfonſis, ac Ferdinandis Regibus? quos celebri illi Cido, Conſaluo Magno, Petro Nauarræ, Antonio Leuæ, Ferdinando Duci Albæ? At Luſitani antiqui nunquid habuere ſimiles vllos Reges, tot Henricis, & Alfonſis Regibus, aut duces Vaſquio Gamæ, & Alfonſo Alburqueio comparandos. De Gallis quid dicemus? Habuitne antiquitas tota vllum parem Clodoueo, Dagoberto, Pipino, Carolo Magno, Roberto, Philippo Auguſto, Henrico ſecundo, aut Carolo, & Roberto Neapolis, Gottifredoue Hieroſolymorum Regibus? Quid hic referemus tot Duces, in quibus Carolus Martellus Pipini pater principem locum tenet? Illud, quantum pertinet ad Britannos, & Scotos, eſt certum, ante Chriſti religionem à Britannis ſuſceptam nullum fuiſſe inter eos militem, qui præcipuam ſibi laudem vindicare poſſet, niſi forſan fabulas quaſdam ſequi velimus. Iam vero Germanica vetuſtas quem comparabit Othonibus, Henricis, Lothariis, Fridericis, Carolis, Rodulphis, Maximilianis, Lothariis, Conradis, Ludouicis? Bohemia porro quos conferet Otthocaris, Boleslais, Vẽceslais? De Polonis, Hungariſque non eſt, quòd verba faciamus. Horum namque nomina priſci neque cognouerunt. Nunc qualis, quantusque fuit Geyzas, Stephanus primus, Ludouicus primus, Matthias Coruinus in Hungaria? quales in Polonia Cazimiri, Boleslai, Vulasdilaus primus, Stephanus Battorius?

Sed omittemusne Noruegiam, Daniamq́ue? è qua profecti Northmanni non modo in Anglia, & Gallia, ex quo Chriſto ſe adiunxerunt, latè, diuq́. ſunt dominati, ſed è Sicilia regnoq́ue Neapolitano depulſis Græcis, ac Saraçenis Tunetenſes in Africa Reges, plurimasq́. in Græcia Vrbes ſibi ſubiecerũt, multoq́. tempore præclariſsima geſſerunt, nobiliſsimumq́. in Italia regnum Neapolis, ac Siciliæ conſtituerunt. proſecutus eſt hæc poſt alios Sigonius libris de regno Italiæ. Quid quod ijdem Norhtmanni Antiochiam, principatumq. Antiochenũ tenuerunt in Oriente, & armis diutius aduerſus bellicoſiſsimas gentes ſunt tutati? An nõ autem Danici ſanguinis illa Margareta, quæ duxauit exercitus, & quatuor ſibi regna adiunxit? An non Canutus ille Magnus, qui Britãnias, Daniam, Noruegiam, Gothiam, Suetiamq́ue continuit imperio? Quid hic ſilebimus Gothiam, Suetiamq́. è qua prodiere Viſigothi, quorum ſtirps Regia durauit vſque ad ætatem noſtram, quique tot, ac tanta præſtitere

ſtitere

A ſtitere aduerſus Mahometanos in Hiſpania, vt nos oſtendimus ſigno de felici poſteritate Catholicorum, & quorum auſpicis ad Indias Orientales, & Occidentales aditus eſt apertus.

Sed aliquis dicet, Italia, & Græcia haud dedit vllos vnquam Romanis ducibus æquales, vel Alexandro illi Magno. Videamus quæ tempora veniant in comparationem. Nam Roma præclariſsimos quoſdam nacta eſt copiarum Duces ab anno quingẽteſimo vſque ad ſeptingẽteſimum, & quinquageſimum, aut paulo amplius: Antea vero, & poſtea tales tulit, quales Italia plurimos poſt Conſtantinum produxit è noſtris. Atque ita
B intra annorum circiter quatuor millia duobus ſæculis floruit; Græcia porro maxime excelluit Alexandri ætate, ac paulo ſupra; Miltiadis ſcilicet, ac Themiſthoclis tempore, eodemque ſæculo. Nobis autem poſt Conſtantinum nondum ſunt elapſi anni milles ducenti nonaginta. & tamen, audere poſset aliquis Alexãdro Magno opponere Beliſarium, ac forſan Mauritium, Baſiliumque Macedonem Imperatores. Res enim fuit Alexandro Magno cum gentibus effœminatiſsimis. at Beliſarius pugnauit cum Vandalis in Africa, cum Oſtrogothis in Italia, cũ Slauinis in Dacia, Mæſia, & Illyrio, cum Perſis in Aſia bellicoſiſ
C ſimis tum populis, omnes acie vicit, quamuis exiguas copias ductaret, Africam, & Italiam cœpit: ſed quando neque clariſsimos, vt Alexander, nactus eſt ſcriptores; neque præfuit ſummo cum imperio, nomen eius iacet: nihil tamen ei defuit ad maximi Imperatoris bellicas laudes. At Mauritius Perſiã cœpit, ac nobiliſsimis victoriis partis Orientale imperium, Africam, Italiamque gubernauit, neque abeſt à gloria Imperatorum, qui fuerint, maximorum; quod etiam de Baſilio Macedone non immerito poſſet affirmari. Atque hæc quantum ad Græcos. In Italis elanguiſſe vires bellicas, prudentiamque militarẽ
D poſt Auguſti imperium, nedum poſt ætatem Conſtantini non temere quis dicat. Verum non imperitè adnotauit in ſuo chronico Matthæus Palmerius ante annos ducentos ex Italis excellentiſsimos rei bellicæ Duces extitiſſe. In his fuere Attendolus Cotignola ſiue Sfortia, Braccius Montoni Comes, Nicolaus Piccininus, Franciſcus Sfortia, Philippus Scholarius Florentinus, qui à Sigiſmundo Imperatore militum Dux factus viginti, prælιis vario tempore Sarmatas, & Turcas in Chriſtianos Europæ ruentes ſuperauit, Iacobus Piccininus, Guidantonius & Fridericus Vrbinatium Duces, Dominicus Malateſta, Bartho-

lomæus Coleo, Hercules Eſtenſis Ferrariæ Dux, Robertus Seuerinus, Franciſcus Maria Ruereus, Marcus Antonius, Proſperus, Pompeius Columnæ, Alfonſus Daualus, Ferdinandus Gonzaga, Emanuel Philibertus Sabaudię, Alexander Farneſius Parmæ Duces, qui ſanè priſcis nulla re cædant. Sed omittemusne tot Vrſinos, Vitellios, Baleonos, Vicecomites? an ſilebuntur Farinata Vbertus, Martinus Turrianus, Vguccio Fagiolanus, Caſtruccius Caſtracanis, Albericus Balbianus, Franciſcus Buſſonius Carmagnola, Gattamelata, Iulianus, & Ioannes Medicei, Bartholomæus Liuianus, Iacobus Triuultius, Franciſcus Gonzaga, Pyrrhus Stipicianus. Hoc intereſt, quòd antiquorũ multi clariſsimas nacti occaſiones rerum gerendarum, nobiliſsimosq. ſcriptores nomen illuſtriſsimum ſunt adepti, quod noſtris vtrumque non euenit. Cæſar prouectæ erat ætatis, & nullo propè loco habebatur, nihil ei magnum, in quo potuiſſet oſtentare ſuas virtutes, commiſſum fuerat. annorum ſexdecim ſpatio occaſiones habuit maximas, quibus honorificentiſsima tranſegit, decennio Gallias adminiſtrauit, ſexennio aut bellis ciuilibus eſt occupatus, aut his expeditis Remp. dictator adminiſtrauit. Quod niſi has occaſiones Cæſar habuiſſet, nihili fieret à nobis. quod autem de Cæſare dicimus, eadem de reliquis dici poſſent. atque ita non ea de cauſa Itali noſtræ ætatis, ac ſuperioris, quos memorauimus, minoris æſtimandi ſunt à nobis, quàm quicunque in Romana Rep. rei militaris ſcientiſsimi iudicantur, ac celebrantur, quod non tot, ac tanta geſſere; geſsiſſent enim, ſi incidiſſent in ſimilia tempora, ac res. Hinc vſque ad annum quingenteſimum Romæ nõ fuit militũ Ductor vllus, qui memorabiliora geſſerit, quàm ſupra à nobis recitati, atque alij pręterea plurimi, qui poſt exactos per Carolum Magnum Longobardos extitere. Nam quomodo Venetorũ, Genuenſiumq. Reſp. ex tanto tempore incrementa tanta cœpiſſent, niſi valentiſsimis, bellicarumq. rerum peritiſsimis viris abundaſſent? Videmus imperium iſtarum maius, quàm Romanorum foret anno quingenteſimo, neque vnquam fuere aut Venetiæ, aut Genua exciſæ ab vllis hoſtibus, veluti Roma à Gallis euerſa. Et Genua quidem tibi proferet inter alios Guglielmũ Embriachum, qui multis alijs egregiè geſtis Cæſaream Paleſtinæ expugnauit, Anſaldum, & Hugonem, qui Biblium: At ex alia parte Anſaldus Auria, Vbertus Turrius, Philippus Longus, Anſaldus Pizo, Balduinus Ingo, Almeriam Derthuſiamq. in Hiſpania

A nia Saracenis eripuerunt, Simon Vignoſius Chium, Phocæam vtramque Genuenſium imperio adiunxit, Petrus Fulgoſius Cyprum tributariam fecit, Renatus Grimaldus Theodoſiam in Meotide palude ſitam cœpit, Alfonſus Carretus Corſicam, Philippus Auria Chalcidem in Græcia, Tripolimq. in Africa, Raphaël Adornius Meningem, Petrus Spinola Naxum, & Andrũ in mari Aegeo, vt Antonios, Andreas Aurias, cũ plurimis alijs noſtræ ætatis omittamus. Nam de Venetis quid dicemus? ſilentio maxima ipſorum, fortiſsimaq. geſta prætereunda, quando paucis explicari non poſſunt. Non minus igitur Itali nunc
B fortiores, quam fuerint temporibus vllis priſcis. Sed noſtris ſcilicet, non eædem, quæ illis, adfuerunt facultates. Amplius autem quando iniecta eſt mentio de Genuenſibus, ac Venetis, ſi dixerimus hos in rebus naualibus præſtare omnibus antiquis repræhendi non poſſumus. quod ſiquis negat, producat is mihi quæſo vllum parem Chriſtophoro Columbo Genuenſi, Marco Polo, Nicolao Zeno, & Aloyſio Muſto Venetis; qui non ſolùm regendarum nauium doctrina, ſed etiam committendarũ pugnarum fuere excellentiſsimi. Et Chriſtophorus quidem Columbus non modo Indias Occidentales aperuit, iterq. ad illas
C poſteris omnibus expediuit, ſed etiam bella multa tranſegit. At Marcus Polus peragrauit, quidquid eſt ab vltimis Seribus vſque ad Perſicum ſinum, cuncta circumluſtrans; Nicolaus omnes oras Boreales, Muſtus Auſtrales vſque ad æquinoctialẽ circulum. barbarorum verò populi multi ſingulis ſuperandi fuerunt. Vtraque verò Reſp. eſt huiuſmodi, vt neque in Italia, neque vllibi extiterit vlla, quæ tam latum ſimul, ac tam diuturnũ poſſederit in libertate imperium. fuit quæ latius, vt Romana, ſed non tam diuturnum ſimul. Nec verò hæc fieri potuerunt, abſque arte militari. Reſp. Romana poſt expulſos Reges liber-
D tatem tueri non potuit niſi ab anno 244. vſque ad 665. per annos ſcilicet quingentos viginti vnum. Iſtæ autem poſt expulſos Longobardos multo plures, & maximè Veneta. Cuius quãta ſit etiam præſtantia in arte maritima ad vſus bellicos perſpici poteſt ex antiquiſsimo nauali, cui nunquam fuit, aut eſt ſimile in terris. perſpici poteſt etiam ex varijs nauium formis ad pugnas apte conſerendas inuentis.

Verùm enim verò vt vniuerſumq. argumentũ, quod præ manibus eſt, tractemus; & cognoſcamus non defuiſſe nobis catholicis Duces in prœlijs, quos omnibus antiquis opponere poſsi-

mus:ſiquidem priſci ſe iactant in Alexandro Magno,& Cæſare; A
non minores iſtis fuere è noſtris tres cognomēto, & ipſi, ac re
Magni Conſtantinus,Theodoſius,& Carolus. Themiſtius quidem Philoſophus quamuis à cultu Chriſti alienus oratione prima aſſeueranter non modo affirmat, ſed multis,ac validiſsimis argumentis clariſsimum facit, Theodoſium præſtare Alexandro Magno robore, ac peritia militari. Numquid autem noſtra ætas vetuſtati cædet? Equidem,ſicut hi præclariſsima geſſere,neque minora,quàm Cæſar,& Alexander, Carolus etiam Quintus haud vllis cædet. Numquid enim poſtponetur hic vlli
Regi, Imperatori, aut Duci? An non hic Germaniam totam, B
principesq. illius bellicoſiſsimos in poteſtatem redegit? an nō primarias vrbes Italię cunctas,Venetijs exceptis,cœpit? an nō rebellantes Hiſpanos domuit? Gallorum fortiſsimum Regem Franciſcum prœlio ſuperatum per ſuos duces ſui iuris effecit? Solimanum Turcorum Regem cum potentiſsimo exercitu ex incredibili armatorū multitudine conflato in Germanias venientem retro perterritum timore abire coegit? Profligatis in Africa Maurorum,Numidarum,Lybicorū, Turcorumq. copiis innumeris Tunetenſe, & alia quædam regna ſua fecit? In
Indijs præterea Occidentalibus per Franciſcum Pizarrum, & C
Ferdinandum Corteſium admiranda geſsit? in Orientalibus autem per Magaglianum, quo duce nauigationibus totus telluris ambitus, Oceaniq. eſt peragratus, neque maritima modo diſciplina,ſed ferro etiam multis prœlijs aduerſus plurimas gētes feliciter commiſsis itinera ignota aperta,ac totius Orbis circuitus eſt perluſtratus? Quis igitur ex antiquis Carolo Quinto æqualis in bellicis rebus? Cæſari, & Alexandro fuere bella cum populis Aſiaticis omnino imbellibus,& effœminatis. Galli, quos ille domuit ferocitate, & animis indomitis pollebant,non ſcientia militarium rerum. Gloriam meritò ſibi ven D
dicabit cum pugnandum fuit ei cum Romanis ipſis,Pompeio, ac filijs eius. At Carolo Quinto pugnandum ſemper fuit cum pugnaciſsimis Germanis,Italis,Gallis,Hiſpanis,Turcis,Afris. tam latè verò imperia protulit, vt nemo vnquam latius. Huc neque fabulando antiqui ad ſuorū laudes amplificandas peruenire potuerūt.Hercules ille in Deos relatus incredibilē fert laudem, quod Hiſpaniæ fines attigerit, columnas poſuerit, vltra quas nemo nauigarit. Carolus autem Quintus quò penetrauit? Quod ſi de Alfonſo Alburquecio,ac Ferdinando Cor

teſio

A teſio loqui velimus, priſci omnes nullo à nobis loco reputabuntur, ſiquidem facta omnium comparemus inuicem. Ferdinãdus enim Corteſius neque mille Hiſpanis inſtructus plures in Indijs Occidentalibus prouincias, & Vrbes innumeras, & quidẽ celeberrimas aggredi, & oppugnare auſus eſt; aggreſſus autem plurimis, maximiſq. periculis ſuperatis expugnauit; reſq. illi fuit non cum inermibus, & imbecillibus, ſed armatis, ac fortibus viris. Vrbes multæ natura, & arte munitæ illi capiendæ fuerunt; varia fœdera cum populis alijs aduerſus alios ineunda; neque enim mille hominibus, aut etiam paucioribus ſuorum perficere
B tot, ac tanta potuiſſet, quamuis pauciores illis habens acie dimicarit aduerſus armatorum centum millia. Denique pauciſsimis annis tantum terrarum ſpatium omni opum genere abundãtiſsimũ ſuo ſubiecit imperio, vt penè æquet quidquid Alexãder ille Magnus deuicit. At Alfonſus Alburquecius eodẽ modo vix mille armatos ſub ſignis habens multas Arabiæ Vrbes, Armurijq. regnũ, cui multæ in Arabia, Perſiaq. regiones obediebant, expugnauit, ſimiliter Goæ, finitimarumq. Vrbium, & inſularum ditiones, & incredibili auſu vſque ad aureã Cherſoneſum penetrans, Malachę ampliſsimum Regnum cœpit emenſus
C tantum telluris tractum longitudine quidem pari, non latitudine, quantum propè Alexander ipſe, vel eius Duces. cum Perſis verò ipſis congreſſus eſt acie, & Indis, quibuſcum res fuit Alexandro. Armuzium namque Perſici ſinus Vrbs eſt, atque inſula. Quocirca Iſmaël ille Sophus Perſarum potentiſsimus Rex miſſa legatione, & muneribus maximo Alburquecium in honore, & exiſtimatione ſemper habuit. Duobus autem ducibus iſtis Ferdinando Corteſio, & Alfonſo Alburquecio in omnibus, quas fecerunt, expeditionibus pauciſsimi milites erant, auxiliũ nullum, vel tenue ſociorum, terræ prorſus incognitæ, diſsidia multa
D ta ſuorum ſuperanda, quod ipſis non eſſet imperium ſupremũ, plurimæ denique inimicorum inſidię, perfidæq. fraudes euitandæ. Alburquecij geſta litteris mandarũt Hieronymus Oſorius, Lopezius, ac Petrus Maffeius; Corteſij verò Lopezius alter, alijq́ue, quorum ſcripta habentur inter libros Indicarum nauigationum. & quando hic agimus de militum ducibus, adnectẽdi his eſſent Ioannes Huniades, & Georgius Caſtriotus Epirorota; quorum facta egregia ſuperare videntur humanam fidem pauciſsimoſque, ac propè nullos, niſi ſequi velimus fabulas, habẽt ex antiquis, qui comparari ipſi poſsint. E quibus omnibus con-

conſtat, maximam Catholicis eſſe fortitudinem, bellicumq́ue robur. A

E comparatione bellorum cum Perſis geſtorum à Romanis, & à Catholicis, et è bellicis machinis, tormentisq́ue, et è fœminis militaribus apparet noſtros Romanis, & omnibus in bello fortiores. Cap. VIII.

PERSAE, Parthiq́. olim Romanis illis antiquis formidabiles Imperatorem Valerianum cœperunt, in ſeruitutemq́. miſerrimè abduxerunt. Iulianum verò interfecerũt intra annos ad ſummum quadringentos, ex quo bella gerere cœperunt cum Romanis. quid porrò in cauſa fuit, quod ijdem Perſæ, ſiue Parthi à dedicatione Conſtantinopolis vſque ad Monomachum, quo imperante primum ſe Græci à nobis abiunxerunt, ab anno ſcilicet tercenteſimo trigeſimo vſque ad milleſimum quinquageſimum primum per annos ſeptingentos viginti tres nullum cœperunt è noſtris Imperatoribus, catholicis ſcilicet, aut necarunt? Poſtea Diogenes, qui fuerit necne è noſtris incertum, à Turcis perfidia ſuorũ captus eſt in Aſia; qui verò è Græcis Imperatoribus à Mahometanis ſpoliati fuerunt nobiliſsimis imperij locis, vt oſtendimus ſigno de interitu fidei Chriſtianæ lib. quarto, ij fuere hæretici omnes, & à nobis auerſi. Quod igitur noſtris Imperatoribus haud contigerit id cladis, vt neque caperentur, neque occiderentur à Perſis, quod alienis à noſtra fide contigit, ac Romanis illis antiquis adeo bellicum robur oſtentãtibus, non niſi à prudentia, fortitudineq́. militari euenire poteſt. Nam quod poſtea Perſæ, vel alij terras imperij Occidentalis occuparint, id euenit hæreticis imperantibus, ſicut imperante Iuliano accidit, vt ijdem nonnullas regiones cœperint, exercitumq́. Romanũ necato Imperatore adduxerint in extremum diſcrimen, ex quo coactus Iouinianus eas illis relinquere, quas tamen prius viuo Iuliano ceperant: vt videas gentilium ſcriptorum peruerſitatem, qui cum fateantur viuo Iuliano regiones illas à Perſis adductas in poteſtatẽ, tamen id vitio vertunt Iouiniano, quod ſcilicet ex pacto eas Perſis reliquerit, vt incolumis cũ exercitu ad extrema omnia per imprudẽtiã Iuliani cõpulſo dimitteretur.

Ex illo

A Ex illo etiam colligitur bellica catholicorum laus, quod nũquam Romani Imperatores à Chriſto alieni ſunt id aſſecuti per annos quadringentos, ex quo cum Perſis bella geſſere, vt illis bello deuictis Regem darent, niſi ſemel imperante Traiano. Sed noſtri intra annos trecentos bis dederunt Regem Perſis bello domitis. Mauritius enim Choſroëm Narſete Duce armis in Perſiã reduxit, & in paterno ſolio collocauit, ſic inquiẽs ad illum, memor ſis Choſroe præſentis diei; Romani tibi regnum donant; vt Paulus Diaconus, ac Nicephorus teſtantur, quamuis hic Choſroem ſibi hęc verba dixiſſe ſcribat. Heraclius B deinde cum nobiſcum bene ſentiret, neque vel Laterani ædes Romæ ſpoliari mandaſſet, vel incidiſſet in hæreſim, Perſas multis prælijs debellauit, eorumq. omnia adduxit in poteſtatem, vt latè Paulus Diaconus tradit lib. 18. Syroemq. eis capto, & interfecto Choſroe Regem dedit: atque ita non exactis trecentis annis, ex quo à noſtris Cõſtantinopolim translatũ eſt imperium, Perſæ victi à noſtris Regem bis acceperunt, quod antea Romanis à noſtra religione auerſis intra annos quadringento ſemel tantum legimus contigiſſe.

Quod ſiquis obijciat catholicis non eſſe vllum regnũ, quod C à tam paruis initiis profectum peruenerit ad amplitudinem tantam, quanta imperij Romani fuit, cui ſanè principium dedit exigua paſtorum, vel vt aliqui adhuc dicunt, latronum manus, idque credat ad fortitudinem militarem ſpectare, quãuis reuera non ita ſit, & nihil nõ ab initio paruũ detur, ſi reuocetur ad prima exordia, tamen vt omnibus ſatisfaciamus, nos admirabile euentum producemus hac in re in medium. Anno Domini ſeptingenteſimo decimo ſexto Pelagius cum mille dũtaxat Hiſpanis deliteſcebat intra ſpecum propter metũ Saracenorum. Res Hiſpanicæ prorſus acciſæ, atque vt apparet, ſe- D pultę erant; omnia poſsidebant hoſtes. Egreſsi ſunt illi è latibulo, congreſsi fuderunt inimicos, paulatimque ſequentibus annis maiora Hiſpaniarum ſpatia adduxere in ſuam poteſtatem, nunc eò ventum, vt Orbis terrarum tertiam partem, vt aliqui metiuntur, obtineant, ac regant. Qua ſimiliter in re perſpici poteſt, quid hæretici à Catholicis differant. Eodem namque anno, quo concluſi erant Hiſpani illi in ſpelunca, Imperatores Conſtantinopolitani tenebant imperio Italiæ magnam partẽ, Rauennæ exarchatum, Romam, Ducatumque eius, Apuliam, Calabriam, Sardiniam, Siciliam, Græciam, minoremque Aſiã

cum

cum ſuis inſulis,& multis finitimis locis.Deſciuere Græci à nobis: Hiſpani cum regnantibus Vitiza, & Roderico deſciuiſſent antea,mox redierunt. Nunc aſpice, quò peruenerint bellica fortitudine Hiſpani illi mille intra ſpecum concluſi, vt nunc Orbis terrarum tertiam propè partem contineant imperio. contra nunc aſpice,quantam fecerint hæretici Græci ruinam, quò ſint depreſsi ex altiſsimo illo Imperij gradu: & tamen nihil magis cõtendebant Mahometani quàm vt Hiſpanias tenerent;& nos nihil magis conati ſumus q̃ vt Græciæ labenti opem ferremus. atq; Hiſpani præ Græcis in auxilijs ferẽdis nullo pro pè loco fuerũt. adeo nulla vis hæreticis,nullum militare robur adnitentibus fruſtra catholicis eos adiuuare, quos Deo firmũ, fixũq. eſt conterere, & ad nihilum redigere. ſic Hungaria non prius expugnata,quàm virus hæreticorum illam peruaſerit & contaminarit. B

Illud autẽ clariſsimè oſtendit,quanto noſtri interuallo poſt ſe relinquant antiquos in bellis adminiſtrãdis. nam potiſsima illorum bene expediendorum pars eſt poſita in machinis, & inſtrumentis. Hinc ille Demetrius cognomento expugnator Vrbium dictus maximæ apud omnes admirationi fuit, quod in illis plurimum valeret. Hinc Archimedes ille apud Romanos, cum Syracuſas diu oppugnarent in multa exiſtimatione habebatur.Hinc ijdem Romani apud Gallos immẽſum ſibi honorem cum magno hoſtium timore compararũt,quod machinas admirandas tractarent,ac mouerent.Sed vetuſta illa nugę ſunt,atque vmbræ futiles præ noſtris. Nam quid habent arietes,& catapultæ, quod conferatur igneis noſtrorum tormentis? Cuniculi, quos agebat Cæſar ad inuadendas Vrbes, nunquid comparandi cum ijs, quos Petrus Nauarra dicitur inueniſſe,quique igneo puluere replentur,atque vbi inieceris ignẽ, continuo videas maxima propugnacula, totas arces à fundamentis conuelli, in aëra ſublimes diſijci, omnia ſurſum deorſum ferri? Suſpiciebatur Archimedes, quod vitrea quædam ſpecula inueniſſet quæ cum Sol percuſsiſſet, flammas concipiebant,& naues procul poſitas adurebant. Nunc haud opus Sole,è tormentis noſtrorũ globi emittuntur,ac longiſsime proijciuntur;qui continuo attollant incendia,vbi inſederint, & omnia latè corripiant,& exurant,ita vt Stephanus Battorius Poloniæ Rex plurimas Vrbes, & arces Moſcouitici imperij, quibus erant mœnia firmiſsima vallis, ac propugnaculis optimè C D

muni-

A munita,facilè tamen cœperit,quod domus intra ambitum murorum poſitæ ligneæ forent. Riſum moueat ſiquis antiqua his noſtris auſit opponere. Quantum præſtant itaque hæc noſtra priſcis illis,tanto nos præſtamus antiquis arte militari.

Audiamus aliud. Anno milleſimo quadringenteſimo vigeſimo ſecundo, cum Carolus Francorum Rex obijſſet, Angli omnia Gallicani regni munita,ac præcipua loca occuparāt,iamq́. actum de rebus Gallicis omnino erat. Carolus nanque ſeptimus bis acie fuſus in ſummam ſuæ fortunæ deſperationem venerat. Sed Ioanna puella annorum non amplius octodecim ad B Carolum venit prædicans ſe à Deo miſſam, vt obſidione Aureliam liberaret, vtq́. eum Rhemos ad vnctionem ſacram perduceret. examinata à præſtantiſsimis Theologis ſanctiſsimè reſpondit,ac prudentiſsimè. Idcirco ad Aureliam obſidione ſoluendam,commeatumq́. importandum cum exigua militũ manu ire iuſſa,armis fulgens,equoq́. inſidens, ſignũ militare candidi coloris, in quo Chriſti imago lilium manu geſtantis conſpiciebatur, tulit, & ſpectantibus hoſtium copijs Vrbem cum commeatu intrepide eſt ingreſſa. Angloſque, vt ab obſidione recederent prius monitos, neque obſequentes ſexto Kal. C Iun.milleſimo quadringenteſimo vigeſimo nono adorta profligauit. in ipſo ardore pugnæ ictu ſagittæ vulnerata inter humeros, & collum, neque pedem retulit, neque obligari vulnus eſt paſſa, quin acerrimè prœlians haſta, gladioq́. multos hoſtium proſtrauit. Multas deinde Vrbes bello eadem fortitudine, ac felicitate recepit,atq; Anglos plurimis prœlijs ſudit, Regemq́. Rhemos ad inaugurationem ſacram ſuſcipiendam per medios hoſtes viriliter produxit, & Gallorum res omnino accíſas, oppreſſas,ac perditas ſubleuauit, erexit, atq; in priſtinum robur, ac ſtatum reuocauit. Poſt quæ cunctis res ex omni ſæculo haud D viſas,vel auditas demirantibus, fortè in manus hoſtium venit; qui liuore ſuffuſi, odioq́. iniquiſsimo inflammati fortitudinem puellæ diuinam magicis artibus attribuentes, atrociſsimo crudelitatis exemplo puellam concremarunt. Sed anno milleſimo, quadringenteſimo ſexto è reſcripto Calixti Romani Pontificis cauſæ cognitores cõſtituti Ioannes Archiepiſcopus Rhemenſis, & Vuilelmus Pariſienſis innumeros teſtes omni exceptione maiores ſuper eius innocentia,modeſtia,caſtitate,& religionis puritate examinarunt, eamq́. innocentiſsimam compererunt,ac pronunciarunt. actaq́. ſeruantur adhuc in ſcrinio

H Pari-

Pariſienſis Eccleſiæ, quod teſtatur Papirius Maſſonus. Eadem ſcribunt Alanus, qui res Caroli Septimi Gallico ſermone ſcripſit, Gerſon Theologus ætatis illius, Leonicus Chalcondylas libro ſecundo de rebus Turcicis, Æneas Sylvius, qui hac ætate vixit, Fulgoſius libro tertio, Sanctus Antoninus, Corius Mediolanenſis, Paulus Æmilius. eius etiam geſta latè narrat Polydorus Virgilius in vita Henrici ſexti, ſententiamq. latam in illam lõgè, lateq. poſt homines natos duriſsimam vocat. Vt igitur antiquitatem totam perueſtiges, exemplum ſimile Ioannæ puellæ non inuenies; Virgo nulla ſe offeret, quæ enſem ſtrinxerit, in A acies armatas haſta incurrerit (hoc tamen commune illi cum B multis) exercitus præterea duxerit (& hoc etiam fœminæ aliquot egere) ſed quæ cum rebus hiſce ſimul regnum aliàs inter alia totius Orbis regna florentiſsimum mox pene euerſum reſtituerit manu, conſilioq. ſuo in antiquum, celebreq. decus id ſanè ſolius eſt Ioannæ Tullenſis. Potuit Tomyris Scytharum Regina ſine ſuo, ſiue ſuorum conſilio, incertum, pertrahere in inſidias Cyrum, profligare ipſius exercitum, ſed an ſua id induſtria perfectum ſit, ignotum. Neque tamen enſem ſtrinxiſſe legitur, neque regnum nacta eſt rebus omnino deſperatis, ſicuti neque Zanobia illuſtriſsima Palmyrenorum Regina, quam deuictam C duxit Aurelianus in triumpho. Amazonum verò narrationes meritò vt fabuloſas deridet Strabo lib. vndecimo. Quod ſi Valaſchæ Bohemicæ geſta ſunt vera, laudes quodammodo Ioannæ Tullenſis aſſequeretur, ſi vel tot Vrbes cœpiſſet, vel aduerſus bellicoſiſsimam, nec minus armis, quàm conſilio, & opibus inſtructiſsimam tunc Anglorum gentem pugnaſſet; non autem aduerſus homines ſuæ gentis ferocia potius, quam belli cõſilijs valentes; aut denique Bohemicum regnum tanti tunc fuiſſet, quanti Francorum, & Galliæ totius. Ioannam Tullenſem longo interuallo conſequitur Maria Puteolana Virgo, cuius me- D minit Petrarcha, laudeſq. recenſet libro quarto epiſtolarum, Vrſina Taurella, Montisfortis Comitiſſa, Orietta Auria, quæ omnes armis ipſæ in acie ſteterunt hoſtes feriendo, fugando, occidendo; meminitq. illarum Baptiſta Fulgoſius lib. 3. cap. 2. Et Aurietta quidem cum claſsis ingens Amurathis Turcarum Regis inſulam Lesbum obſediſſet, oppidaniq. viribus, atq; omni re ad obſidionem ſuſtinendam deficientibus deditionem ſpectarent; ipſa abſente Cataluſio viro inſulæ Domino armata in medium proſilijt, cunctoſq. viriliter hortata incredibilis auda-

cia

A ciæ exemplo eruptione facta conſiſtens, ac procurrens in acie prima tanto impetu in Turcas incurrit, vt eos fuderit, ac maxima ſtrage edita in claſſem ſe recipere coëgerit, inſulamq́. liberarit; quòd poſt alios Vbertus Foglietta in Elogijs teſtatur. Eant nunc Romani Clæliam ſuam laudibus ſummis extollant, num poterunt his vllam fœminam parem proferre? numquid Italiæ tota, quanta eſt, vetuſtas? & imbelles Italos poſt Chriſti religionem ſuſceptam dicemus? Quid verò dicemus de fœminis Alemannis, quæ ad expeditionem Hieroſolomitanam ſunt profectæ? Audi, quid de eis Nicetas Choniata Græ-
B cus illorum temporum ſcriptor, qui vidit exercitus ipſos, dicat; inter quos, Alemannos, inquit, & mulieres erant non coniunctis pedibus, ſed virorum inſtar diuiſis, ſuper pallijs equitantes, haſtatæ, atque armatæ, ac virili habitu ornatæ, Martio vultu, Amazonibus audaciores; inter quas vna excelluit, quaſi altera Pentheſilea, quæ ob faſtigia, & limbum veſtium auro intertextum, Auripes vocabatur. hæc ille. Sed hæc communia nobis cum multis. illud ſingulare, vt extiterit è nobis tantæ fortitudinis, ac prudentię virago in prœlijs Ioanna Tullenſis, quãtæ antiquitas tota nullam proferre poſsit, niſi fabulis aures
C cum credulis nonnullis, atque hac parte nimirum leuibus dare velimus. Quod igitur noſtrorum nullus Imperator fuerit per tot ſæcula à Perſis interfectus, aut captus, cum tamen ex antiquis occiſus Iulianus, abductusq́. in ſeruitutem Valerianus, ac noſtri ſimiliter minori ſpatio temporis Reges bis dederint Perſis, inuenerintq́. machinas bellicas, tormentaq́. huiuſmodi, vt priſca ſint præ illis nulla, fœminas habuerint in prælijs conſerendis, exercitibusq́. ductandis admirandas, hinc fit noſtros antiquis longè fortiores in bello.

D

Soluuntur obiecta quadam Macchiauelli quantum ad paupertatem Chriſtianam, & nomina Sanctorum, & contra ipſum retorquetur. Cap. IX. A

AT enim, dicet aliquis, nihil eſt quod moueat
magis homines ad prẹlia committenda, for-
titerq́. pugnandum in acie, quàm prẹmiorum
ſpes, quæ poſita eſt in nummis, & honoribus.
Tolle honorem, tolle pecuniarum deſideriũ,
quis erit pugnæ cupidus? Prædandi ardore B
impellitur miles, aut dignitatis aſſequendæ
cupidine. Hic finis illi, aut vtilitas, aut gloria. Ad hæc acce-
dant vindicationis ſtimuli. mirum enim, quantum poſsit ani-
mus deſiderio repetendæ pęnæ, iniuriæq́. puniendæ inflamma-
tus: Chriſtiana autem religio facit homines honorum, diuitia-
rumq́. omnium deſpicientes, nihil non ignominioſum toleran-
tes. Atq; hæc quidem dicet impius. Verum male ille concludit.

Nam ſi pecunijs moueatur animus militis, ſi humanis hono-
ribus, quam tenuiter accendetur, quàm breui refrigeſcet? Ve-
rè enim canebat Horatius futurũ, vt ſimulatq́. hæc miles qua- C
liacumque fuerint, modo præſenti, atq; vrgenti neceſsitati ſer-
uientia, adipiſcetur, continuò pedem referat; neque velit in
aciem deſcendere, aut adire vllum periculum.

Luculli miles collecta viatica multis
Aerumnis, laſſus noctu dum ſtertit, ad aſſem
Perdiderat: poſt hoc vehemens lupus, & ſibi, & hoſti
Iratus pariter, ieiunos dentibus acer,
Præſidium regale loco deiecit, vt aiunt,
Summè munito, & multarum diuite rerum. D
Clarus ob id factum, donis ornatur honeſtis:
Accipit & bis dena ſuper ſeſtertia nummùm.
Forte ſub hoc tempus caſtellum euertere prætor
Neſcio quod cupiens, hortari cœpit eundem.
Verbis, quæ timido quoque poſſent addere mentem.
I bone, quò virtus ſua te vocat: i pede fauſto,
Grandia laturus meritorum præmia. quid ſtas?

Poſt

A *Poſt hæc ille caſus, quantumuis ruſticus, ibit,*
Ibit eò, quò vis, qui zonam perdidit, inquit.

Horatius idem Romanos idcirco imbelles ait factos, quod diuitijs operam darent, atque ob id eas in mare abijciendas.

Vel nos in mare proximum
Gemmas, & lapides, aurum & inutile
Summi materiam mali
Mittamus, ſcelerum ſi bene pœnitet:
B *Eradenda cupidinis*
Praui ſunt elementa, & teneræ nimis
Mentes aſperioribus
Formandæ ſtudijs, neſcit equo rudis
Hærere ingenuus puer.

Hinc alibi idem.

Anguſtam amici pauperiem pati
Robuſtus acri militia puer
C *Condiſcat; vt Parthos feroces*
Vexet eques metuendus haſtas
Vitamq. ſub dio, & trepidis agat
In rebus.

Et ſanè ita conciderunt Aſſyriacum, Babylonicum, Ægyptiacum, Perſicum, Græcanicum, cæteraq. imperia, milites aſſueſeciſſe nummis, opibusq. cupiendis, ac parandis. Iam quis ignorat quam ſint infidi, qui venales animos habent? profectò quicunque capitur nummorum promiſsionibus, illi ſe ſe addi-
D cet, qui aut maiores pollicitationes proferet, aut gradus honorificentiores. quàm male agetur itaque cum illo, qui talibus ſe ſe animis ad omnem ſponſionis cuiuslibet auram mobilibus committet? Deſeretur is, cui nihil, aut perparum pecuniæ ad manus erit. Quomodo autem periculum mortis vllum volet ille adire, aut ſuum caput alicui diſcrimini obijcere, cui ſpes in hiſce rebus terrenis fluxis, & caducis? Nam quid iſtis quæſo faciat defunctus? is cui nullus eſt huiuſmodi rerum ſenſus? Quiduis potius cogitabit, quàm vitam ponere pro Republica, ſpoliari amatiſsimis opibus, auro, fundisq. partis. Verè de mi-

litia

litia ſic inſtituta poterit illud vſurpari:ò militiam venalem, & A
cito perituram,ſi emptorem inuenerit.

Anno ab Vrbe condita quingenteſimo quadrageſimo, vt è Liuio, & Appiano Sigonius in faſtis adnotauit Romani primũ cœperunt in caſtris habere militem mercenarium; non Romanum quidem, ſed Celtiberum. Ex illo maximè cęperunt etiã Romani inter ſe mutuis bellis diſsidere, ác dilaniari, obortaq́. ſunt præter ſeditionem Gracchi, ſocialia bella, ciuiliaq́. inter Marium, & Syllam; Cæſarem, & Pompeium; Triumuiros, & Caſsium, Brutumque, Octauianum, & M. Antonium, atque alia nonnulla non adeo grauia. Quamobrem milites omnino aſſuefacere ad pecuniarum, dignitatumq́. ſpem, multa continet B
abſurda. At quanto ſecurius, quanto nobilius erit expectatione multo amplioris mercedis eius animum percellere, & commouere? Nam ſi ſpes exigui tantas habet vires, tantos affert conatus, maximi præmij maximos adducet. Quocirca nihil æque inflammabit illum, quàm ſi certiſsimò credat forè, vt à Deo conſequatur æternæ beatitudinis remunerationem, dum pro iuſta cauſa bellat. nam veluti cælum longiſsimè à ſe contraria repellit, neque peregrinas, vt aiunt, impreſsiones admittit, ſic qui cæleſtibus adhærebit, hoſtes validiſsimè reijciet, C
proſternet, nihilq́. ab illis quodammodo patietur.

Hinc etiam conſequetur, vt nemo vnquam pugnare velit, niſi adſit iuſtitiæ ratio, vel non ita rapientur homines ad humanum ſanguinem fundendum leuiſsimis occaſionibus interdum commoti, cum ſibi firmiter perſuadent ſe caſtigandos, aut remunerandos cum vel iuſtè, vel iniuſtè ferro certarint. Viderunt hoc olim Romani illi priſci antequam laberentur in deteriora, ac domeſticis diſsidiis dilacerarentur, vel adducerentur in poteſtatem Imperatorum barbarorum. Cauebant in primis ne quid aduerſus fas, & omnium gentium leges in bello ſuſcipiendo committerent, neve cupiditate rapiendi aliena ferrentur, vt oſtendemus alio libro: deinde iuramento milites aſtringebant, ne ſui Ducis præſcripta vllo modo traſgrederentur, ſed prorſus eius mandatis obedirēt, quod Polybius libro 6. D
in Romanis ſeueriſsime ad vngnem ſemper obſeruatum fuiſſe demiratur ſuperſtitioni quodammodo aſcribens, quòd illis eſſet perſuaſiſsimum iuramenti violatores ad infera detrudi, ac tormentis æternis adiudicari, contraria vero præmia reponi ijs, qui bene egiſſent, ac vitæ rectum curſum tenuiſſent.

Atque

A Atque hoc eſt, quòd Romanos ad ſummum rerum, ſupremiq́; imperij faſtigium prouexit, continuiſſe in officio milites, diſciplinaque exactiſsima metu diuini numinis, quod cui ſe quis iuramento obligaſſet. Alioquin fruſtra tot leges eis, tot pœnas ac præmia propoſuiſſent. Quamobrem cum ſpernere illi iuramenta, ac varijs, exterisq́. contaminati ſuperſtitionibus, & fabulis multo indigniſsima de Deo, diuiniſque, quàm prius ſentire, & quod olim ſtabili perſuaſione infixerant animis, in eo titubare, aut potius nihil de Deo credere auditis Epicureorum placitis cœperunt, ac dicere cum illo:

B *—— credat Iudæus Apella:*
Non ego. namque Deos didici ſecurum agere æuum:
Nec ſiquid miri faciat natura: Deos id
Triſtes ex alto cæli demittere tecto.

Tum vero non minus quiuis Italus, Hiſpanus, Afer, Gallus, Syrus, Arabs, Dalmata, Pannonius, Myſuſue bello valere cæpit, quàm Romanus: Italiq́ue omnes admiſsi in ciuitatem, quãuis alibi ſedes haberent, non in Vrbe & mox omnes Imperio Romano ſubiecti; illudq́ue venit in manus poſt multa bella ciuilia, multas Italiæ vaſtitates illatas non modo Imperatorum Romani ſanguinis, quod fuit vſque ad Neronem, ſed Italicorum præterea, ac defuncto deinde Nerua Hiſpanienſium, Afrorum, Gallorum, Syrorum, Arabum, Myſorum, Pannoniorum, Dalmatarum, vt explicauimus libro ſecundo de antiquo, & nouo Italiæ ſtatu. ſic vbi Romani Imperatores, qui Chriſtum ſequi profitebantur, hæreticis militibus, quibus nulla eſt certa religio, nulla eſt reipſa fides, vti cæperunt, Vandalis, Gothis, atque iſtis gubernacula bellorum gerendorum crediderunt, ruinam duxit Occidentale imperium, quòd aperuimus ſigno

C

D de amicitia quadrageſimo primo lib. 10. cap. 8.

Stet itaque nihil æque militibus animos addere ad præliandum, quàm iuſtas ob cauſas pugnantem certo credere bonis bene, malis male futurum poſt mortem. Deumq́ue pro meritis ſuum cuiq́ue retribuere. Hinc legimus apud Herodotum, cæteroſq́ue olim nulla bella ſuſcipi ſolita ab vllis populis aut Regibus, niſi oraculis conſultis, quod ſcilicet, fidem facere vellent ſe de ſententia cęlitum venire ad certamen. & Romani nihil agebant, niſi libros Sybillinos conſuluiſſent: præterea verò, quòd cæteris gentibus erat inuſitatum, fæciales miſiſſent, qui peterent,

rent,vt deſiſteretur ab iniuriis inferẽdis, aut ſatisfieret illatis. A
Amplius autem ſuperſtitioſe auguriis,& aruſpiciis operam dantes id perſuaſum cunctis volebant, à nutu diuino nihil non ipſorum pendere. Atque ita quando non poterant aſſequi,neq; aſſequebantur Dei veri cultũ, & gratiam, miſerrime hærebant in vmbris,& ſpectris;& ijs tamen multa maxima conficiebant. exemplo eodem grauiſsima ſunt aggreſsi Reges omnium ſummi, & celeberrimi copiarum Duces. Alexander ſe Ioue natũ credi volebat,ipſiusque iudicio cuncta abs ſe ſuſcepta bella administrari.de Cæſare illud euulgatũ; ad Rubiconem ſpectrum, ſibi admirabile adſtitiſſe, quod hortaretur ad arma capiẽda in B
aduerſarios ſuos; Sertorius ille fingebat ad ſe albam ceruam diuinitus miſſam, quæ moneret ipſum, quid ſingulis in rebus agendum ſibi foret. Atque ita cuncti vel aliorum generalibus, vel ſuis ſingularibus ſunt vſi modis,per quos militibus perſuaderent,ſibi ſuperos adeſſe ac fauere, ac proinde ne dubitarent manus conſerere,ac certare.

Verum enimuero falſa iſti,cæteriq́ue omnes conſectati ſunt, quamuis aliquando magna patrarint adeo valet vel vmbra veritatis. Chriſtiani, quibus, ſi comparentur antiquis,nulla eſt exercitatio militaris, quique veræ religioni, quàm Pontifex C
Romanus decernit, adhærent, verè Deum Ducem ſequuntur in bellis iuſta de cauſa rite ſuſceptis.atque ideo ſi volunt ſibi bene eſſe ac feliciter;numquam debet vnguem latum recedere ab illo, ſtudioſiſq́. illius, ſiue illi iam vita migrarint, & in ſuperis ſint, ſiue in terris verſentur, aut eius nomine ſuis Præſideant, ſcientes eum vocari exercituum Deum, qui pugnantibus animos adimat,atque addat.

Quod verò ait Macchiauellus non eſſe ſanctorum nomina noſtris infantibus imponẽda, quòd illi fuerint imbelles, verum, quò excitetur ad præſtantiam militarem imponenda, quæ tulerunt priſci illi bellicarum rerum gloria ante ortum Chriſtum D
florentes,qualia ſunt Herculis,Achillis,Alexandri,Pyrrhi,Annibalis,Pompei,Cæſaris,aliorumq́. huiuſmodi,id omnino ridẽdum. Quid enim quæſo commouit iſtos ipſos ad bellicum robur,ad audenda,& edenda facinora? num nomen,quo appellabantur? Atqui ante ipſos nemo iſtius appellationis paulo celebrior fuit; non igitur inflammantur animi pugnantium rebus hiſce ad egregia patranda. Quid autem,quod poſt obitum ipſorum, cum multi fuerint eodem nomine, nemo eſt, qui inſigne

gne

A gne quidquam ſit aggreſſus, cuius aliquod factum laudabilius celebretur? Quin multi ignauiſsimi ea nuncupatione memorentur, quaſi euenerit ipſis, quod Græcus quidam dixit.

Τις πατέρα αἰνήσει εἰ μὴ κακοδαίμονες υἱοί.
Quis patrem extollet, ſoboles niſi ſordida, vilis?

Hoc enim ſæpe contingit, vt nonnulli putent hoc ipſo ſe excellentiſsimos, quod inane nomen excellentis alicuius gerant, inſtar corniculæ illius Æſopicæ facti, quæ pulcherrimarum volucrum plumis ſe ſe operuerat. An verò accidet, quod eſt conſe-
B cutum.

—— moueat cornicula riſum
Furtiuis nudata coloribus?

Illud eſt multis mortalibus vſitatum, vt multo facilius imitẽtur vitia, quàm virtutes alicuius. Quid igitur eueniet? In iſtis Ducibus, ac Regibus antiquis fuere vitia enormiſsima. non eſt opus ea referre. quiuis antiquitatum peritus recordabitur. Cum quis itaque nomen illorum geret non ad virtutes exprimẽdas feretur, ſed flagitia. nam protinus habebit in promptu,
C quo ſe excuſet. Alexander ebrioſus erat, plures amicos abſq; vlla cauſa occidit. Annibal nulla fide fuit, crudeliſsimus. cui fuerit agnominatio iſtorum, protinus ille ad iſta præclara excitabitur, atque habebit, quo ſe glorioſe tueatur, ac vendicet ab omni repræhenſione. Thraſo ille Terentianus ſic certè.

ita olim Pyrrhus factitabat.

Cum ſcilicet ob timorem, ſibi poſtremum locũ delegiſſet in pugna, arrepturus fugam, daturusq. ſe in pedes, ſiquid primis mali accidiſſet. Traianus Hiſpanus, Septimius Seuerus Afer, Dio-
D cletianus Dalmata ſcribuntur pugnaciſsimi, ac bellicoſiſsimi fuiſſe. Atqui haud curarunt iſtas nuncupationes.

—— Eutrapelus cuicunque nocere volebat
Veſtimenta dabat pretioſa, decorus enim iam
Cum pulchris tunicis ſumet noua conſilia, & rem.

Inquit Horatius: Sic qui vellet alicui nocere, non ineat aliam viam, quàm traditam ab iſto noſtro. Quicunque induet ſpecioſos huiuſmodi titulos, propè ſibi videbitur eadem, quæ patrarunt illi, ad exitum perduxiſſe. ac veluti ſolent delicatuli fi-

lij diſsipare opes à parentibus multo ſudore partas, ſic formu- A
ſuli iſti ſub vmbra glorioſi nominis cōquieſcentes ſomno ſe da-
bunt. An non ita? quis poſt Herculem fuit Hercules? quis An-
nibal poſt Annibalem? quis poſt Cæſarem Cæſar magni nomi-
nis? Atqui ego oſtendam, longe ſecus obtigiſſe noſtris Regi-
bus, ac militum ductoribus, qui Sanctorum nomine ſunt appel-
lati, aut ſuperiorum Regum, vel Imperatorum. Alfonſi plu-
res in Caſtella, & Luſitania fuere fortiſsimi Reges, qui bello
præclariſsimas victorias ex hoſtibus ſunt adſecuti, qui à ſancto,
ſiue Ildeſonſo, ſiue Alfonſo, (idem namque eſt vtrumque) ſunt
nominati. Eodem modo Ferdinandi plures ab eiuſdem nomi- B
nis Sancto dicti. Idem dicimus de Canutis Daniæ, Eduardis
Angliæ, Venceslais Bohemiæ, Ladiſlais Hungariæ, Cazimiris
Poloniæ, Ericis Sueuiæ, Henricis, Fridericis, Othonibus Ger-
maniæ, Ludouicis Galliæ Regibus. quorum ſanè omnium no-
menclationes à Sanctis deſumptæ ſunt. En igitur, vt nomina
Sanctorum noſtris infantibus adiecta magis eos commoueant
ad gloriam militarem, quam nomina priſcorum, qui fuerint à
nobis, & à ſanctitudine alieni. Quin neq; illa priſcos ipſos tan-
tillum mouere potuerunt, ad contraria potius impulerunt, &
ad repræſentanda, quæcumque in illis erant ſceleſta, ac fugien- C
da. Equidē video inter noſtros ab illis magnificentiſsima præ-
ſtita, & quæ omnem ſuperent antiquitatem, qui à Sanctis man-
ſuetiſsimis appellationem cœperunt. Alfonſus ille Alburque-
cius, qui vſque ad auream Cherſoneſum Luſitanici imperij cō-
finia protendit, Afros, Arabas, Perſas, Indos cis, & vltra Gangē
deuicit, aggreſſus, quæ nemini vnquam venerunt in mentem,
ſancto nomen acceptum refert. Idem dicimus de Chriſtopho-
ro Columbo Genuēſi, qui nobis iter ex omni æuo occluſum pri
mus ad Indias Occidentales aperuit; de Ferdinando Corteſio,
de Franciſco Pizzaro, è quibus ille ampliſsimos tractus Mexi- D
canos, hic Peruanos adduxit in Hiſpanorum poteſtatem. Mau
ritius, ac Baſilius Macedo poſt Conſtantinum primas ferunt in
bellicis laudibus inter Imperatores Orientales. Nam Mauri-
tius quidem Perſica regna occupauit, Baſilius hoſtes imperij
vltra Euphratem ſummouit. Ambobus nomenclatio fuit à ſan-
cto. Inter Italos duo maximè ob excellentiam militarem cele-
brantur Franciſcus Sfortia, qui principatum Mediolanenſem
ſibi armis acquiſiuit, & Franciſcus Maria Ruereus Vrbinas.
Atqui Franciſcus Aſsiſias patientia fuit, ac lenitate admira-

bili,

A bili,ac planè cæleſti. Ab hoc vterque illorum nominatus. Eſt igitur, vt contraria prorſus dicenda,& concludenda è certiſsimis euentis, quàm quæ effutierit iſte homo, ſiue reſpicias antiquorum,ſiue noſtrorum nomenclationes. E priſcis,qui fortiſſimi habentur,à nemine ſuperiorum nomen acceperunt; & qui ipſorum nomen tulit,haud refert etiam facta. Cõtrà è noſtris, qui ſunt à ſanctis dicti,bellicoſiſsimi fuerunt. Quid ita? ſicut infima corpora à ſupremis illis cientur,ſic animi ab animis cæleſtibus, qui ab exercituũm Deo robur acceptum noſtris immittunt ad maxima aggredienda,& conficienda.

B *Dijs te minorem quod geris,imperas:*
Huc omne principium,huc refert exitum.

De ſuperis loquens aiebat Horatius; quorũ inſtar noſtri mitiſsimi ſunt,ijdemq́; fortiſsimi, & inexpugnabiles. ſuũ tempus eſt manſuetudini maximæ, ac ſuum fortitudini exercendæ. canibus,atque equis vtimur ad voluptates,ac delicias leniſsimis, atque obedientiſsimis,ad pugnas cruentiſsimas iiſdem pariter implacabilibus quodammodo,& efferatis. Api ingenioſiſsimæ animalium poſt hominem mel eſt dulciſsimum,vt à nullo tanta
C dulcedo,eidem ſtimulus,quem carnibus infigat,acutiſsimus,& quaſi veneno aſperſus. Elephas placidiſsimus eſt,ac ſimul etiã pugnaciſsimus. Leones quamuis feri dicuntur in obſequentes, ac proſtratos eſſe ſupra omnes feras maximè placidi, & innocui. Ouidius Triſtium.lib.3.Elegia.5.

Quo quiſque eſt maior,magis eſt placabilis ira,
Et faciles motus mens generoſa capit,
Corpora magnanimo ſatis eſt proſtraſſe Leoni.
Pugna ſuum finem,cum iacet hoſtis,habet.
D *At Lupus,& turpes inſtant morientibus Vrſi;*
Et quæcunque minor nobilitate fera eſt.

An deſunt nobis Conſtantini, Theodoſij, Caroliq́. Imperatores cognomento ob rerum geſtarum ſublimitatem Magni, à quibus nomina mutuemur,niſi cælitum velimus ob reuerentiã, ne obtrudamus impietatem? Antiquos iſti omnes non modo æquarunt,ſed longiſsimo interuallo ſuperarunt. Crux iſtis patientiæ ſummæ vexillum, fuit inſigne in manibus conſerendis, fugandis hoſtibus, ac vincendis. Atque ita manſuetudinis ſi-

gno:non crudelitatis,inimicos vicerunt,& quidẽ illos,qui con- A
traria ſigna explicabant,Conſtantinus Maxentium,& Liciniũ,
Eugenium verò Theodoſius, de quo ita Claudianus poëta non
Chriſtianus.

——non inſultare iacenti
Mallebat: mitis precibus pietatis abundans,
Pœnæ parcus erat: paci non intulit iram.
Poſt acies odijs idem qui terminus armis.

Ac talis fuit, quem Themiſtius Philoſophus nobiſcum non eadem ſentiens de religione præfert Alexandro Magno. Ac B ſuadebit aliquis, vt inferorum nomina geſtemus? Apage ad inferos cum doctrina iſta. nos eſſe cum cælitibus, & cupimus vocabuliſque, ac rebus conamur. Multis verò de cauſis ſanctorum nomen incitabit illo inſignitos ad inimicum vincendum. Ac primum quidem, quòd ſciant ab illis nihili facta omnia, honores populares, opes, vitam, vt iuſtitiæ, ac veritati locus eſſet. & ipſi igitur exemplo horum non retardabuntur amore vllo opum, delitiarum, vitæ, ab irruendo in hoſtes, in apertam mortem, ſi fuerit opus, quando pro iuſtitia, ac veritate pugnant. Rurſus cum norint ſe in tutela poſitos eorum, quorum C nomine appellantur, & qui pro ipſis preces ad Deum fundunt, nihil omnino verebuntur quidquid ex aduerſo ſe opponet, & contra ipſos præliabitur, quaſi in conſpectu concilij cæleſtis, ſuperiorumq. omnium bella in hoc mundi theatro contemplãtium decertent, in memoriam reuocantes illud, ſpectaculum facti ſumus Angelis Deo, & hominibus.

——pulchramq. petent per vulnera mortem.

Iam verò certi à cæleſtibus haberi odio ſupra omnia flagitioſos obſtinatos, vti ſunt plerumque, qui ſumunt arma pro ini- D quitate, idcirco in hos vehementiſsimè concitabuntur, vt quos vehementiſsimè ſuperi auerſentur.

A

Soluitur obiectum Macchiauelli, quo contendit imbelles homines fieri quod Chriſtiana lex iniurias vlciſci vetet, & contra ipſum retorquetur. Cap. X.

AT, inquit ille, Chriſtiana lex iniurias vlciſci ve-
tat, quippe quæ ſuadeat alteram maxillam
præberè illi, qui vnã percuſſerit; & pallium ra-
pienti, inſuper & tunicam dare. Atqui, ò bo-
B ne homo, aliud eſt loqui de publicis iniuriis,
aliud de priuatis. Publicas perſequi indicto
rite bello haud vetamur. Quocirca id prohi-
bebit tãtum Chriſtus, & cauebit, ne aduerſus noſmetipſos exer-
ceamus robur, & quidquid habemus fortitudinis; ſed omne id
impendamus, & effundamus in hoſtes, vires omnes iunctis ani-
mis colligamus, & aduerſus illos progrediamur. Id ſi eſt imbel-
les homines efficere, viderint cuncti. An ſi quis impediat, ne
manus aduerſus aliam manum ferro ſe armet, eamque præſcin-
dat, hoc erit, infirmum corpus efficere? Amputet igitur bra-
C chia, pedes, crura, ac ſi placet, ipſum caput. bellè profectò erit
iſti manui, & corpori vniuerſo. firmitas illi magna erit, & inui-
cta membra. Videre ne priuati ſæuiant in priuatos, id nihil eſt
aliud, niſi vt corpus ſit robuſtiſsimum. Quod ſi membrum mor-
bo tentatur, non continuò vel preſcindendum, vel expediendũ
ferrum. Reliqua membra præſtabunt illi officium ſuum, ſemet
expoliabunt omni alio munere, vt ægrotanti opem ferãt; Ama-
ra multa perpetientur, quaſi alteram maxillam præbeant, vt
peccanti ſuccurrant. Quod ſi illud ſanari nolit, latius ſerpat
lues, computreſcat, contagione reliquum corpus inficiat, tum
D cultellus educendus, ac diſſecandum quidquid eſt peſtilentis.

Quamobrem neque Chriſtiana lex prohibet, quominus eos
corrigamus, iiſque obſiſtamus, qui pergũt peccare, in deterius
labuntur, præcipites eunt. Si peccauerit in te, inquit Chriſtus,
frater tuus, vade, & corripe inter te, & ipſum ſolum; ſi te audie-
rit, lucratus eris fratrem tuum: ſi autem te non audierit, adhi-
be adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium teſtiũ ſtet
omne verbum. quod ſi non audierit eos; dic Eccleſiæ; ſi autem
Eccleſiam non audierit, ſit tibi, ſicut Ethnicus, & publicanus.
hæc Chriſtus Matth. cap. 18. Audiſtin, qua via ſit repugnandum

malis? Adhibenda primum lenia medicamenta. hæc niſi proſint,ad acerba veniendũ.proiciẽdus, quicumque eſt iniurioſus. Quod ſi tempus lenia non permittat;periculum ſit in mora, ſiquis verbi gratia in me enſem ſtringat, occiſurus ſine dubio,niſi vis vi repellatur,tum vero permittit lex,vt occidam; ſacerdos ipſe ad altare poſitus,ni poſsit aliter effugere mortem, ſiquis eum telo adoriatur,poteſt interficere. Et tamen ſacris viris tanta eſt manſuetudo præſcripta,vt neque ipſi vmquam,vel in iuſtis bellis enſem ſtringere,membraque truncare;vel vt ali cui certo truncentur, operam dare vllo modo poſsint. Sic igitur aduerſus iniurioſos homines agere, experiri iudicio nihil impedit, non continuò tamen ad iſta conuolandum. placide agendũ;ne irritationibus animos vlceremus,& impellamus ad maiora.Nam quemadmodum medici ſinunt prius efferueſcere vitioſam carnem,ſubſidere tumorem, & quodammodo concoqui putreſcentem ſanguinem, ſaniemq; mitigari, tùm vero incidunt,vt illa effluat. eodem modo non ſimulatq. aliquis ebullit,vt ita loquamur, ad iniurias;eſt contra nitendum. lenitate eſt opus;cædendum loco,eſt aliquid illi dandum,vbi æſtus deſiderij cõquieuerit,educetur virus,agnoſcet erratum,corriget, ac de illa lenitate plurimum nos amabit.An verò fortis eſt, iniurias quaslibet repellere, vindicare, nullas poſſe ſuſtinere? Infirmi eſt hoc,eſſe animo ſic abiecto, vt oneris tantillum ferre non poſsimus,non eſſe excelſo, & inuicto,verùm quàmuis aduolantem muſcam,Domitiani exemplo,velle perſequi,configere, ad ſingulas commoueri,indignari,turbas ciere. Audi Iuuenalem Satyra 3.

A B C (margin letters)

Abb.cap. clerici.de vit. & honeſt. cler. Dec.l.vt vim de iuſtitia,& iu.Nauar. de reg. cõmen. 3.num.51.

—— quippe minuti
Semper,& infirmi eſt animi,exiguiq. voluptas
Vltio:continuo ſic collige,quod vindicta
Nemo magis gaudet,quàm fœmina. D

Ac bene Mauritins Imperator Philippico dicenti Phocam eſſe ingenio partim timido,partim audaci reſpondit, vt refert Zonaras,ſi timidus eſt,ergo homicida eſt.Verè.nam cum timidi trepidẽt ad omnia;nihil non exhorreſcant; vbi inciderit vmbra ſuſpicionis,tenuisve offenſio, expaueſcunt maiora,de ſuis viribus,quas norunt exiguas, deſperant; & huiuſmodi cuncta protinus aboleri,& exterminare contẽdunt.quin ferarum more irruunt,neque curant,an caput impingant in murum,vel in

præceps

A præceps corruat.neque hæc eſt fortitudo,ſed furia,rabies, quæ ſimulatque ebullierit,relinquit homines languidos, nullis omnino viribus, nullo robore, ſimiles torrentibus, qui maximo cũ fragore obuia quæque corripiunt,curſu horribili,tortuoſis fluctibus ripas deijciunt,aggeres proterunt,arbores terras excauant, cum ſtabulis ferunt armenta. ſed horis hæc paucisſimis accidunt. Mox inſpicies alueum,nihil aquarum videbis;arentia omnia. Non ita Danubius,Ganges,Indus,Nilus. ita placide alicubi fluunt, vt neutram in partem diſtinguas eorum curſum, cum tamen impetu maximo ferantur, velociſsimo lapſu,
B inſtar Orbium cæleſtium,quæ ſtare contemplantibus videntur, ijſdem perpetui, ac profundiſsimi aquarum gurgites. ſic enim Claudianus panegyr.2.in Sthiliconem.

Se iactent alij,ſtudeant feritate timeri,
Abductoq́. hominum cumulent æraria cenſu.
Lene fluit Nilus; ſed cunctis amnibus extat
Vtilior,nullas confeſſus murmure vires.
Acrior at rapidus tacitas prætermeat ingens
C *Danubius ripas,eadem clementia ſæui*
Gurgitis immenſum deducit in oſtia Gangem.
Torrentes immane fremunt,lapſisq́. minantur
Pontibus,inuoluunt ſpumoſo vortice ſyluas.
Pax maiora docet.peragit tranquilla poteſtas,
Quod violenta nequit: mandataq́. fortius vrget
Imperioſa quies.

Vin hoc totum clariori exemplo diſcere? ſint duo milites in
D acie,è quibus alter alteri ſubiratus vindictam meditetur. An ſi hoſtis impetum faciat in aliquem ex his, adcurret alius, ac vehementius obſiſtet, lacertiſq́. validioribus aduerſus irruẽtem, quàm ſi nihil offenſionis ſit inter iſtos, ſed mutuas iniurias cõdonarint? Siquidem ſinamus animos exerceri,& exacui ad expetendas,ſumendaſq́. vltiones,atque,vt aſſolet, idem cõtinget multis militibus,militũq́. Ductoribus, ne fortitudine nulla erit exercitus huiuſmodi,cito delebitur. Contra autem ſi condonẽtur iniuriæ, homineſq́. remittendis illis ſtudeant, tùm multo acriores in pugna fiunt. appoſitè Virgilius fingit Turnum multis oneratũ fuiſſe contumelijs in publico conſilio à Drance. nihil

hil

hil grauius à Turno Rege in illum ob acceptas ignominias A
animaduerſum. quibus igitur modis iniurias Drancis Turnus
refellet?

Exſcindine domos (id rebus defuit vnum)
Perpetiar. dextra nec Drancis dicta refellam?
Terga dabo? & Turnum fugientem hæc terra videbit?

Hæc Turnus ſemetipſum concitans ad robur exerẽdum, dedecora, quibus fuerat à Drance aſperſus, vlturus, atque abſterſurus. Sed hæc Virgilij. Audiamus, quòd Cæſar accidiſſe duobus militum ſuorum T. Pulfioni, & L. Vareno Comment. lib. 5. B
2. perpetuas (ait ille) controuerſias inter ſe habebant, vter alteri anteferretur, omn busq. annis de loco ſummis ſimultatibus contendebant. Ex his Pulfio, cum acerrimè ad munitiones pugnaretur, quid dubitas, inquit, Varene? aut quem locum probãdæ virtutis tuæ expectas? hic dies, hic dies de noſtris cõtrouerſijs iudicabit. Hæc cum dixiſſet, procedit extra munitiones, & quæ pars hoſtium confertiſsima viſa eſt, in eam erumpit: ne Varenus quidem tum vallo ſe ſe continet. ſed omnium veritus exiſtimationem, ſubſequitur mediocri ſpatio relicto, Pulfio pilum in hoſtes mittit, atque vnum ex multitudine procur- C
rentem traijcit: quo percuſſo, & examinato; hunc ſcutis protegunt hoſtes, & in illum vniuerſi tela conijciunt: neque dant regrediendi facultatem. transfigitur ſcutum Pulfioni, & verutũ in baltheo defigitur. auertit hic caſus vaginam, & gladiũ educere conantis dextram moratur manum, impeditumq. hoſtes circunſiſtunt. ſuccurrit inimicus illi Varenus, & laboranti ſubuenit. ad hunc confeſtim à Pulfione omnis multitudo cõuertit. illum veruto transfixum arbitrantur. Varenus gladio cominus rem gerit, atque vno interfecto, reliquos paulum propellit. dum cupidius inſtat, in locum inferiorẽ deiectus concidit. huic D
rurſus circumuento fert ſubſidium Pulfio, atque ambo incolumes compluribus interfectis ſumma cum laude ſe ſe intra munitiones recipiunt. hic fortuna in contentione, & certamine vtrumque verſauit, vt alter alteri inimicus auxilio, ſalutiq. eſſet: neque dijudicari poſſet, vter vtri anteferendus videretur. Hactenus verba Cæſaris. Sic igitur ſumenda eſt nobis vltio de aduerſarijs noſtris, non vt in noſtros ciues populareſue iram, ſiquã concepimus, effundamus; ſed in publicos hoſtes. An ſi illi doctrinam Macchiauelli ſecuti fuiſſent, tanta roboris experimenta,

A menta dediſſent poſteris ad æternam ſui nominis gloriam reliquiſſent? Viden, vt non efficiat imbelles, non referre opprobria illata, nõ vlciſci in ſuos à ſuis illatum, quodcumque illud ſit, detrimentum. Nihil æque, atque in publicam cauſam peccatur; ſi priuatum quempiam duntaxat lædo, vnius eſt malum. pertingit vnum. ſi vniuerſalem ſtatum, tunc omnes id tangit. ac pro multitudine vniuerſitatis, hominumq. in illa commorantium multiplicatur error. Ciuis eſt pars ciuitatis, hoc eſt illi à natura tributum, & penitus inſitum, vt in illius vtilitatem ſe, ſuaq. omnia conferat. nam rebus ſingulis eſt hæc ingenita pro-
B penſio, vt ſuimetipſius iacturam velint omnino facere, quominus è communi bono quidquã depereat. Idcirco ſiquis enſem ſtringit attollens, vt caput feriat, continuò brachium quamuis diſſecandum, nulla iuſſa expectans occurrit, excipienſq. ictum ſui detrimentum negligit, vt caput potiſsimam corporis partem tueatur. ac bene ille.

Dulce, & decorum eſt pro patria mori;
Mors & fugacem perſequitur virum;
Nec parcit imbellis iuuentæ
C *Poplitibus, timidoq. tergo.*

Igitur quicunque priuatus iniurias perſequitur aduerſus populares ſuos, non aduerſus communes hoſtes, is ſtatum publicum lædit, facit contra innatam procliuitatem, cõtra intimas animi vires; ac neceſſe eſt titubet in enſe expediendo, ſtringẽdo, brachijs porrigendis, intentandis, quippe quem retrahat illa inſita propenſio, atque ita non fortis, ſed ignauus euadat. Idcirco cum vates ille interrogaſſet Romanos bellis inter ſe ciuilibus ſæuiẽtes obſtupuiſſe ait ad huiuſmodi interrogationem veluti viribus deſtitutos, & caſſos.

D

Furorne cæcus, an rapit vis acrior,
An culpa? reſponſum date.
Tacent; & ora pallor albus inficit;
Menteſq. perculſæ ſtupent.

Ὁ συνιςορῶν αὑτῷ τι, κἂν ᾖ θρασύτατος
ἡ σύνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ.
Qui ſibi aliquid conſcius eſt, etiamſi fuerit audaciſsimus.
Conſcientia ipſum timidiſsimum eſſe facit.

Aſſuefacere nimirum ciues ſuos vlciſcendis iniurijs, nihil eſt A
aliud, niſi operam dare, vt illi inter ſe diſtrahantur, diſcerpan-
tur, perinde ac ſiquis inſtar Medeæ filij membra dilanians hac
illac diſpergeret. Hinc factiones, ſeditiones, prœlia. Exteri in
ſuos accerſuntur, immittuntur in viſcera propria ferales inimi
ci, à quibus deinde omnes opprimuntur, ac delentur. An hoc
robur? An hæc fortitudo?

Neceſſe oſtenditur, iniurias remittere, & contemnere ad amorem conciliandum, tenendumq́. inter populares, quo nihil magis auget pugnantium vires, quæ diuinitus maximè augentur, cum quis ob bonum publicum ſe ſe ijs deuouet. Cap. XI. B

NIHIL eſt, quod æquè amplificet, atque inten-
dat vires animi, & corporis noſtri, atq; amor:
ob hoc enim veluti fonte emanãt omnes, qui-
bus impellimur ad aliquid agendum, vel ap-
petendum, cogitationes, cõſilia, decreta, exe-
cutiones; Ab hoc omnes, quibus agitamur C
perturbationes. Quamobrem nihil erit va-
lentius ad militum robur confirmandũ, neruos contendendos,
quam colligaſſe maximo, atque intimo amoris vinculo pugnã-
tium mentes. Explicauit hoc Homerus, vt obſeruarunt aliqui,
cum refert ab Agamemnone ſic inſtructas acies, vt qui conſan-
guinei, cognati, viciniue erant, in agminibus ijſdem cuncti eſ-
ſent, vt ardentius ſcilicet prœliarentur, alterq. alteri opem fer-
ret. Rurſus idem tunc Achillem bella repetiſſe vehementius
narrat, cum dolore amoris permotus occiſo Patroclo, quẽ ma-
ximè amabat, arma ſumpſit aduerſus Troianos. Imitatus eſt D
hoc Virgilius in Euryalo illo ſuo, Niſoque. Quocirca nihil ma-
gis curabit, atque enitetur Reip. diligens, ac peritus modera-
tor, quàm vt ciues, militesq́. inter ſe ament, ſiquidem velit ex
hoſtibus victoriam referre. At ſi velimus exerceri homines ad
iniurias vindicandas, actũ eſt non modo de vehementia, dila-
tationeq́. amoris in multos, atque omnes, ſed prorſus de amo-
re ipſo; qui quãto plures cõplectitur, eò maior eſt, veluti ignis
plura ligna corripiens, atque vrens, aut lux è pluribus locis re-
percuſſa. In quotidiana namq; conſuetudine, ac familiaritate

vix

A vix eſt, vt offenſiones ſæpe non exoriantur: nam cum nemo ſit ſine vitijs, à quibus læduntur omnes, quamuis illa ſint exigua, quòd eſt paucorum, neceſſe erit diſſuere amicitiam, niſi ad mãſuetudinem facti ſimus, ac noſmetipſos conformemus ad illius normam, & obliuione obruamus, quidquid acerbitatis nos poteſt perſtringere. Rectè namque Horatius aiebat, omnia nobis, vt amorem tectum ſartum tueamur, interpetranda in meliorem partem, ac ſi res patitur, non modo eleuanda errata ac minuenda, ſed etiam trahenda ad virtutes, harumq́. ſpecioſis veſtibus decoranda.

B *At pater vt gnati ſic nos debemus amici*
Siquod ſit vitium, non faſtidire. Strabonem
Appellat pætum pater; & pullum, male paruus
Sicui filius eſt, vt abortiuus fuit olim
Siſyphus; hunc varum, diſtentibus cruribus; illum
Balbutit ſcaurum, prauis fultum malè talis;
Parcius hic viuit, frugi dicatur; ineptus,
Et iactantior hic paulo eſt, concinnus amicis
C *Poſtulat, vt videatur; at eſt truculentior, atque*
Plus æquo liber, ſimplex, fortiſq́. habeatur;
Caldior eſt, acres inter numeretur; opinor
Hæc res & iungit, iunctos & ſeruat amicos.
Et mox.
Nam vitijs nemo ſine naſcitur: optimus ille eſt
Qui minimis vrgetur. amicus dulcis, vt æquum, eſt
Cum mea compenſat vitijs bona: pluribus hiſce
(Si modo plura mihi bona ſunt) inclinet: amari
D *Si volet, hac lege in trutina ponetur eadem.*
Qui ne tuberibus proprijs offendat amicum,
Poſtulat, ignoſcat verrucis illius. æquum eſt
Peccatis veniam poſcentem, reddere rurſus.

Ad ſummam Macchiauellus amicitiã tollit de mundo; quin, vt aiebat Cicero, Solem, cum vult nos exerceri ad vltiones ſumendas; ac legem Chriſtianam carpit, quod obliuionem ſuadet iniuriarum. Amplius ſi credimus Ariſtoteli initio politici primi aſſerenti hominem, qui ſolus ſit, eſſe aut Deum, aut beſtiam,

nos ex hominibus beſtias faciet. Exterminata namque ami- A
citia, exterminato amore, ad ſolitudinem redigimur cunċti,
cumque nemo ſit Deus, de philoſophi huius ſententia, per iſta
placita conuertemur in beſtias. At quanto ſapientius Pho-
cylides.

Μὴ μιμοῦ κακότητα, δίκῃ δ' ἀπόλειψον ἄμυναν
Πειθὼ μὲν γὰρ ὄνειαρ, ἔρις δ' ἔριν ἀντιφυτεύει
Ne imitere nequitiam, iuſtitiæ relinque vindictam
Conciliatio namq; lucrũ, contentio vero contentionẽ gignit.

Hoc ſcilicet Paulus aiebat, noli vincere malum, ſed vince in B
bono malum. quis enim beneficentiam, manſuetudinem, placa-
bilitatemq. non amet, amplectatur, foueat, exoſculetur? His ar-
tibus incendia amoris immenſa inter populares excitantur, ſi
non modo beneficijs certatur, ſed ita præterea certatur, vt pro
maleficio beneficium reponatur. ita fit, vt milites ardentiſsi-
mè inter ſe ament, ac fortiſsimè prœlientur.

Sed ponamus eſſe aliquos ſiue multos, ſiue paucos, qui ſint
innocẽtiſsimi, ab omni labe, quantum fieri poteſt, immunes; ac
velint dedecora omnia, damna omnia, quæcunque inferuntur,
excipere, non experiri iudicio curent, nihil conqueri, tantũ pa- C
tienter ferre exemplo Chriſti, vt bene ſit Eccleſiæ ipſius, cœtui
Chriſtianorum, quamuis irrogentur à flagitioſis, & audaciam
nimiã ſumentibus ex iſtius nimia tolerãtia. quid hic dicemus?
hunc eſſe ignauum militem? ſine dubio miles erit Macchiauel-
lo abiectiſsimus. Ego cõtra aſſero eſſe huiuſmodi, qui victorias
ex hoſtibus maximas referat, trophæa de ipſis nobiliſsima ſta-
tuat, triũphos agat, robur omne, ſed ſingulare, ac præſtãtiſsimũ
Chriſtianis militibus deriuatum cęlitus inſpiret, in fugam ver-
tat inimicos, ad terram proſternat, occiſione ipſos occidat.
Atque hoc eſt, quod Hieremias videns Hebræorum res acciſas, D
Hieroſolymas dirutas, Iudæos abductos in ſeruitutem, cuncta
ipſorum loca vaſtata, euerſa, ſibi dari poſcebat aliquẽ, non qui
copias maximas cogeret, acies inſtrueret vltionis auidas, &
impatientiſsimas iniuriarũ, vt in priſtinũ reſtitueret Hebræo-
rum res, in antiquũ ſtatum reduceret, ſed qualem deſcribit hi-
ſce verbis. Sedebit ſolitarius, & tacebit, quia leuauit ſe ſupra ſe
põnet in puluere os ſuum, ſi forte ſit ſpes, dabit percutienti ma-
xillam, ſaturabitur opprobrijs: quia non repellet in ſempiternũ
Dominus, quia ſi abiecit, & miſerebitur. Hæc ſanctiſsimus va-

A tes vocatus ad regna euertenda, atque ædificanda, decernẽs in illo ſpem ponendam, qui ſaturetur ignominijs, perinde atq; eas maximè ſitiat, atque eſuriat, det percutientibus maxillam, per illum fore, vt Deus Iudæos haud amplius repelleret, ſed eorum miſereretur.

Atque hoc pariter eſt, quod ad nomen Ieſu cuncta genufle-ctunt. Chriſtus, ait Paulus, factus eſt pro nobis obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, &
B infernorum, Audin quid in ſublimiſsimo Maieſtatis altiſsimæ ſolio Chriſtum collocarit, vt Reges confringantur, capita multorum conquaſſentur? iſta ipſa patientia, de qua loquimur, admiranda, & maximè ſingularis, vſque ad mortem ſubeundam pertingens.

Ridebit ad hæc impius; & anilium fabularum loco reputabit. At qui innumera ego exempla poſſem proferre eorum, qui hæc factitarunt, vt victoriam poſſent ex hoſtibus referre, & qui dem maximè illuſtria. Chriſtianorum dicet ille exempla proferentur, & multo amplius his quaſi ineptis illudet. Verum non
C Chriſtianorum dumtaxat ego exemplar producam, ſed cum multa alienorum poſsim, Romanorum memoranda ex ipſo Liuio, quorum omnium amore Macchiauellus imprimis detinetur, atque agitur, in medium nunc afferam. contentiq. erimus duo narraſſe.

Solebat igitur tum è Romanis, tum è multis aliis gentibus, ſed ex illis præcipuè aliquis ſolemniori ritu, ſolemnioribusque verbis ad id per Pontifices conceptis, vbi timebant aliquid publicæ cladis impendere, peccari inter alia Deos illos, in quorũ poteſtate erant & ſuæ, & hoſtium, quibuſcum pugnabant, res, vt
D in ſe vnum pœnas omnes, quas verbi gratia Romani ob admiſſa delicta mererentur, atque ob ea ſuperari deberent diuina id iuſtitia poſcente, deuoluerẽt, iis enim ſemetipſum deuouere. Verba, ac cæremonias, quibus id fieret narrat Liuius lib. 8. & 10. quibus locis admirabiles victorias è Latinis, Samnitibus, & Gallis partas à Romanis deſcribit, ob huiuſmodi deuotionem, cum ſemel Decius pater ſe deuouiſſet, atque iterũ Decius filius ambo tum Conſules. Et quidem cum certiſsimum ſit ipſos in poteſtate cum rebus hoſtilibus fuiſſe Omnipotentis Dei, quando inuocabant Deos, in quorum poteſtate eſſent vna cum illis

clariſsimũ ſimul eſt neque Romanos, neque vllos potuiſſe hac via vel diuinæ iuſtitiæ ſatisfacere, vel mereri, hæc enim duo eidem iuſtitiæ innituntur, ſed cum legamus ipſos Dæmonas impetraſſe à Chriſto vt in porcorum viſcera immitterẽtur, & iſti poterant qualitercumque id, de quo diſputamus, obtinere. En igitur, vt quis addicẽs ſe ignominiis, ac ſuppliciis quibuslibet, hoſtes ſuperet, ac vincat. A

S.Tho. 2. 2. quæſ. 83. art. 15. ad ſecundum.

Mittamus iſta, quæ nihili facimus, & idcirco attulimus, vt è conceſsis impios conuincamus, atque ex iis, quæ maximè demirantur. Eo nunc reuertatur, vnde deflexit oratio. Per illos, qui cum iuſti ſint, tamẽ ob honorem Dei, bonumq́ue publicum Chriſtianorumm, ulta indigna perpeti volunt, aut etiam ſpeciatim petunt, vt ſupplicia debita Chriſtianis in aciem prodeũtibus, in ſe auertantur, Chriſti munere fieri, vt milites euadant fortiores, inimicos profligent, ac vincant. Retulimus alibi præclariſsimos viros, ac fœminas huiuſmodi caritate flagrantes ſignis de ſanctitate Eccleſiæ militãtis, & caritate, tomo primo. Hic duo ad propoſitum noſtrum maximè inſignia ſatis erit ex ſcripſiſſe. fuit, vt ſupra dicebamus Theodoſio Imperatori acerrimum bellum cum Eugenio, ita vt penè victus fuerit. ſtetit aliquando (hæc ſunt verba Ruffini, lib. 2. cap. 33.) anceps victoria. fundebantur auxilia barbarorum. (qui pro Theodoſio pugnabant & erant Gothi Arriani, quorum decem millia perierunt) terga iam hoſtibus dabant. Sed fiebat hoc, non vt Theodoſius vinceretur, ſed ne per barbaros vinceret. Tum verò ille, vt conuerſus ſuorum acies vidit, ſtans in edita rupe, vnde & conſpicere, & conſpici ab vtroque exercitu poſſet, proiectis armis, ad ſolita ſe vertit auxilia, & proſtratus in cõſpectu Dei, tu, inquit, omnipotens Deus noſti, quia in nomine Chriſti filij tui, vltionis iuſtæ (vt puto) prælia iſta ſuſcepi, ſi ſecus, in me vindica. ſi vero cum cauſa probabili, & in te cõfiſus huc veni, porrige dexteram tuã, ne forte dicant gẽtiles, vbi eſt Deus eorum? per quàm ſupplicationem pij Principis certi à Deo eſſe ſuſceptam, hi, qui aderant Duces animantur ad cædem, & præcipuè Bacurius vir fide, pietate, virtute, & animi, & corporis inſignis, & qui comes eſſe, & ſocius Theodoſij mereretur, proximos quoſque conto, telis, gladio paſsim ſternit, agmina hoſtium conferta & conſtipata perrumpit: iter per millia ruentium ad ipſum Tyrannum ruptis agminibus, & aceruatim fuſis ſtragibus, agit. Vix fortaſſe ab impijs credantur, quæ geſta ſunt. etenim compertum eſt, B C D

quod

A quod poſt illam Imperatoris prece,quam Deo fuderat, ventus ita vehemens exortus eſt, vt tela hoſtium in eos,qui iecerant, retorqueret,cumque magna vi perſiſtente vento,omnẽ iaculũ miſſum ab hoſtibus fruſtraretur.fracto aduerſariorum animo, ſeu potius diuinitus repulſo, Argobaſte duce ne quidquam for titer agente Eugenius ante Theodoſij pedes vinctis poſt terga manibus adducitur. Hucuſque Ruffinus apertè teſtificans hæc prece qua ſe Theodoſius pœnæ,ſiquã mereretur, addixit,victoriam partam,quæ videbatur ad inimicos inclinare.

Hæc dices antiqua. audiamus igitur euentum noſtri ſæculi.

B Rex Calecutienſis atrociſsimũ bellum multis ſuorum millibus inſtructus aduerſus pauciſsimos Luſitanos gerebat. His erat Dux Odoardus Paciecus, qui videns maximã cladem ſuis impendere,animo,inquit Oſorius lib.3. Cõturbatus oculos in cælum ſuſtulit,& maxima voce,vt ab hominibus audiretur,ò ſumme cæli rector, inquit, ſcio me cõmiſiſſe flagitia maximo ſupplicio digna. Te tamen ſuppliciter oro,vt in aliud tempus vindictam differas,in quo non decus,& gloria tui ſanctiſsimi nominis agatur. Hæc vbi dixit,iterum tormentũ dirigi,atque librari iuſsit. emiſſus eum maximo fragore globus caſtelli bonã par

C tem diſsipat,& homines in mare deturbat. noſtri manus in cęlũ tendere,Chriſti nomen celebrare,numen illius præſens agnoſcere,& tunc multo alacrius hoſtibus obſiſtere. & mox. conſtat hoc prœlium fuiſſe multo ſuperioribus atrocius, & immanius, in eoq. multas hoſtium naues depreſſas, & magnam hominum multitudinem extinctam.prælium cum prima luce commiſſum fuiſſet, ad veſperam ductum fuit. è noſtris multi vulnerati fuerunt,nullus tamen occiſus. Hoſtium toto hoc bello vnde uiginti millia deſiderata. Hæc Oſorius.

Ex his apparet,non ingenerari animis noſtrorum militũ ti-

D morem, atque ignauiã,quod aliquid patienter tolerent ad obſeruandam Dei legem, tenendumq. virtutis, ac patientiæ ſummũ,quin potius, ac multo magis, ſiquis pati ſit paratus, Deoq. ſe ad hoc offerat ob bonum publicum aduerſus publicos hoſtes, hinc robur addi noſtris, hinc apertiſsimas victorias Chriſti munere comparari. ſed adhuc videamus hinc naſci omne bellicum Catholicorum robur.

Per

Per crucem, quæ ſingularem nobis patientiam deſignat, & quam nos ſecuturos profitemur exemplo Chriſti in tolerandis iniurijs maximas victorias partas. Cap. XII. A

CVM vexillum crucis poſt Conſtãtinum noſtri in bellis explicant, atq; attollunt, quid ſignificant? An ſe per merita Chriſti crucifixi adepturos victoram, ſpemq. in illo omnem collocare? An ſimul etiam ſe paratos mori vnà cũ Chriſto pro illius gloria? Vtrumque videtur. B Nam Chriſtus paſſus eſt pro nobis, ait Petrus, vobis relinquens exemplũ, vt ſequamur veſtigia eius, abſitque, inquit Paulus, mihi gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Chriſtus autem dixit, exemplum vobis dedi, vt quemadmodũ ego feci, ita & vos faciatis. Quicumque igitur milites, eorum Duces, Reges, & Imperatores hoc inſigni in ſublime elato bellant, ſignificabunt ſe quodammodo occurrere quærentibus ad mortẽ Chriſtum, Chriſti exemplo, perinde ac ſi ſinguli dicant, C Ego ſum, morti ſe offerentes, atque ita eodem modo ad terrã proſternent inimicos, vt illæſi abire poſsint quicumque è Chriſtianis infirmæ ſunt fidei, ac ſimiles Apoſtolis cum Chriſtus in horto dixit occurrens illis, qui perdere ipſum volebant, ego ſum, ſinite ergo hos abire, quo dicto perterriti oẽs corruerunt.

Non explicatur autem pro Chriſti gloria hoc inſigne, quoties è victoria fierent audaciores hæretici, aduerſarij Pontificum Romanorum, vel iniuſtam cauſam fouentes. Atque ob id nullum ſolet eſſe catholicis robur, cum præliantur ob regiones hæreticorum plenas, niſi forent hæreſes certò extirpandæ, atq; D idcirco tot ſunt victoriæ Turcis, & Mahometanis.

Admirabile ſit igitur hoc aduerſus Macchiauellum quatuor Chriſtianorum generibus, vt ita loquamur, diuinitus hoc vexillum crucis datum. ac tribus quidem primis cæleſti quodam viſu præcedẽte, iſtiſq. imperia omnium latiſsima elargita. quarto datum per Pontifices Romanos inſtinctu, monituq. diuino, atque huic bellatorum generi fortitudo ſingularis. Omnibus autem victoriæ ex inimicis incredibiles, illuſtriſsimaque trophea contigerunt.

A Primum verò ex his eſt Imperatorum aliquot Chriſtianorũ. Notiſsima eſt hiſtoria Conſtantini, qui cum bellum moliretur in Maxentium, qui tunc Occidentalis imperij ſummam tenebat, plurimumq; opibus, atque armis valebat, atque ob id ille imminẽtis apparatus difficultatibus exterrebatur, vidit in aëre delineatã crucem, dictumq; eſt ei in hoc ſigno vinces. Quocirca ſumptis animis perrexit in Italiam, & quamuis longè inferior copiarum numero, tantæ tamen rei viſu confirmatus vexillum crucis tollens, tribusque, vt ſupra dicebamus, prœlijs cũ Maxentij ducibus, Maxentioq; ipſo ad extremum cõfligens vi-
B ctor euaſit. Quin alijs in bellis, quæ multa aduerſus alios geſsit, id experimento didicit, ſiquando acies vlla ob hoſtiles impreſſiones inclinare videbatur, eo iubebat adcurrere, qui vexillum ferebant, ac protinus rerum conuerſio fiebat, inimici cadebãt, noſtri ſuperiores erant. Sic igitur numquam non aduerſarios Conſtantinus fudit, fugauit, deuicit. Hæc Euſebius Cæſarienſis à Conſtantino ſibi dicta narrat oratione in illum, & lib. hiſtor. 9. cap. 8. hinc Prudentius lib. 1. de potentia crucis alloquens Romam.

C *Hoc ſigno inuictus tranſmiſsis Alpibus Vltor*
Seruitium ſoluit miſerabile Conſtantinus:
Cum te peſtifera premeret Maxentius aula.

Quin idem non modo vult cum cæteris Labarum, quod erat Imperatoris vexillum, fuiſſe in formam crucis conformatum; ſed etiam crucem galeis impoſitam, clypeisq; additam Chriſti nomen exprimentem.

Chriſtus purpureum gemmanti textus in oſtro
D *Signabat Labarum, clypeorum inſignia Chriſtus*
Scripſerat, ardebat ſummis crux addita criſtis.

Suſtulit hoc vexillum Iulianus apoſtata, qui occiſus eſt à Perſis, Iouinianus omiſit breui viuens in imperio, reſtituit Valentinianus primus, qui multis, ac nobiliſsimis victorijs eſt potitus. Eodẽ modo Theodoſius, inſigne crucis explicans aduerſus Eugenium Deorum ſimulacra in ſignis militaribus attollentẽ pugnauit; cumque prœlium ſupremum commiſſurus eſſet, cruce ſe ſignans ad illud proceſsit, atque illa, quæ recitauimus, verba eſt effatus. tradunt hæc Theodoretus lib. 5. cap. 24. Rufinus lib.

2.cap.33. Sozomenus lib.7. cap. 24. Hinc idem poeta hac de re loquens ad Romam conuesus ait. A

Agnoſcas Regina libens mea ſigna neceſſe eſt,
In quibus effigies crucis, aut gemmata refulget,
Aut longis ſolido ex auro præfertur in haſtis.

Quod autem maximè ſit obſeruandum, facitq. in primis ad rem noſtram. Quicumque Imperatores ex antiquis hoc inſigni ſunt vſi, numquam ſunt ipſi in acie victi, & interfecti: ſed pleriq; vel per hæreticos, vel per infideles, quibus, nõ omnino cruci deferentes vtebãtur in prœlio, ſunt interempti, aut imperio deiecti: vt cuncti videant nihil eſſe habendum commune cum hæreticis Chriſti inimicis, atque ab illis nihil non mali expectandũ. B Hinc Gratianus Valẽtiniani filius anno 381. necatus eſt ab Andragathio quodam per inſidias, Valentinianus II. ab Argobaſte infideli anno 391. Valentinianus III. à Maximo domi in Vrbe anno 455. Maximus Romę eodem, Auitus imperio ſpoliatus eſt à Ricimere Gotho Ariano, qui exercitis fuerat ab Imperatoribus ſuperioribus præpoſitus anno 456. Maioranus ab illomet hæretico eſt interfectus 461. ab eodẽ dicitur veneno ſublatus Seuerus 465. denique Anthemius ſimiliter necatus 472. at C Iulius nepos ab Oreſte Gotho, & ipſo Ariano expellitur 475. cumque ſuffectus eſſet ab hoc Momyllus filius hæreſis eiuſdem corruit Occidentale imperium, & ab Odoacre Herulorum Rege eſt occupatum anno 476.

Ad ſummam nemo Imperatorum Occidẽtalium fuit in acie victus ipſe attollens hoc labari in crucem conformati inſigne.

Secundi, quibus eſt hoc ſignum diuinitus cõceſſum, fuere Caſtellani. Nam poſt annum octingenteſimum vigeſimum ſextũ, cum Ranimirus aduerſus Saracenos pugnans hoſtiũ quinquaginta millia peremiſſet, viſus eſt tunc S. Iacobus in aëre qui cãdido equo inſidens vexillum niueum geſtabat, quod crux rubea D diſtinguebat. ex illo Hiſpani inſigne huiuſmodi tulerunt, & imperium latiſsimum quale numquam fuit ab Orbe condito nationi vlli, vel Regi, cõpararunt. Apparuit ſimiliter crux in aëre annò milleſimo centeſimo decimoſeptimo, cum pugnaret aduerſus Saracenos Alfonſus Octauus eo cõflictu, quo ſunt interfecta illorum ducenta millia.

Tertij ſunt Luſitani. Anno enim milleſimo cẽteſimo, ac duodecimo cum Portugalliæ Dux Alfonſus I. pręlium commiſſurus

eſſet

A eſſet aduerſus quinque Saracenorum Reges, ac trepido foret animo ob ipſorum incredibilem multitudinem; Chriſtus adſtitit illi in ſomnis, bono iuſsit eſſe animo, & explicare ſignum, cui forent appicta quinque vulnera ad manus, pedes, ac latus inflicta, & in modum crucis conformata. egit hoc Alfonſus, & nobiliſsimam victoriam reportauit. Ex illo imperium Luſitanicum eſt latiſsimè, ac longiſsimè, vt oſtendimus ſupra, propagatum.

Quarti ſunt equites religioſi. Anno enim 1095. Vrbanus Secundo in concilio Claramontano diuini numinis inſtinctu Francos, Italosq́. crucis inſigni ad pectus appicto in Orientem miB ſit. cœperunt hi Bythiniam, Phrygiam, Lydiam, Pamphyliam, Ciliciam, Syriamq́. vſque ad Euphratē, & fines Armeniæ: Dein verò inſigni eodem Flandri, Venetiq́. Conſtantinopolim, & magnam Græciæ partem cùm finitimis inſulis: Angli Cyprum, quam Francis reliquere. numquam porrò nobiliores è Turcis, ac Mahometanis victoriæ ſunt relatæ, quàm primis hiſce expeditionibus. Atque vt ſupra dicebamus, bis in Aſia fuſi Turci, ſemel cum tercētum ſexaginta millia armatorum produxiſſent, iterum cum centum millia equitum, peditum verò innumeras copias; quo tempore noſtri non modo ad paucos redacti erant, C ſed enecti quodammodo fame, viribusq́. omnino deſtituti, vt Robertus Monachus, qui bello interfuit, latè narrat. Atque hoc tempore exorti equites Hieroſolymitani, vt diximus ſupra.

Rurſus ad Septentrionem, cum ſub annum 1145. Eugenius Tertius Bernardi concionibus impuliſſet ad bella aduerſus inimicos Chriſtiani nominis Imperatorem Conradum, populosq́. Boreales, & eos ſimiliter cruce ſignaſſet: Canutus, ac Sueno, qui de regno Daniæ certabant, inita pace in finitimos barbaros mouerunt, ac latiſsimas regiones adduxerunt in ſuam poteſtatem, imperiumq́. ſigno crucis amplificarunt, quod traD dit Helmoldus cap. 60. & ſeq. lib. 1. Saxo lib. 14. hiſtoriæ Danicæ. Tunc etiam nonnulli enſiferam crucem geſtantes, ac propriæ religionis ordinem conſtituentes Liuoniam ſubiecerunt, qui deinde Theutonicis aſſociati Pruſsiam ſibi acquiſiuerunt. quæ narrant Arnoldus lib. 7. cap. 9. Cromerius lib. 9.

Ex his apparet imperia, regnaq́. catholicorum maximè parta, & amplificata latiſsimè per crucem, per illam crucem, quæ nobis proponit imitandam Chriſti patientiam, quæ nos in primis hortatur ad iniurias priuatas animo altiſsimo deſpiciendas, ac tolerandas, fortiſsimos efficiens ad publicas ita vendi-

tandas, vt nullus obſiſtere nobis ex aduerſo poſsit. Hac inſigni ti ordines religioſi Hieroſolomitanorum, S. Iacobi, Calatrauæ, A
Alcantaræ SS. Mauricij, & Lazari, S. Stephani, & Chriſti nemini in militari fortitudine vllo modo cedunt; vt apertiſsimũ ſit inde potiſsimum naſci vires, at robur; vnde Macchiauellus ignauiam, timoremq́; oriri exiſtimauit. Hæc ſcilicet illa virga emiſſa è Sion, quę dominatur in medio inimicorum, & qua Chriſtus gentes regit, & tanquam vas figuli peruicaces contringit; Chriſtus, inquam Rex Regum, cui regna omnia Præſidente Pontifice Romana in terris ſubijcientur, ac parebunt.

B

Catholici ſuperant cunctos in amando Deo, & ſuis, ob id omnium fortiſsimi, amor enim pugnaciſsimos homines facit. cumque ob illum cuncta appetant, & oppugnent, maximè appetent, oppugnabunt, atque, vbi opus eſt, ad nihilum redigent, cum nihil potentius Deo, Deiq. amore. Cap. XIII.

EVENTIS hucuſque plurimis oſtendimus ſpeciatim nullos fuiſſe vmquam populos catholicis in effectu bellicoſiores; eaq. ipſa, quibus contrarium probare Macchiauellus contendebat, ad fortitudinem militarem facere aperuimus. Nunc generatim colligamus nõ eſſe religionem, quæ facere homines poſsit pugnaciores, vbi opus eſt, quàm catholicã, ſiue noſtram. Id verò clariſsimè concluditur. Nam cum præſcribat, ac multas ob cauſas ingerat pectoribus humanis amorem Dei excellentiſsimũ, qui potentiſsimus eſt omnium, perfectiſsimus, optimus, intima noſtra penitus ex omni parte peruadens, occupans, vbique diffuſus, præmia maxima omnium, ſempiternaq. proponens, idémque mentis oculis, vt illam ſui amore inflammet, ac rapiat, immenſamque, & inexcogitabilem pulchritudinem ſemper obijciens, néceſſe eſt cum pro tanto decore, & bono bona omnia ſecum conuehente ad nos pugnamus, eſſe omniũ pugnaciſsimos. Celeberrimi omnium poetæ, Homerus, ac Virgilius habiti in admiratione à ſapientiſsimis; vt erant olim, omnium gentium, conati adducere in medium fortiſsimos Reges, cecinerunt illos

C

D

A los amore, ac venuſtate mulieris alicuius permotos ad facinora fortitudinis inſignia patranda. ſic ob Helenam tot, ac tanta ad Troiam bella, ob Lauiniam verò in Latio ſuggeſſere argumenta ampliſsima Homero, ac Virgilio poëmatum conficiendorum. Neque puduit iſtos ob huiuſmodi res in prœlia deducere præſtantiſsimos, vt ipſi volunt, Heroas. ſic enim Latinus de Turno Lauiniæ vultum contemplato.

Illum turbat amor, figitq. in Virgine vultus
Ardet in arma magis, paucisq. affatur Amatam:
B *Ne quæſo, ne me lachrymis, neue omine tanto*
Proſequere in duri certamina Martis euntem.
O Mater: neque enim Turno mora libera mortis
Nuncius hæc Idmon Phrygio mea dicta Tyranno
Haud placitura refer: cum primum craſtina cœlo
Puniceis inuecta rotis Aurora redibit:
Non Teucros agat in Rutulos: Teucrum arma quieſcant,
Et Rutulum: noſtro dirimatur ſanguine bellum.
Illo quæratur coniunx Lauinia campo
C *Hæc vbi dicta dedit, rapidusq. in tecta receſsit*
Poſcit equos, gaudetq. tuens ante ora frementes
Ipſe dehinc auro ſquallentem, alboq. orichalcho
Circumdat loricam humeris; ſimul aptat habendo,
Enſemque, clypeumque, & rubræ cornua criſtæ
Exin, quæ in medijs ingenti adnixa columnæ
Aedibus adſtabat, valida vi corripit haſtam
D *Vociferans: nunc ò numquam fruſtrata vocatus*
Haſta meos, nunc tempus adeſt: te maximus Actor
Te Turni nunc dextra gerit. da ſternere corpus
Loricamq. manu valida lacerare reuulſam
Semiuiri Phrygis, & fœdare in puluere crines
Vibratos calido ferro, myrrhaq. madentes.
His agitur furijs, totoq. ardentis ab ore
Scintillæ abſiſtunt: oculis micat acribus ignis.

Audiſtin, quid efficerit aſpectus Virginis, quot, ac quãtis furijs repleuerit Heroa? puduit me illius. puduit me propè iſta

pro-

produxiſſe. quaſi venire poſsint vllo modo in comparationem. A
Sed ita fert humana imbecillitas.

Sic etenim paruis componere magna ſolemus.

Quanto igitur ardentius inflammabuntur animi militum noſtrorum,quorum cordibus eſt altiſsime, atque immobiliter inſculptum,ſe certare pro Deo,cuius tanta eſt pulchritudo, vt ſi qua vel excellentiſsima audeat ſe ſe illi comparare, protinus maxima deformitas appareat.Ac veluti sūt è noſtris,qui iſtius pulchritudinis ardore manſuetudinem propè incredibilem factis exhibent,quod eorum ſtatus ſic exigat,hoc ſit ipſorum mu B nus,& tales ſunt Martyres, & qui ad Martyrium læti eunt, vti ſacerdotes & qui non ferro ſibi decertandum,ſed tolerantia iudicauerunt,ſic viciſsim ſunt alij qui ſibi ob eandem cauſam ferro pugnandum,gladioque elegerunt.Idem amor agit vtroſque eadem vis animat,accendit,vrget,impellit. Hos ad repellenda longiſsimè,ac prorſus interimenda contraria,illos ad excipiēda,atque in ſuas partes mirabili aſtu, & conſilio traducenda. Ac quemadmodum ſunt horum nobis acies innumeræ,atque illuſtriſsimæ,eodem modo illorum. Sic autem natura comparatum videmus,quò ſit efficientia rerum quarumlibet potentiſsi C ma,vt res vna vni officio deſeruiat oculus viſioni, auditioni auris,olfactui nares,ita qui è noſtris patientiam ſibi conſectandā delegerunt mirificè hac in re omnibus præſtant, ſic qui robur bellicum contendunt exhibere ſuperant cunctos; perinde,ac ſi omnium manſuetorum vis in aliorum pectora pro Deo pugnantium demigret.Idem vero eſt bellare pro Deo, ac pro Dei cultu, pro iuſtitia,pro veritate,quas ille ſeruandas iubet.

Quod ſi nobis eſt lex præſcripta,vt noſtros eodem, quo noſmetipſos,amemus modo, quæ non conabimur,prȩſtabimus,atque exantlabimus pro noſtris? Nō eſt vllus mortaliū cætus,aut D fuit ab Orbe condito vmquam, quæ tot, ac tanta effecerit pro Dei cultu propagando, & amplificando, pro genere humano excolendo,ornando, atque omnibus modis iuuando, quot, & quanta noſter.liquet hoc è ſignis de gentibus efferis ad humanitatem perductis, cultu deſertorum locorum,religione,caritate,ſanctitate.

Si quid igitur patriæ, parentibus, filiis, vxoribus, cognatis, amicis,ciuibus,ac popularibus ſuis beneuolentiæ debetur,id ſupra omnes alios eſt à noſtris abundè præſtitum, quod apparet

è ſigno

A è ſigno de pietate,amicitia,aliiſq́. ſupra recitatis.quod ſi quos mouit iſtarum rerum,ſi quos potuit mouere, & noſtros omniũ maximè potuit,ac mouit ad facta fortiſsima, ad acerrimas pugnas,ad bella gerenda ſummis viribus, ſtudioque ſingulari. An excitet Æneam de mandato Iouis ille verbis hiſce?

Si te nulla mouet,tantarum gloria rerum
Nec ſuper ipſe tua moliris laude laborem
Aſcanium ſurgentem,& ſpes hæredis Iuli
Aſpice,cui regnum Italiæ, Romanaque tellus
B *Debetur*

Nec multo magis impellent ſimilia Catholicorum pectus, quod imměſo inardeſcit igne amoris in ſuos, igne, quem Deus agitat,atque auget;quando in illum cũcta referimus? Nolo abripi filias meas ab hoſtibus.ne quid illæ aut peccent in Deum, aut peccantibus,quod eſt idem,cõſentiant. Quod ſi illæ vmquã, meæ ſint,aut popularium meorum,fuerint abductæ,ſiue id longum tẽpus acciderit ſiue exiguum, tùm vero æſtuabit animus.

Qualis vbi ad terras abrupto ſydere nimbus
C *It mare per medium: miſeris heu præſcia longe*
Horreſcunt corda agricolis:dabit ille ruinas
Arboribus,ſtragemq́ue ſatis;ruet omnia latè.
Ante volant,ſonitumq́ue ferunt ad littora venti

ſic ipſe effundet è multo tempore concluſas,& coactas iras,obſtantia quæque perrumpet,ac veluti è cælo, quod mẽte ſemper reſpicit,deſcendens vẽtos, ac fulmina in hoſtes ſecum deuehet inſtar Theodoſij.

Quem propter gelidis Aquilo de monte procellis
D *Obruit aduerſas acies,reuolutaq́ue tela*
Vertit in auctores, & turbine repulit haſtas.

ſic vbi Imperatores Romanorum annis tercentum noſtros diuexaſſent,Maxentius poſtremus pontis ruina, quàm ſtruxerat in Conſtantinum, miſerrime oppreſſus, atque in flumen deiectus interiit, Eugenius cum ſuis eſt occiſus. Vandali, Heruli, Turcilingi, Oſtrogothi omnes ad internecionem deleti. Reliqui manus dederunt,ſupplices acciderũt ad pedes noſtrorum, tranſierunt in caſtra noſtra,tela in hoſtes verterunt libentiſsimè pro nobis ſanguinem, vitamq́ue profundere maximi beneficij

ficij loco poſuerunt. Atque huiuſmodi fuere Burgundi, Franci, Angli, Viſigothi, Germani, Saxones, Dani, Sueci, Slauini, Bulgari, Hungari, Bohemi, Poloni, Pruſsi, Liuones, Sueci, Noruegi, Lithuani, Longobardi, Northmanni. A

Iam vero ad maxima quæque audenda, atque vbi fueris aggreſſus conficienda, ſpes eſt neceſſaria, diuinique auxilij, vbi opus fuerit, quædam fiducia? Sed quænam quæſo vmquam maior illa, quã præfert, ac iubet, Chriſtiana religio? Volumus id verum ſit, necne, certiſsimis experimentis cognoſcere? Eramus iam ſupra annorum quinque millia, & aliquot præterea ſæcula, ac nemo fuerat auſus mare Atlanticum tranſmittere, & Occidẽtem verſus curſum tenere, & numquid poſt tanta Oceani interiecti ſpatia terrarum foret, explorare. & ſanè ſi vere dixit ille. B

Illi robur, & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commiſit pelago ratem
Primus, nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec triſtes Hyadas, nec rabiem Noti; C
Quo non arbiter Adriæ
Maior, tollere ſeu ponere vult freta
Quem mortis timuit gradum
Qui ſiccis oculis monſtra natantia
Qui vidit mare turgidum, &
Infames ſcopulos Acroceraunia?
Nequidq. Deus abſcidit
Prudens Oceano diſſociabili D
Terras.

Quo pectore, quibus ainmis fuit Chriſtophorus Columbus, qui primus ex omni æuo ad Indias Occidentales iter aperuit? Nam cuius mens non horreat, ait ſcriptor quodam, immenſos ab hoc exhauſtos labores? cæli iniurias, atrociſsimas tempeſtates, quibus ſæpe pene eſt obrutus? quis non admiretur incredibilem audaciam, conſtantem patientiam, numquam infractum animi robur ad ea perficienda, quæ nouis iſte conſilijs, atq; auſibus eſt aggreſſus?

Sed

A Sed profectò maior audacia fuit quodammodo Luſitanorũ, & Vaſquij Gamæ circumnauigandi Africam totam, Indiaſque Orientales aperiendi. Iter namque hoc Luſitanorum longè remotius,ac periculoſius,præſertim ſi conſideres, quouſque ſit ab iſtis peruentum. Quid porrò dicemus de Fernando Magagliane,comitibusq́. illius,qui incredibili fiducia ſunt auſi circumluſtrare Orbem totum? In audita priſcis omnibus res; nunc autẽ multis non modo cognita, ſed tentata, & perfecta tanto duce. Hi ſine dubio omnes ſola ſpe diuini auxilij talia ſunt aggreſsi, & qualia nemo ante illos.

B E quibus apertiſsimè colligitur nullis vmquã populis maiorem fuiſſe confidentiam,quàm noſtris. At nihil æquè exigitur à militibus, ſi magna ſint molituri, atque ad exitum perducturi, quàm magni ſpiritus, quàm firmamentum quoddam mentis intrepidum,& vndique ad omnia ſibi conſtans.

Atque hoc eſt,quod noſtri,cum pugnarunt aduerſus pietatis Chriſtianæ hoſtes,nihil extimuerunt, & pauciſsimi cum forẽt, tamen irruerunt in illos,eoſdemq́. fuderunt,profligarunt, vicerunt. Sed è quo fonte hæc omnia, ex illo, quod Chriſtiana religio cuncta in Deũ refert,ab illo tota pẽdet; ac propterea nihili C facit omnia pericula,contemnit omne diſcrimen. Atque ita vehementiſsimè noſtri amãt omnia, cum perducunt ad Deum,cũ reducuntur in Deum, & iſdem tamen nihil omnia faciunt, cum tantillum poſſunt illa eos mouere ab inceptis diuinis, à conſilijs eos cæleſtibus deterrere. Alexandri milites noluerunt defatigati bellicis laboribus vltra procedere,quod ſcilicet durum videretur à patria tam procul abſcedere, inſuaue nimis à ſuis tam longè diuelli. Retro pedem referre eſt coactus Alexander. Idem Traiano contigiſſe videtur,cum deuicta Perſide iam iam peruenturus erat ad Indos. Quin Adrianus noluit domitas à D Traiano prouincias retinere, quod fieri non poſſe exiſtimabat, vt tam remotę à militibus Romanis retinerentur,& aliquis ſuſtineret in ijs locis commorari, & obire munia militaria in remotiſsimis locis longè ab amplexibus, longè à conſpectu ſuorum. Sed hac de rę latius nos infra ſuo loco. Mirum namque, quantũ ſoleat amor patriæ diuellere homines ab arduis,& laudabilibus inceptis. Ille Vlyſſes adeo celebratus,adeo fortis,tamen Itachæ fumum videre, ac procul contemplari exoptabat. Hinc Ouidius.

Non dubia eſt Itachi prudentia; ſed tamen optat

M *Fumum*

Fumum de patrijs poſſe videre focis. A

Rurſus idem.

Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor,
Vt volucri vacuo quidquid in Orbe patet.

Noſtros adeo pendere à diuino amore, vt quæcumque ad honorem Dei faciunt, pro ijs maximè pugnent, quæ ab illo dimouent animos abijciant, ac nullo loco ducant: ac proinde, & eadem minimi faciant, vt eorum variatio temporumque, & euentuum diuerſitas mutatur, iſtud eſt in cauſa, vt pretio difficillimè corrumpantur. hoc verò & milites inexpugnabiles facit, & B Duces, & arces. Quamobrem ſunt inter noſtros proditiones, perfidiæ, periuria. ſed nullo modo tot, quot inter eos, qui noſtræ religioni non adhærent. Id ita eſſe explicauimus nos ſigno de amicitia, iuſtitia, religione, infęlici poſteritate alienorum. Ac verè, & eleganter ille.

Incluſam Danaem, turris ahenea
Robuſtæq. fores, & vigilum canum
Triſtes excubiæ munierant ſatis
Nocturnis ab adulteris. C
Si non Acriſium Virginis abditæ
Cuſtodem pauidum Iuppiter, & Venus
Riſiſſent. fore enim tutum iter, ac patens
Conuerſo in pretium Deo.
Aurum per medios ire ſatellites,
Et perrumpere amat ſaxa potentius
Ictu fulmineo; concidit auguris
Argiui domus ob lucrum.
Demerſa excidio; diffidit Vrbium D
Portas vir Macedo; & ſubruit æmulos
Reges muneribus. munera nauium
Sæuos illaqueant Duces.

Ad ſummũ fortiſsimos efficit homines in bellis religio Chriſtiana, cum repleat illos, ac ſuccendat omnium maximè amore in eum, & ſuos, ob quem plurimi omnia faciunt, cum referuntur ad illum, ac proinde fortiſsimè pro ijs pugnant: nihili faciunt, cum diuellunt à Deo, ac proinde nihil eos dimouent, quo minus

A minus fortiter dimicent, cum neque ipſius patriæ, ſuorumve
caritate, neque vllo pretio labefactentur, & à iuſto recedant.

*Omnium gentium regna inſigniora conciderunt ob luxum, qui
milites effœminauit, atque ex hoc concluditur milites Ca-
tholicos omnium fortiſsimos, quod Catholica religio
maximè omnium reuocet homines à luxu.
idemq. concluditur, è fidei præſta-
tione, & ope ſuperorum.*
B *Cap. XIV.*

OPERAE pretium eſt, ac iucundiſsimum diſpi-
cere quibus moribus forent gentes, cum ma-
gna ſibi imperia compararunt, & quibus, cum
poſtea ſunt ab illis deiectæ. & comperiemus
principio fuiſſe frugales, continentes, pudi-
cas, contra ad finem intemperatas luxu, ac li-
bidine perditas. Vt mirũ non ſit ad Ionæ con-
C cionem, prædictionemq. fuiſſe à Rege Nini indictum ieiuniũ po
pulis, ac iumentis ipſis. quaſi nimia ingluuies foret in cauſa, vt
euerteretur Niniue, Aſſyriacum imperium ruinam duceret, &
ſanè ita eſſe cuncti Scriptores teſtantur. In his Iuſtinus lib. 1.
Diodorus, cæteriq. omnes.

De Babylonico idem ſcribit Herodotus. Nimirum Babylo-
nem tum captam fuiſſe à Perſis, cum ciues vnà cum Rege Laby
nito indulgerent choreis, conuiuijs, ac vino, quibus ſanè nar-
rationibus eſt conſentiens, quod apud Danielem refertur Regi
ablatum imperium diuinitus, cum daret operam tumulentiæ.
D Res eſt notiſsima. non eſt opus eam pluribus explicare, atque
illuſtrare.

Ægyptiacis, & Æthiopicis Regibus quanta vitæ frugalitas,
quãta eſſet cõtinentia cognoſcere poſſumus ex ijs, quæ ſcribit
Diodorus lib. 1. antiquarũ rerum. c. 3. & lib. 3. c. 1. Tradit nam-
que à principio ſubiectos illos imperio ſacerdotum fuiſſe, frugi,
continentes, temperatos. Poſtea verò mutatos illorum mores
cognoſcimus ex Herodoti lib. 2. Tanta certè quidem fuit ad
extremum libido Ægyptijs, vt religioſum, piumq. ducerent cõ-
ſueſſe cum beſtijs. Hæc nos alibi recitauimus ſigno de euerſio-

ne gentium,& regnorum. ixc.lib.xxiv. Veniamus ad Perſas. A

Perſæ antequam ad tantum culmen imperij venirent,ad panem,& aquam nihil aliud adhibebāt,niſi ſalem, & naſturtium, quod Xenophon in Pædia refert Cicero lib.de finibus, & in Tuſculanis. Veſtitu aſperrimo vtebantur, nimirum coriaceo. denique nihil habebant opiparum nihil lautum, quod ſicuti & ſuperiora tradit Herodotus lib.1. Mirandum verò,quo poſtea luxo nacti imperium maximum Perſæ diffluxerint. Hinc ille.

Perſicos odi puer apparatus
Diſplicent nexæ phyliris coronæ: B
Mitte ſectari roſa quo locorum
Sera moretur.

Norunt omnes periti quot, ac quanta luxus, ac libidinis inſtrumenta repererit Alexander cum Darij caſtra cœpit. Commemorant illa Iuſtinus, Curtius, Arianus, Plutarchus in vita Alexandri.

Quid autem de Græcis dicemus? Dux ille certè præſtantiſſimus Græcorum,cum pueris iuſsiſſet, vt ex altera parte appararent ſibi conuiuium more patrio, deinde ex altera vt Perſæ ſolebant, illorum tenui victu commendato iſtum deteſtatus C accubuit ad ſolitam menſam. Deinde autem quis ignorat Alexandri ebrietatem,Perſicos mores ad ſe translatos, ita vt in ſe odium ſuorum maximum conuerterit, quod ex ijſdem ſcriptoribus conſtat. ijſdem poſtea Græci omnes corrupti.atque hinc factum,vt eorum regna omnia conciderint. Nam quę de Cleopatra narrātur adeo peruulgata ſunt, vt nō ſit opus ea referre.

Romani ſuperſunt.Plinius eſt totus in querelis, quod Romani exciderint ab illa priſca parſimonia,modeſtia,caſtitate. Audi Horatium.

D

Fœcunda culpæ ſæcula nuptias
Primum inquinauere,& genus,& domos,
Hoc fonte deriuata clades
In patriam,populumq́. fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura Virgo,& fingitur artubus
Iam nunc, & inceſtos amores
De tenero meditatur vngue.

Mox

A *Mox iuniores quærit adulteros*
Inter mariti vina: neque eligit
Cui donet impermixta raptim
Gaudia luminibus remotis.
Sed iuſſa coram non ſine conſcio
Surgit marito: ſeu vocat inſtitor,
Seu nauis Hiſpanæ magiſter
Dedecorum pretioſus emptor.
B *Non his iuuentus orta parentibus*
Infecit æquor ſanguine punico
Pyrrhumque, & ingentem cecidit
Antiochum, Annibalemq. dirum.
Sed ruſticorum maſcula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Verſare glebas; & ſeueræ
Matris ad imperium reciſos
Portare fuſtes; Sol vbi montium
C *Mutaret vmbras; & iuga demeret*
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens abeunte curſu.
Damnoſa quod non imminuit dies?
Aetas parentum peior auis tulit
Nos nequiores, mox datura
Progeniem vitioſiorem.

Hæc ille deplorans, & vituperans corruptos luxu ætatis ſuæ
D mores. Et ſane Romæ poſt Carthaginem deuictam nulla in re magis eſt certatum, quàm in deliniendo populo rebus ad voluptatem, deliciasque pertinẽtibus. Publius Victor narrat in Vrbe fuiſſe duodecim Thermas ampliſsimas, balinea vero priuata innumera. in quibus mos erat, vt cuncti lauarentur, antequã cibum guſtarent, præterea vero vnguento illinerentur, idque quotidie. Amplius erãt lupanaria quadraginta quinque publica. ita vt nihil ſimile foret quoad luxuriem, mollitiemque Romanis. quid itaque mirum ſi imperium à Romanis poſt obitũ Neronis ad Italicos, ab his defuncto Nerua ad Hiſpanienſes, atque

atque inde ex aliis in alias nationes fuerit tranſlatum? donec A
ad Imperatorem Conſtantinum tandem peruenit, atque in Pō
tificem Romanum ſumma illius. Annon illud itaque verum,
quod cecinit Claudianus lib. 3.

——nam cætera regna
Luxuries vitiis, odijsque ſuperbia vertit.
Sic male ſublimes fregit Spartanus Athenas
Atque idem Thebis cecidit. ſic Medus ademit
Aſſyrijs, Medoque tulit moderamina Perſes.

Ex his fit Catholicos, quamdiu manent in fide, neque deſinunt eſſe catholici, eſſe omnium fortiſsimos, non enim poſſunt adeo deliciis, ac voluptatibus effæminari ob ieiunia crebra, quæ præſcribuntur lege, confeſsiones frequentes, exempla religioſorum, quorum multi ſemper extant cætus rigidæ diſciplinæ obſeruantiſsimi, conciones ſacras, & hortationes ad temperantiam. Quamobrem plerumque Imperia, ac regna Catholicorum conciderunt ob eam cauſam, quod à Romani Pontificis obedientia defecerint, atque ob id temperantiæ, modeſtiæque leges abiecerint. Aut etiam Reges, & Imperatores, vſi ſint militibus, Ducibus, copiis hæreticorum, quod contigit Imperatoribus Occidentis, vt alibi obſeruauimus, qui perfidia illorum multis fuere regionibus per ſcelus ac proditionem ſpoliati, ac periculum nunc eſt maximum, ne Germania eamdem ruinam ducat. crapulæ enim ſe ſe omnino, atque ebrietati omnes ob hæreſes ſuſceptas dediderunt, cōtemptis catholicæ diſciplinæ ieiunijs, contempta omni lege. ac videmus è multis experimentis Germanorum vires maximè eneruatas, ita vt damnati nominis auctor in ſua Geographia cum Saxoniam deſcribit in Germanos ſuos acerrimè inuehatur veluti ob hæc ab antiqua fortitudine deſciſcentes. Quin eodem Turci tendunt, quos audimus contra priſcos mores effæminari, ac iam mollitiem, delitiasque ſectari. Scite enim finxere olim, fabulatique ſunt Martem tum captum, cum Veneri adhæſit, atque à Vulcano retibus eſt concluſus.

B (margin)

Sic Annibal irretitus eſt forma mulierculæ, ſic M. Antonius Cleopatrę, duces ambo fortiſsimi quidem, ſed qui ob hæc amiſerint rerum bene gerendarum maximas occaſiones, quas ſi illi, vt militaris diſciplina exigebat, arripuiſſent ſpreta libidine, nulli Imperatori ceſsiſſent. ob id aiunt caſtra dicta, quod in eis

A libido caſtraretur. Nam ſi quis olim miles flore iuuentutis abuſus eſſet in eis, notatus ignominia dimittebatur à Romanis, vt lib. 6. Polybius refert. Rurſus;

Vt Venus eneruat vires, ſic copia Bacchi,
Et tentat greſſus, debilitatque pedes.

Sed & illud religio catholica ad corroborãdas militũ mẽtes habet, quod fidem præſtandã, ac potius millies emoriendum, quam violandam præſcribit. Atque hac parte præcellit omnibus omnium mortalium decretis, quod cum ſigno de veritate B nos abundè explicauerimus, non eſt quòd inaniter hic verba effundamus. Quanti verò ſit ad animos faciendos illud eſſe perſuaſiſsimum, nullo modo frangendam, quàm Duci dederit miles fidem, fidem Turnus facit, qui violatum fœdus à ſuis videns, cum poſſent alioquin fuga ſibi conſulere, noluit, potius ſubire apertam mortem delegit.

Vſque adeone mori miſerum eſt? vos ò mihi manes
Eſte boni: quoniam ſuperis auerſa voluntas.
Sancta ad vos anima, atque iſtius inſcia culpæ
C *Deſcendam magnorum haud vnquam indignus auorum.*

Contra autem nihil æquè robur addit militibus, nihil æquè eos bona ſpe iubet manus conſerere, quaſi de victoria certiſsimos, quam cum pergunt aduerſus perfidos, promiſſorumque violatores. Hinc Ageſilaus ille cum Tiſſaphernem Perſarum ducem contra pactiones initas aduerſus ſe venire ex eius legatis intellexiſſet, alacri vultu ad eos conuerſus dixit, ſe magnam habere gratiam Tiſſapherni, quòd periurio ſuo & Deos, & homines ſibi infenſos reddidiſſet, aduerſæ vero parti propitios. Hinc ille Aeneas inducitur à vate longè audacior factus ob rupD tum à Turno fœdus, atque ob id ad filium conuerſus, & ad hoſtium ſtrages edendas ruiturus, aiebat.

Diſce puer virtutem ex me, veroſq. labores
Fortunam ex aliјs. nunc te mea dextera bello
Defenſum dabit; & magna inter præmia ducet.
Tu facito mox, cum matura adoleuerit ætas
Sis memor, & te animo repetentem exempla tuorum,
Et pater Aeneas, & auunculus excitet.

Dein

Dein verò plurimis interfectis. A

Multa Iouem, & læſi teſtatus fœderis aras.
Nequa meis eſto dictis mora: Iuppiter hac ſtat.
Nequis ob incœptum ſubitum mihi ſegnior eſto.
Vrbem hodie cauſam belli, regna ipſa Latini,
Ni frænum accipere, & victi parere fatentur
Eruam, & æqua ſolo fumantia culmina ponam.
Hoc caput, ò ciues, hæc belli ſumma nefandi
Ferte faces properè, fœduſq. repoſcite flammis. B

Hæc igitur ita, vt diximus, cum ſint, illud ſæpius contigit, vt cælites clariſsima luce viſi ſint noſtris eſſe auxilio in bellis, quod proprio ſigno è plurimis euentis nos illuſtrauimus.

Colligamus, quæ explicauimus. milites catholici fortiſsimi ſunt, quod catholica religio maximè abducat à luxu, qui perdidit omnium gentium regna, fidem præſtandam præ cunctis imperet, habeatque ſuperos auxiliares.

Catholici ſunt omnium fortiſsimi, quod remotiſsima regna, ac regiones longiſsimè diſsitas non modo acquiſiuerint, ſed etiam diu tutati ſint, ac tutentur, & quidem contra fortiſsimas gentes. ſimiliter haud ſunt perpeſsi in ſuas terras, quandiu permanſere in fide catholica, tam frequentes irruptiones barbarorum. denique non niſi cum multo maioribus copijs, ſi quando vinci accidit, ſunt profligati. C *Cap. XV.*

SED nonnullis adhuc euentis, hæc quæ diximus, confirmemus. Vires alicuius ex eo cognoſcuntur magnę, quòd in remota porrigantur, & quo D longius poſita ſunt, eò validiores. Exiguus ignis vix ea, quæ propè ponuntur, calefaciet; Magnus procul etiam ſita, nam vicina accendet, comburet; quod ſi augeatur adhuc incendium longiſsimè exiſtentia pertinget. Videamus igitur è collatione, num robur catholicorum corroboret tantum vicina, an verò ſimul abſentia plurimũ; de catholicis locis, ac Regi catholico, doctrinæq. obedientibus loquimur, vt præfati ſumus, ac repetitum ſemper

A volumus. Omnis enim fortitudo, ac vis à Deo deriuatur; ac proinde hæreticis, iiſque, qui pro hæreticis bellant ad extremũ nulli ſunt nerui. Elucescit autem præcipuè fortitudo militaris in longinquis locis aut expugnandis, aut ſi oppugnentur à fortiſsima gente defendendis ob multa. In primis enim nihil eſt, qđ reddat alacriores, ac promptiores ad opera omnia, quàm ſtare in conſpectu multorum, à quibus cognoſcaris. Ob id cum degimus in alieno ſolo exhilaramur, vbi ciuem noſtrum, popularemq́. illuc aduentantem contuemur, eos enim reputamus eoſdem cum nobis; ac propterea videmur nobis tum dilatari,
B & quodammodo multiplicari; contra verò diminui, & ad nihilum redigi, cum neminem populatium, noſtrorumq́. conſpicimus. Quod ſi quis in remotis commorans idem robur ſeruet, eandem fortitudinem, hic erit reuera fortis, ac ſibi omnino cõſtans, non aliunde pendens, ſed ex ſeipſo hauriens vires. Iam verò ignota nobis naturaliter ſolent eſſe horribiliora, ac mentẽ magis excutere, animum labefactare. longinqua autem magis ignota nobis. Hinc ille miles, cum fortè incidiſſet in quoſdam non ſibi notos, aiebat.

C *——ſenſi medios delapſus in hoſtes*
Obſtupui, retroq́. pedem cum voce repreſſi.
Improuiſum aſpris veluti, qui ſentibus anguem
Preſſit humi nitens, trepidusq́. repente refugit
Attollentem iras, & cærula colla tumentem
Haud ſecus Androgeos viſu tremefactus abibat.

Accedit ad hæc nihil eſſe auxilij propinqui, quod ſperare in remotis degens poſsit, ob id magis examinatur. Quid autem ſe conſolabitur iſte honore adipiſcendo, ſi quando robur oſtentabit? cum pauciſsimos habeat actorum ſuorũ teſtes, & ſiquid
D eximium geret fabuloſum reputabitur, ac fictum. An lucro ſe confirmabit? quando in longis itineribus ſunt inſumenda omnia. Quod ſi morbo tentatur, ſi quod adeat periculum, nõ erit ferè, qui aut curare illum poſsit, aut dolorem verbis lenire.

Sed militi catholico Deus, qui vbique eſt, atque omnia continet, eſt inſtar omnium. quocirca illius eximia fortitudo in remotiſsimis maximè apparebit. Ad exempla veniamus. Sumus ſupra annos octuaginta, ex quo Luſitani cœperunt inſulam Dium ad oſtia Indi; & Armuzium ad oſtia Perſici maris. Du-

plo amplius. hæc duo loca diſtant à Luſitania, quàm quoduis à A
Romanis captum diſtaret à Roma. Ex illis conati ſunt expellere Luſitanos Mamaluchi, Ægyptij milites, vt habebantur, generoſiſsimi, ac nullis ſecundi, qui cum claſſe illuſtriſsima aduerſus Luſitanos arma expedierant, ac uicti ſunt. conati ſunt idem Turci. Eorum namque potentiſsimus Rex Solymanus eò miſit Solymanum copijs plurimis, & omni armorum genere ornatiſsimis. & hi ſimiliter fuſi, ac fugati. Multa eodem modo Perſæ tentarunt, Arabes, Indi. & nihil omnes egere. Quid autem de regno Malachæ? ſiue aurea Cherſoneſo? quid de Moluchis inſulis dicemus, ad quas expugnandas fortiſsimi populi, B
vt ſunt in ijs locis, conuenerunt, irrito conatu. cum tamen iſta loca ſint omnium maximè diſsita, vt nihil magis. Nunc inſpiciamus quęuis locum in imperij Romani confinibus poſitum, videbimusq. nõ fuiſſe tãdiu ſic Romanorũ poteſtate, vt non fuerit aliquando expugnatum intra temporis ſpatium multo breuius, quamuis duplo propinquius fuerit. exempli gratia. Cæſar cœpit Britanniam. deſciuit illa haud multo poſt, Octauianus coactus eſt rurſus arma in eam mouere. Eadem neceſsitate cõpulſi ſunt multi ex Imperatoribus ſequẽtibus. Quod attulimus de Britannia, idem poſſumus aſſeuerare de quibuslibet locis ad C
cõfinia Romani imperij olim poſitis in extremis Mauritaniæ, Numidiæ, Lybiæ, Cyrenes, Ægypti, Aſſyriæ, Armeniæ, Mediæ, Thraciæ, Illyrijq́, limitibus. quorum nullũ ſimile fuit, quod non anguſtiori temporis interuallo fuerit expugnatum. atq; idcirco nihil in Perſide vltra Tygrim retinere potuerũt, nihil ſupra Rhænum, Danubiumq́. quamuis iſtorũ locorum terras aliquas aliquando legantur cœpiſſe.

Aliud euentum, comprobans eximiam fortitudinem noſtris eſſe videtur illud. Barbari ſunt, aut qui nullis omnino, aut propè nullis legibus vtuntur, vel non ijſdem cum nobis, ſed longè alienis, quæ colligãtur è cõtrarijs principiis, atq; aſſumptis. D
Atque idcirco barbari nobis ſunt hæretici, Mahometani, & id genus alij. Eodem loco reponantur, quicumq; omnia bona auferrẽt, non ob aliam cauſam, quàm quia bello vincerent. Catholici namque aduerſus catholicos valent, vbi par, aut iuſtior cauſa adeſt. idcirco Galli, Germani, Hiſpani aduerſus Italos valebunt, & eorum loca occupabunt, & hi vicißim, vel alij catholici aliorum.

Anno 563. Longobardi tum barbari conſedere in multis Italiæ

A lix locis,& regionibus ex eo nulli barbari diu fixas in Italia ſedes habuere poſt ætatē Cōſtantini. Nunc elige quod vis tēpus ſupra illius ætatē. & cum ſint elapſi anni mille triginta, ex quo nullæ barbaræ nationes illam, vel eius nobiliorem regionē cœperint, comperies tantū tēporis haud tranſactum ante Cōſtantini tēpora. res eſt clariſsima. Galli Italiæ magnā partē cæpere, Romā diruerunt annó 363. à quo vſque ad Conſtantinum colligunt aliqui nō multo amplius, quàm ſeptingentos annos. Porrò ante aduentū Gallorum gentes innumerę irrumpebant in Italiam, cunctaq. prioribus dominis auferebant, vt aperuimus li-
B bris de antiquo, & nouo Italiæ ſtatu.

Annus eſt ſupra milleſimum, ac centeſimū ex quo poſt Francos nullæ gentes inuaſerunt, atq; occuparunt Gallias, excepta Northmanniæ parte. Tantundē dicimus de Anglia, quas olim duas prouincias cognoſcimus è Cæſare, & alijs patuiſſe direptionibus, atque occupationibus barbarorum. Hiſpania deſciſcens ab obediētia Romani Pontificis capta eſt à Saracenis anno 717. poſtea ſic eam recepere Hiſpani, vt nullos progreſſus ex aduerſo facere potuerint Saraceni. Germania quondā cōmunis campi inſtar erat in quo cōſiderent, quibuſcūq; collibuiſſet,
C idemq́; de cæteris Borealibus regionibus aſſeueratur, vt aperuimus ſigno de decenti fęlicitate catholicorum. At poſt ſuſceptam fidē catholicā, ab huiuſmodi irruptionibus eſt illæſa, quæcumq; prouincia retinuit catholicā doctrinam, quæ ſanè cum acciderint aliis oris, vel aliàs iiſdem, vt eodem ſigno explicauimus, Hinc apparet omnium fortiſsimos eſſe catholicos noſtros.

Poſtremò illud oſtendit, quæ ſit nobis, & quæ ſit aliis fortitudo. Enumerauimus ſupra à pauciſsimis noſtrorū plurimas ſæpè copias fuſas, noſtrorum minima cęde. Nunc cōtra inſpicia-
D tur, an fuerit vllum tempus, quo tam multi catholicorū fuerint à tam paucis alienarum gentium necati, aut victi. Numquam comperies, quin contra ſemper euenit, quoties noſtri profligati ſunt, exigēte id iuſtitia diuina, ob cauſas, quas retulimus, innumeris partibus plures ſemper hoſtes catholicorum fuerunt. Vt cum victus eſt Ludouicus Hungarię Rex à Solymano Turcorum Rege ętate auorum noſtrorum; noſtra autem Sebaſtianus Portugalliæ Rex à Numidis, & Mauris, cum bellū mouiſſet, pugnamq. iniiſſet contra omnium ſapientū conſilia. Rurſus quoties aciē inſtructa conflictimus, ac vicimus, neque pro hęreticis

pugnauimus cauſaue iniuſta, inferior nobis militum numerus, vt plurimum fuit, & tamen vicimus. ex quibus omnino fit nos eſſe animo manuq. promptiores, ac valentiores. A

Ex omnibus igitur, quæ hucuſque diſſeruimus apparet catholicos omnium fortiſsimos, ac veriſsimè id eſſe à Sybillis prænunciatum magnos nobis Achillas in bellis haud defuturos.

Id verò oſtendũt ordines militares à Pontificibus Romanis inſtituti, quamuis illi nunc multum deflexerint à diſciplina, & inſtitutis antiquis.

Strages hoſtiũ plurimorum factæ à paucißimis noſtris, dum confligunt acie, & armis concurrunt. B

Indomitæ ex omni æuo nationes per catholicos deuictæ, & à quibus omnes aliæ ſunt ſuperatæ.

Ampliſsima imperia bello parta Orientale, Occidētale, Gallicanum, Germanicum, Tartaricum, Hiſpanicum, Luſitanicum.

Eorumdē conſeruatio diuturnior, quàm fuerint ab vllis gentibus vnquam ſua conſeruata.

Comparatio noſtrorum Ducum cum priſcis.

Collatio bellorum contra Perſas à noſtris, & alijs geſtorum, qui ex antiquo tempore ſunt habiti fortes, & Romanorũ duos Imperatores occiderunt, cœperunt. C

Machinarum noſtrarum comparatio cum priſcis, quæ ridendæ ſunt præ noſtris ex inuento noſtrorum.

Fœminæ militares, quibus nulla ætas pares tulit, niſi ad fabulas, & ſomnia confugiamus.

Deſpicientia humanarũ rerum, quæ mortis, periculorumq. omnium contemptores facit.

Expectatio præmiorum cæleſtium maximorum, quæ maximè accendant animos pugnantium. D

Tutela Sanctorum, quorum nomina geruntur, de quibus dicti Imperatores, ac Reges multo præſtantiora geſſerunt, quàm nomina antiquorum præſeferentes.

Contemptus iniuriarum, qui tuetur amicitiam commilitonum, ac iunctis animis, & viribus in hoſtes impellit.

Amor Dei, ſuorumq. maximus, ob quem bella adminiſtrantur, & qui eſt omnium potentiſsimus.

Amotio cuiuſlibet intemperati luxus, qui milites effœminat, eneruat, & omnia regna euertit.

Re-

Remotiſsima regna defenſa aduerſus acerrimos hoſtes nobilius, quàm ſua fuerint à Romanis.

Barbarorum coërcitæ irruptiones ex antiquiori tempore, quàm fuerint à priſcis.

Ego F. Io. Baptiſta Plumbinus totius Ordinis Eremitarum S. Augustini Procurator Generalis, ac in Gymnaſio Romano publicus Lector, omnia, ac ſingula ſupraſcripta, ex qua potui diligẽtia, ac ſtudio perlegi, atque examinaui, & nihil, quod fidei Catholicæ, ac moribus Chriſtianæ Religionis deroget, inueni, atque ita approbo.

Ita eſt Ego F. Io. Baptiſta Plumbinus ut ſupra manu propria. die 22. Iunij 1593.

Imprimatur

F. P. Ioannes Caragoça M. & ſocius R. Magiſtri Sacri Palatij.

Imprimatur

M. Antonins Vicesgerens.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INDEX

INDEX.

A

AB Euphrate ad Indum quot ſunt gradus longitudinis & latitudinis. pag. 16
Aetius in Campis Catalaunicis Attilam ſuperauit. 11
Ageſilaus Victorem ſe reputat ob hoſtium perfidiam. 95
Alfonſus Rex victor Saracenorum. 11
Alfonſus Alburquecius plurimas in Arabia, Perſia, & India terras occupauit armis. 13
Almeida cum Mamalucchis militibus fortiſſimis, à Sultano miſſis, pugnauit & victoriam reportauit. 14
Alexandri victoriæ quarum prima cum ad Granicum flumen eſt pugna commiſſa. 15
Secunda in anguſtijs Amanimontis,
Tertia fuit ad Arbelæ vicum. 16
Alexandri Magni Imperium quàm latum. 40
Alexandri imperium quamdiu ſtetit. ibid.
Ampliſſimæ Regiones bello acquiſitæ, Chriſtianæ Rei. adiectæ. 1
Amplitudinem Imperij Catholici retinuerunt diutius licet aliquando aliqua facta ſit variatio. 33
Amplitudo Regni Aſſyriorum. 34
Amplitudo Imperij Aſſyriorum parta à Nabuchodonoſoro. 37
Amor eſt cauſa roboris bellici. 34. & ſeq.
Animalia quò leniora eò ad pugnam acriora. 67
Aſiæ vſque ad Euphratem longitudo & ſua latitudo. 26
Aſſyrij Primi latiſſime videntur dominati. 28
Aſſyrij ab Abrahami ætate vſque ad Cyrum nunquam pertigerunt ad magnitudinem Gallicani vel Germanici Regni. 37
Aſſyrios falſum eſt primis temporibus, tàm latè dominatos. 35
Aurietta Auriæ fortitudo Militaris. 58

Bar-

INDEX.

B

BArbaricas irruptiones omniũ minimè catholici perpeſsi. 98
Baſilij Imperatoris laus bellica. 49
Bellum ad potiunda licitè terrena eſt inſtitutum. 1
Bellum corpora tuetur. 1
Belluæ prudentiores minus amant bella. 5
Bella ſocialia in Italia, ac Roma per annos prope centum.
Bella ciuilia inter Octauiũ atq; Cynnã alioſq; Romanorũ duces. 6
Bella cur moueantur. 9
Bellicæ fortitudinis eſt imperia ſibi comparare ac retinere. 33
Bellis adminiſtrandis noſtri quanto interuallo poſt ſe relinquant Antiquos. 56
Beliſarij laus bellica. 49
Beneficentiam manſuetudinemque omnes amare debere. 76
Bohemici Reges bellica laude præſtantes. 48
Braccius Montoni Comes. 49
Brigida ſanctiſsima fæmina Græcorum rebus florentibus in Europa futurum euentum prædixit. 24

C

CAroli Magni, & Caroli V. laus bellica. 52
Carolum Frãcorum Regem dum in ſummam ſuæ fortunæ deſperationem venerat Ioanna puella produxit ad Aureliam obſidione liberandam. 57
Carolum Regem Ioanna Puella Anglos plurimis prælijs fundens Remos ad inaugurationem ſacram ſuſcipiendam per medios hoſtes viriliter perduxit. 57
Catholici quantum ſpectat ad exercitationes bellicas ab omnibus nationibus vincuntur. 10
Catholici niſi pro Regionibus hæreſum plænis pugnent, vel niſi ſint in Pontifi. Romanum, contumaces omnium fortiſsimi. 10
Catholici cætum ſuum conſtituerunt ab illapſu Spiritus Sancti in Apoſtolos. 30

Catho-

Catholici omnium fortiſsimi. 33
Catholici dedere bis Regem Perſis bello domitis. 55
Catholici omnium fortiſsimi quòd Deum præ cunctis ament. 84
Catholicorum Regnum à primis exordijs paruum, nunc omnium latiſsimum in Hiſpanis. 55
Catholicos duces in bellis gerēdis quos omnibus antiquis opponere ſimus. 52
Catholici fortiſsimi qui Deo maxime fidant. 88
Caſtellani crucis vexillum diuinitus habent. 82
Luſitani ſimiliter, ibid.
Catholicis ad extremum gentes cunctæ ſe ſubiecerunt. 87
Catholici omnium fortiſsimi quod luxu minime omnium corrumpantur. 94
Cæſar Magnusq; Alexāder ſuis cum militibus antequam manus confererent, haud leguntur conſueſſe beſtias immolare contra Macchiauellum. 9
Chriſtiani qui veræ Religioni quàm Romanus Pontifex decernit, adhærent, vere Deum Ducem ſequuntur. 64
Chriſtus per Crucem Rex omnium. 77.6
Cyrenes.& Aegypti longitudo latitudoque. 26
Ciues ſuos vlciſcendis iniurijs aſſuefacere, nihil aliud eſt quam eos dilaniare, ac diſpergere. 74
Claudianus Theodoſium alloquens. 11
Confutatio Macchiauelli aſſerentis pecoribus perimendis robur noſtris animis ingenerari. 9
Conſtantinus aduerſus Maxentium bella mouens Romā cæpit.
Conſtantinus per Crucem cæpit Imperium Romanum. 81
Contemptus humanarum rerum facit homines fortiſsimos: ob id noſtri fortiſsimi. 90
Corſicæ longitudo atque latitudo. 17
Crucis vexillum quatuor hominū generibus cælitus datum. 80
per illud omnium latiſſima imperia parta, Romanum Luſitanicum Hiſpanicum. 81.& ſeq.
Crucis vexillum in labaro formatum quicūque Imperatores An-

O tiqui

tiqui ſuſtulerunt in bellis nunquam victi in Acie. 82
Crux Chriſti fuit inſigne fugandis, ac vincendis hoſtibus. 67
Crux in bellis explicata ſignificat nos pro Chriſto paratos mori, ac per illum conſecuturos victoriam. 80

D

Daniæ Reges bellica laude præſtantes. 48
Decij pater ac filius deuouentes ſe præclariſsimus victorias reportarunt ex hoſtibus. 77.d
Deuouebant ſe antiqui pœnis excipiendis pro ſuorum ſalute. 77
Deuouens ſe bonus, pænis pro ſuorum bono, quid reportet. ibid.
Deuouerunt ſe multi è noſtris pro bono communi. 78
Deus omnium finis. 5
Diſciplinarum liberalium ſtudia, nos à belluis diſtinguunt. 1
Duces, Græciæ Romanis ducibus æquales. 49
Duces bellicoſos in Italia, poſt Auguſti Imperium nullos propè extitiſſe. 49
Ductoribus militum ſanctorum nomina bellicū robur addūt. 66
Dux Moſchouiæ irrūpens in fines Liuoniæ bis turpiter fuſus. 12

E

Ægyptij latè ſcribuntur imperaſſe. 28
Aegyptij dominati ſunt latè regnantibus Zetho, Rhampſe Seſoſtre. 38
Equites Religioſi diuinitus habent Crucis inſigne. 83
Aethyopes dominati latè. 28
Aethyopici imperij dominatio. 39
Euerſio Theutonicorum militum. 4
Eugenius Chriſtianam Religionem exciſurum ſe iactans à Theodoſio imperatore ſuperatur. 11

F

Fæminæ Catholicæ fortitudine militari præſtantes. 58
Ferdinandus Corteſius aduerſus quot gentes bella gerens victor extitit. 15

Fi-

Fiducia eſt cauſa roboris bellici. 88

Fiducia maxima Chriſtophori Columbi, Vaſquij Gamæ, Ferdinandi Magagliani. 88. & ſeq.

Fortitudinis partes duæ ſuſtinere, & aggredi in Prohem. prima nobilior ſecunda. ibid.

Fortitudo è quibus naſcatur à cap. x. vſque ad finem.

Franciſci Sfortiæ laus bellica. 49

Franciſci Mariæ Rueriij. 50

Friderici Vrbinatium Ducis. 49

Froila victor Saracenorũ quinquaginta quatuor millia occidit. 12

G

Gallicanum Regnum ad amplitudinem maximam peruenit inter Catholicos atque perdurat, 44

Galliæ longitudo, ac latitudo. 25

Galliæ Reges bellica laude præſtantes. 48

Galliæ Hiſpaniis anguſtiores. 27

Galli Antiochiam, Syriam, Cyprum, Conſtantinopolim, Græciæ magnam partem, Italiaq́. Luſitauiam, Germaniam, Angliã, Hungariam, Poloniã, Siciliamq́ue tenuerunt imperio ſuo. 45

Galli plures Reges orbi dedere, quàm cæteræ gentes. 45

Gangeticas terras ad quas neque per ſe, neque per ſuos peruenit Alexander, vicit Alburquecius. 13

Germanici Reges bellica laude præſtantes. 48

Germanicum Regnum ad maximas ditiones euectum. 44

Germaniæ longitudo ac latitudo. 25

Germaniæ magnitudo. 17

Genuenſium Reſp. bellicarum rerum peritiſsimis viris abũdat. 50

Græci victores Perſarum fuere aduerſus Darium in campis Marathonicis. & ad Plateas. 14

Græci victoriam retulere aduerſus Xerſem. 15

Græciæ adnumeratis Illyrio, Theſſalia, Macedoniaq́ue longitudo & latitudo. 25

Græci Alexandro regnante regna multa acquiſiuerunt 28

Græci latè regnarunt & quamdiu durarunt in Seleucidis, ac Ptolomæis. 40

H

HEbræorum euenta renouata in victorijs Catholicorum. 11
Hæretici è Græcis imperatorib. à Mahometanis ſpoliati. 54
Hiſpania magnitudinis eſt maioris, quàm ſint multa antiquorum Regna. 26
Hiſpaniarum occupatio Vitiza & Roderico regnantibus. 12
Hiſpanicum Regnum ampliatum ac duratio illius. 45
Hiſpaniæ longitudo latitudoque. 25
Hiſpani Reges bellica laude præſtantes. 48
Hiſpani bellica fortitudine quò peruenerint. 56
Hiſpani orbis tertiam partem tenent. 33
Homines ad iniurias vindicandas exerceri eſt tollere omnem amorem. 74
Homines non ad iniurias remittendas incitare ac perſuadere, eſt hoſtibus victoriam præbere, 74
Honeſtiora ſunt hoībus sāctitate præſtātibus apparata præmia. 8
Hungarici Reges bellica laude præſtantes. 48

I

IMperatorum Catholicorum ſeries prima. 30
Imperatorum Occidentalium, ſeries ſecunda. ibid.
Imperatorum Orientalium, ſeries tertia. 31
Imperatorum Catholicorum 4.5.6.7. et vĉtaua ſeries. 31.32.33
Imperia ſine vitæ ſanctitudine diſciplinarum liberalium ſtudio rerum bellicarum tractatione diu durare non poſſunt. 1
Imperia latiſſima quæ contingerunt alienis, à catholica Religione. 27. & ſeq.
Imperia à Catholicis poſſeſſa quot & quanta. 43
Imperia Aſſyriorum Chaldæorū Aegyptiorum, Perſarum, Græcorum, Romanorum, ſubuerſa ob luxum. 97
Imperij Romani amplitudo. 30.40
Imperij ſucceſſio prima, & ſecunda Catholicorum duratione ſuperauit Romanos & cunctas Regum ſuperiorum ſeries. 44

Imperium Romanum dilaceratum à Viſigothis, Vandalis, Anglis,& Francis,non vi,& fortitudine ſed perfidia & dolo. 18
Impetrare innititur diuinæ miſericordiæ. 78
Iniurias atq; offenſas remittere,iūgit iuſtos & ſeruat amicos. 75
Inſignis Pelagij victoria aduerſus Saracenos. 12
Inſtitutio Hieroſolymitanorum militum ab Vrbano ſecundo ritè procurata in bellicis expeditionibus. 2
Ioanna Tullenſis quot & quanta præſtiterit in bello;atque vt antiquitas tota nullam illi habeat parem. 57
Irruptiones barbaricas omnium minimè perpeſſi Catholici. 98
Iſtriæ, Liburniæ, vtriuſque Pānoniæ, ac Daciæ longitudo ac latitudo. 25
Iſtriæ, Liburniæ, Myſiæ, vtriuſq; Pānoniæ, et Daciæ magnitu. 27
Italia dilacerata,ac deſolata imperio ſtante. 6
Itali[illegible] gnitudo. 27
Ita[illegible] ongitudo ac latitudo. 25
Itali militum duces fortiſsimi. 49

L

Latitudo Imperij Turcici. 42
Leonis multæ proprietates,è quibus deſcribitur contra Macchiauellum miles Catholicus in Prohemio.
Lithuani parua militum Acie Moſchouitas ſuperant. 13
Longitudo & latitudo vniuſcuiuſque Prouinciæ. 33
Luſitanici Regni amplitudo. 45
Luſitani Crucis vexillum quinque plagis formatum diuinitus habent. 82
Luſitani quinq; ſcapha i[illegible] ue[illegible]ū facerēt aquationē in flumine inſulæ Taprobanæ co[illegible] luſi fuerunt à Claſſe inimicorum maxima,multiſq; militum millibus inſtructa,& vicerunt. 14
Luſitani Reges bellica laude præſtantes. 48
Luxus euertit Aſſyriacum,Chaldaicū,Aegyptiacum,Perſicum, Græcanicum,Romanumq; imperia. 91.& ſeq.

M

Macchiauelli opinio aduerſus Romanum Pontificem. 1
Macchiauellus nos ad vltiones ſumendas adhortans, amicitiam tollit de mundo. 75
Macchiauellus legẽ Chriſti carpit obliuionẽ iniuriarũ ſuadẽtẽ. 76
Macchiauellus quæ dicat contra Religionẽ Catholicam, quoad Robur militare in Epiſtola ad Pontifi.
Machinæ bellicæ noſtrorum quanto præſtant antiquis. 56
Magni Imperatores eò in ſingulis regnis fortiora perfecere in bellis, quò magis Pontificibus Romanis fuerunt addicti. 4
Mali poſſunt aliquando precibus impetrare nõ mereri ac ſatisfacere. 78
Malum non malo ſed bono vincendum. 76
Manſuetudo facit homines fortes in prælijs in Prohem. & 67.68
Marc. Ant. Imperator Confitetur victoriam ſe conſecutum viribus Chriſtianæ legionis. 10
Marc. Ant. Imperator Chriſtianam legionem aduerſus Quados & Marcõmannos pugnantẽ fulminatricem vocauit. 10
Margareta Daniæ Regina. 48
Mariæ Puteolanæ fortitudo militaris. 58
Martyres nobiliores militibus in Prohem.
Mauritaniæ, Libiæ, Numidiæq; habitabilium longitudo et latitudo. 25
Mereri ac ſatisfacere innititur iuſtitiæ. 78
Mendacium Iuſtini hiſtorici quoad Cynegyri Græci factum. 15
Mendaciũ Curtij, ac Diodori in geſtis Alexandri ſcribendis. 28
Meſopotamia ante Alexandrum Magnum nõ habebat niſi duas Vrbes, Ninum, & Babylona. 38
Michaele Paleologo Imperatore defuncto Græci omnes à fide Catholica defecerunt. 23
Miles prædandi ardore erit pugnæ cupidus inquit Macchiauellus. 60
Milites venales, à bellicoſis ducibus in ſuis bellis gerendis repellendi ſunt aduerſus Macchiauellum. 61

Mili-

Milites ad pecuniarũ omnino dignitatumq; ſpem aſſuefacere mul ta continet abſurda contra Macchiauellum. 62
Milites nihil æquè inflãmabit, quàm ſi certiſsimo credãt fore vt à Deo æternam conſequãtur beatitudinẽ aduerſus Macchia. 62
Milites ad humanum ſanguinem fundendum nunquam pugnare velint, niſi adſit iuſtitiæ ratio. 62
Milites sãctorũ noĩbus inſigniti fortiores erũt aduerſus hoſtes. 68

N

Nabuchodonoſori imperium, quàm latum. 27
Nabuchodonoſorus non eſt tranſgreſſus Armeniam, neque peruenit ad Indum. 27
Eius imperium quamdiu ſtetit. 37
Nationes ex omni tempore indomitæ Germani, Scythæ Europæi, aliiq́ue multi. 19
Nihil æque militibus animos addere ad præliandum, quàm iuſtam ob cauſam pugnantes, certo credere bonis bene, malis male futurum, Deumq́ue ſuum cuique retribuere. 63
Nomina ſanctorum noſtris infantibus imponenda non eſſe Macchiauellus dicit. 64
Nomina ſanctorum noſtris infantibus adiecta, magis eos ad gloriam militalem cõmouent, quàm priſcorum à ſanctitudine alienorum aduerſus Macchiauellum. 64. & ſeq.
Nulla facta vmquam fuit expeditio militaris aduerſus Chriſti, et Chriſtianæ religionis hoſtes, non adnitente ante alios Papa. 2

O

Occidentalis Imperij duratio. 43
Odoardus Paciecus deuouit ſe, ac vicit. 79
quomodo id egerit & quomodo vicerit. ibid.
Odoardus Paciecus, cum Arabibus & Indis manum conferens eos mirabiliter fudit. 14
Ordo S. Iacobi excitatus ſub Alexandro. 3
Ordo Chriſti à Luſitanis fundatus. 3
Orientale & Occidentale Imperium in vnum coniuncta amiſſa Hiſpania, & Gallia. 43

Orien-

Orientale Imperium quamdiu ſtetit. 43
Oſtrogothi ex omni tempore indomiti, ſed à Catholicis victi, ac deleti. 19

P

Patientia nobilior robore militari in Prohem.
Patientia robur addit animo in Prohem.
eadem robur addit alijs ſuis. 79
Patientiſsimus omnium cauſa eſt maximorum bonorum. 76
idem ſuis cauſa omnium victoriarum. 76
Paupertas confert ad robur militare in Prohem. & 60.61
Pecudem aut beſtiam aliam perimere ſocordiam animi affert. 9
Perfidia addit animos ac robur hoſtibus. 95
Perſæ nulla cruenta ſacra faciebant, ſed viuente Cyro ac Cambyſe pugnaciſsimi fuere. 9
Perſæ, poſt Aſſyrios, Aegyptios, & Aethyopas imperarunt. 19
Perſæ, ducto initio à Cyro vſq; ad Darium quãdiu regnarunt. 39
Perſæ, Parthiq́; ex quo cum Romanis bella gerere cæperunt vnum Imperatorem necarunt, & vnum in ſeruitutẽ abduxerunt. 54
Perſæ nullum è noſtris cæperunt aut necarunt. 54
Perſæ, Hæreticis imperantibus occuparũt terras Occidentalis Imperij. 54
Pipini nepotes, quid in Occidente poſſederint. 31
Pyrrhus quid egerit cum Fabricio Romano. 54
Poloni pugnantes cum Baſilij Moſchouiæ Ducis exercitu victores redeunt mirabiliter. 13
Pontifex tria curare debet. 2
Pontifices Romani contra Chriſtiani nominis oppugnatores militares ordines inſtituerunt. 8
Pontifices Romani Populusq́ue Chriſtianus, magis operam dederunt, ac dant rebus diuinis quàm militaribus. 8
Populi innumeri à nullis vnquam Regibus, aut gentibus, ſub imperium miſsi, niſi à Catholicis. 20
Preces malorum poſſunt aliquando impetrare. 78

Q

Quia à ſanctis nomina tulere bellicoſiſſimi fuerunt aduerſus Macchiauellum. 67
Quot quantaſque noſtri, ediderint in acie hoſtium ſtrages. 10

R

Rationes adductæ aduerſus Macchiauellum contendentem à Chriſtiana lege homines imbelles fieri. 69
Rege Alfonſo ſunt interfecta Mahometanorũ ducenta millia. 12
Reges Catholici ne dum inuictos populos domuerunt, verumetiã reges Septemtrionis maximos ſibi tributarios reddiderunt. 20
Regũ in vnam coeuntes religionẽ vniq; Pontifici in diuinis, æterna q. doctrina omnino ſubiecti, quàm latè diuq. imperarint. 46
Regũ Chriſti cultum ſequentium antiqua euenta memoria repetitur. 47
Reges, ac Duces non aſſequentes Dei veri cultum, & gratiam ſuperſtitioſe augurijs operam dantes miſerrime hærebant in vmbris. 64
Regibus Aſſyriorum priſcis non fuit tanta magnitudo imperij, quanta Gallicanis, & Germanicis. 36
Regibus qui ſanctorum nomina tulerunt excellentia militari cunctis præſtiterunt. 66
Reges antiquis fuere vitia enormiſſima. 66
Regna omnia euerſa ob luxum. 92
Regna remotiſsima omnium parta à Catholicis & defenſa. 97
Regna inſulasq. multas Catholici Reges domuerunt. 22
Romani quando primum cæperunt habere militem mercennarium in caſtris. 62
Romanorũ imperiũ in Occidẽte cur à gẽtibus dilaceratũ. 18. et ſeq
Romani victi à Conſtantino, imperiumq; illorum ab eodem acquiſitum. 17
Romani victi à Theodoſio pugnante contra Eugenium. ibi.
Romanos Deus euexit ad tantum culmen imperij ob virtutes. 7
Romani diuturnitate imperij cunctos Reges ſuperarunt. 40
Romani Imperium vſque ad annum 650. latiſsimè amplificarũt

nul-

nulliſque ciuilium turbarum diſsidijs exagitatum. 6
Romani Pontifices Chriſti cultum præ cunctis alijs curarunt. 7
Romani Pontifices ad imbecillos, ac paruulos defendendos reges, ac populos ad arma ſumenda excitarunt. 8
Romani cunctos amplitudine imperij vicerunt. 29.30
Romanorum Imperatores in Occidente & Oriente, quid poſsiderent. 30.31
Romanorum virtutes ſummis laudibus extollit Polybius. 6
Romanos ad ſupremi Imperij faſtigium prouexit metus diuini numinis. 63
Ronimirus Saracenorum victor. 8

S

Sacerdos ad altare, poſitus poteſt occidere aggreſſorem, niſi aliter euadere non poteſt. 70
Sanctitudo vitæ nos Deo conciliat. 1
Sanctimonia mens ipſa diuinitati conglutinatur. 1
Sanctus Ambroſius dicit miraculo eſſe adſcriptum, quod venti, exorti iacula in Theodoſij hoſtes retorquerent. 11
Saraceni latiſsimè viſi ſunt imperare. 29
Saraceni quo anno regnare cœperunt. quandiu regnarunt. 41
Scientia homo excolitur. 1
Scythæ Europæi quot regiones occuparint. 20
Scythæ Europæi ex omni tēpore inuicti, ſed à catholicis domiti. 20
Seſoſtris imperium quàm latum. 28
quàm diuturnum. 39
Siciliam occupantes Saraceni à Roberto Guiſcardo victi ſunt. 22
Siciliæ longitudo, latitudoque ſua. 25
Sydonij teſtimonium victoriæ Aetij aduerſus Attilam. 11
Stilicho, Radagaiſum ſuperauit. 11
Studium Romanorum Pontificum ordinibus militum conſtituendis, vt uigeat in Chriſtianis bellica fortitudo, 4

T

Tamdiu quælibet natio celebritatem præcipuā tulit artis bellicæ, quamdiu viguit pietatis inſtitiæq; amor. 8

Tar-

Tartari qui potentiſsima regna excitarunt,& tenuerunt, à catho licis ſunt ſubacti. 21
Tartari Reges Chriſtiani. 32
Tartaricum regnum quantum perſtitit in magnitudine ſua. 45
Theodoſius deuouit ſe ac vicit Eugenium. 78
quomodo id egerit,& quomodo vicerit. 78
per Crucem vicit Eugenium cæpitq. imperium Romanum. 81
Theodoſius, Orientis imperator cum Eugenio, Chriſti religionem ſubuerſurum ſe iactante bella gerens, vicit. 17
Theutonicorũ ordo multis à Cæleſtino Papa priuilegijs decoratus. 3
Turci,& ſi hæreticis fortiores, non tamen nobis. 23
Turci nunc ampliſsime inter alienos à nobis dominantur. 29
Turcorum Claſsis à Pio V. profligata. 23
Turcarum imperium maximè amplificatum. 42
Turcos non modo Catholici vicerunt, ſed etiam eorum vires adeo fregerunt vt nunquã per multũ tẽpus reſurgere potuerint. 23

V

Vandali ex omni tempore indomiti à Catholicis victi, ac deleti. 19
Venetorum Reſpublica valentiſsimis bellicarumq. rerum peritiſſimis viris abundat. 50
Victoria parta à Conſtantino aduerſus Maxentium. 10
Vltionum remiſſione, ad militũ robur confirmandum nihil valentius 71.& ſeq.
Vlciſci iniurias eſt animi exigui. 70.& ſeq.
Vrbem quater direptam annorum ſpacio centum, Lucanus deplorat cuncta ſquallentia Romæ,& in Italia. 6
Vrbem dilaniarunt, barbari Imperatores defuncto Nerua quaſi per annos ducentos. 7
Vrbs à Saracenis dominata. 41
Vota, quæ Chriſtiani milites amplectebantur in religionibus vt bellicis rebus ſtudioſius operam darent. 3
Vtilitas Hieroſolymitanorum ac S. Stefani militum in Italia. 4

FINIS.

ERRATA.

in fine prohemij προτετῆ προπετῆ.
1 d hon. hoc.
6 a ὀχρυροέντος. ὀχρυοέντος.
36 d Bezoſo. Beroſo.
36 d lia. lib. (mis.
49 d eſſaminatiſsimis. effœminatiſsi-
51 d vniuerſumq;. vniuerſum.
53 b armurijq;. Armuzijq;.
60 a retorquetur. retorquentur.
71 d ne. nx.
72 a lib.5. 2. dele hoc 2.
77 c exemplar. exempla.
c peccari. precari.

* ** A B C D E F G H I K L M N O.

Omnia ſunt folia integra, præter * O quod eſt integrum cum dimidio.

Laboratorio
Restauro
Pandimiglio
ROMA

1969

Digitized by